

T.C.

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKALARI:
SURİYELİ SİĞİNMACILAR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Taha TEMİZYÜREK

Danışman

Doç. Dr. Gökhan TELATAR

BOLU 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Taha TEMİZYÜREK'e ait "Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları: Suriyeli Sığınmacılar Örneği" adlı çalışma, jürimiz tarafından **Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle/ oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi

03.12.2019

Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Gökhan TELATAR

Üye : Doç. Dr. Ali BALCI

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN

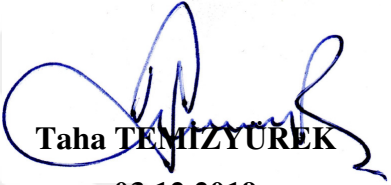
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Türkiye ve Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları: Suriyeli Sığınmacılar Örneği**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntıların adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Taha TEMİZYÜREK
03.12.2019

ÖN SÖZ

Tez yazım süreci boyunca katkılarını hiçbir zaman esirgemeyen, değerli fikirleriyle yol gösteren danışmanım Sayın Doç. Dr. Gökhan TELATAR'a ve öğrencilik hayatımda emekleri geçen tüm hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bilgilendirmeleri ve yönlendirmeleriyle tezime ışık tutan jüri üyeleri Sayın Doç. Dr. Ali BALCI'ya ve Sayın Dr. İlhan SAĞSEN'e teşekkürü borç bilirim. Bu tezi hazırlamamda tüm süreçte yanımda olarak destek olan Abdulkerim KARTAL'a ve eğitim hayatım boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi anneme teşekkür ederim.

Taha TEMİZYÜREK

03.12.2019

ÖZET

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÖÇ POLİTİKALARI: SURIYELİ SİĞINMACILAR ÖRNEĞİ

Taha TEMİZYÜREK

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Gökhan TELATAR

Aralık 2019, 152+ xv Sayfa

Göç olgusu insanlık tarihinden bu yana devam eden ve günden güne ölçeği artan bir meseledir. Bu bağlamda uluslararası göç; nedenleri ve sonuçlarıyla beraber incelendiğinde bireyler ve toplumlar nezdinde bir takım etkiler oluşturduğu görülmektedir. Yeryüzünde artan iletişim ve ulaşım olanakları toplumları birbirine yaklaştırmış ve dünyanın eskisine nazaran daha küçük bir hal almasını sağlamıştır. Bu sayede bireyler ya da kitleler buldukları toplum ile diğer toplumlar arasında imkân ve gelişmişlik düzeylerini kıyaslama olanağı elde etmiştir. Bazen de bireyler yaşanan çatışmalardan dolayı zorunlu olarak göç etmektedir. Bu tür göçlerde de hedef ülke genellikle gelişmiş ülkeler olmaktadır. Bu durumun en somut örneklerinden birisi olan Suriye iç savaşı sonucunda milyonlarca sığınmacı ortaya çıkmıştır. Suriye’de meydana gelen iç savaşın sonucunda can ve mal güvenliği tehlikede olan Suriyeli sığınmacılar Türkiye gibi komşu ülkelere yönelim gösterirken aynı zamanda daha iyi bir yaşam umuduyla Avrupa Birliği ülkelerine yasadışı yollardan ulaşma gayreti içerisinde girmiştir.

Bu tez içerisinde, Türkiye ve Avrupa Birliği’nin göç politikalarında hangi tarafın ne ölçüde daha başarılı olduğu, Suriyeli sığınmacılar nezdinde bir karşılaştırma yapılarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda karşılaştırma yapılırken tarafların

sığınmacılara uyguladıkları politikaların test edilmesi amacıyla niceliksel verilerden yararlanılmıştır. Tarafların sınırları içerisinde bulunan Suriyeli sığınmacı sayısının yerel nüfuslarıyla oranlaması yapılmıştır. Aynı zamanda Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Suriyeli sığınmacılar nezdinde yapmış oldukları harcamaların bir değerlendirilmesi yapılarak hangi tarafın bu meselenin çözümünde sorumluluk üstlendiği görülmeye çalışılmıştır. Karşılaştırmanın bir diğer ayağı ise sığınmacılara sağlanan entegrasyon politikalarıdır. Bu kapsamda sığınmacılara sağlanan eğitim, çalışma ve sağlık gibi alanlardaki haklar değerlendirilmiştir. Son olarak ise tarafların gerçekleştirdiği uygulamaların insan hakları bağlamında değerlendirmesi yapılmıştır. Bu sayede tezin araştırma sorusuna bir cevap aranmaya çalışılmış ve bazı bulgular elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası Göç, Türkiye, Avrupa Birliği, Suriyeli Sığınmacılar.

ABSTRACT

MIGRATION POLICIES OF TURKEY AND THE EUROPEAN UNION: THE EXAMPLE OF SYRIAN ASYLUM SEEKERS

Taha TEMİZYÜREK

Master's Thesis

Department of International Affairs

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Gökhan TELATAR

December 2019, 152 + xv Pages

The phenomenon of migration is an issue that has been proceeding since the history of mankind and has been increasing day by day. In this context, examined together with its causes and consequences, international migration is seen that it has some effects on individuals and societies. Increasing communication and transportation opportunities on the earth have brought societies closer to each other and enabled the world to become smaller than before. In this way, individuals or masses have the opportunity to compare the opportunities and development levels between their communities and other societies. In some cases, individuals have to migrate due to conflicts. In such migrations, the target country is generally developed countries. As a result of the Syrian civil war, one of the most concrete examples of this situation, millions of asylum seekers have emerged. Syrian asylum seekers who are in danger of life and property as a result of the civil war in Syria have been turning their steps towards neighbouring countries such as Turkey; in the mean time, they have been trying to reach the European Union countries illegally in the hope of a better life.

In this thesis, how and to what extent the migration policies of Turkey and European Union have been more successful within the context of Syrian asylum seekers are compared. In this context, quantitative data is used to test the policies applied by the

parties to asylum seekers. The ratio of the number of Syrian asylum seekers within the borders of the parties to their local populations is made. It is also tried to express which side assumes the responsibility to solve this issue with assessing the expenditure of both parties they have financed on Syrian asylum seekers. Another component of the comparison is the integration policies provided to asylum seekers. In this context, the rights provided to asylum seekers in areas such as education, work and health are evaluated. Finally, the practices of the parties are evaluated in the context of human rights. In this way, it is attempted to find an answer to the research question of the thesis and some findings are presented.

Key words: International Migration, Turkey, European Union, Syrian Asylum Seekers.

*Maddi-manevi desteğini esirgemeyen
anneme...*

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. ULUSLARARASI GÖÇ, ÇEŞİTLERİ, NEDENLERİ VE TEMEL KAVRAMLARI	6
1.1. Göç Kavramı.....	7
1.2. Göçün Nedenleri	8
1.2.1. Sosyo-Ekonomik Nedenler	9
1.2.2. Siyasi ve Kültürel Nedenler	10
1.2.3. Çevresel Etmenlerden Kaynaklı Göçler.....	10
1.2.4. Güvenlik Amacıyla Gerçekleşen Göç Hareketleri	11
1.3. Göç Türleri	12
1.3.1. İç Göçler – Dış Göçler	13
1.3.2. Geçici – Daimi Göçler	15
1.3.3. Zorunlu – Gönüllü Göçler.....	16
1.4. Mülteciler, Sığınmacılar ve Göçmenler.....	17
1.4.1. Kavramsal Tanımlamalar ve Yasal Düzenlemeler.....	18

1.4.1.1. Göçmen.....	18
1.4.1.2. Mülteci.....	19
1.4.1.3. Sığınmacı.....	20
1.4.2. Dünyada Mülteciler, Sığınmacılar ve Göçmenler.....	22

II. BÖLÜM

2. TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKALARI.....26

2.1. Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası ve Göç Hareketleri.....	26
2.1.1. Türkiye'den Yurtdışına Göç (Kaynak Ülke)	29
2.1.2. Yurtdışından Türkiye'ye Göç (Hedef Ülke) ve Kabul Etme Politikası	32
2.1.3. Türkiye'de Göçmenler, Sığınmacılar ve Yasal Düzenlemeler	38
2.1.4. Türkiye'den AB'ye Yasadışı Göç Transit Ülke Türkiye	43
2.1.5. Türkiye'nin Uluslararası Göçe İlişkin Güncel Sorunları	46
2.2. Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları.....	49
2.2.1. Avrupa Birliği'ne Gerçekleşen Göç Akımları	50
2.2.2. AB Dışından Gelen Göçlere Karşı Birliğin Politikası ve Temel Araçları	54
2.2.3. AB'nin Göç Politikaları Kapsamında İnsan Hakları Koruma Girişimi	61

III. BÖLÜM

3. TÜRKİYE VE AB'NİN SURIYE KRİZİYLE ORTAYA ÇIKAN GÖÇE YÖNELİK POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....65

3.1. Suriye Krizinin Ortaya Çıkışı ve Etkilerinin Değerlendirilmesi	65
3.2. Suriyeli Sığınmacı Bağlamında Yasal Düzenlemeler ve Anlaşmalar	75
3.2.1. Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Hukuki Çerçeve	75
3.2.2. Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması	77
3.3. Suriyeli Sığınmacı ve Mültecilere Yönelik Politikaların Karşılaştırılması	81
3.3.1. Kabul Edilen Sığınmacı ve Mülteci Sayıları.....	81
3.3.1.1. Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacılar....	83
3.3.1.2. AB İçerisinde Bulunan Suriyeliler.....	86
3.3.1.3. Sayılarla Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Bulunan Suriyeler.....	91
3.3.2. Sığınmacı ve Mültecilere Yapılan Harcamalar	92

3.3.2.1. Sığınmacılar İçin Ayrılan Bütçelerin GSMH'ya Oranı.....	92
3.3.2.2. Bireysel Düzeyde Yapılan Harcamaların Analizi.....	95
3.3.3. Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyonuna İlişkin Politikalar.....	97
3.3.3.1. Eğitim Alanında Sağlanan İmkânlar.....	97
3.3.3.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim Durumları.....	102
3.3.3.3. İstihdam Alanında Sağlanan Olanaklar.....	106
3.3.3.4. Vatandaşlık Verilme Durumu.....	109
3.3.3.5. Mültecilik Statüsü Verilme Durumu.....	112
3.3.3.6. Kamplarda Yaşayan Sığınmacılar.....	114
3.3.4. Suriyelilerin Geri Gönderme ve Sınır Dışı Edilme Durumu.....	117
3.3.5. Sığınmacı ve Mültecilerin İnsan Haklarının Korunması.....	118
IV. BÖLÜM	
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	125
KAYNAKLAR.....	134

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: 2018 Yılı İtibariyle Dünyada Zorunlu Olarak Göç Eden Kişi Sayısı	23
Tablo 1.2: Dünyada 2018 Yılı Sonu İtibariyle En Çok Göç Veren Ülkeler ve Göç Eden Kişi Sayısı.....	24
Tablo 1.3: Dünya’da 2011-2017 Yılları Arasında En Çok Göç Alan Ülkeler ve Göç Eden Kişi Sayısı.....	25
Tablo 2.1: 1961- 1981 Arası Yurtdışına Giden İşçi Sayıları	30
Tablo 2.2: Avrupa Ülkelerinde Türk Nüfusu.....	31
Tablo 2.3: 1923-1997 Yılları Arasında Türkiye’ye Göç Edenlerin Geldiği Bölgelere Göre Dağılımı.....	34
Tablo 2.4: 1995 Mayıs 2014 Arası Dönemde 1994 İltica Yönetmeliği’ne Göre Yapılan Başvuruların Kaynak Ülkelere Göre Dağılımı.....	35
Tablo 2.5: Ab Göç Politikalarını Etkileyen Anlaşmalar	56
Tablo 3.1: Suriyelilerin Buldukları Ülkelerdeki Yerel Nüfusuna Oranı	91
Tablo. 3.2: Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Harcamalar ve AB-Türkiye GMSH Oranı	94
Tablo 3.3: Türkiye’de Suriyelilerin Okullaşma Oranı	103
Tablo 3.4: Türkiye Genelinde Suriyelilere Sağlanan Sağlık Hizmetleri Verileri 2011-2017 Yılları Arası	103
Tablo 3.5: Türkiye’de Bulunan Geçici Barınma Merkezleri	115

ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Göç Türleri	13
Grafik 2.1: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	42
Grafik 2.2: Türkiye’de Bulunan Mülteci ve Sığınmacılar.....	43
Grafik 2.3: 2014-2017 Yılları Arasında Gerçekleşen Sığınma Başvuruları.....	53
Grafik 2.4: Sığınma Başvurularının Kaynak Ülkeleri.....	54
Grafik 3.1: Suriyeliler En Çok Gittikleri Ülkelerin Dağılımı.....	74
Grafik 3.2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	83
Grafik 3.3: Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı.....	84
Grafik 3.4: Avrupa Birliği’nde 2018 Yıl Sonu İtibariyle Bulunan Suriyelilerin Diğer Sığınmacılara Oranı	86
Grafik 3.5: Suriyelilerin AB İçerisinde Dağılımı	88
Grafik 3.6: Avrupa’da Hangi Ülke, Göçmenleri Ne Oranda Reddediyor?	90
Grafik 3.7: Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler	115

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ECHO	: Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IOM	: International Organization for Migration / Uluslararası Göç Örgütü
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
GEM	: Geçici Eğitim Merkezleri
NATO	: North Atlantic Treaty Organization Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OPEC	: Organisation Of Petroleum Exporting Countries
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PYD	: Demokratik Birlik Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	: Sosyal Uyum Yardımı
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNHCR	: United Nations High Commission for Refugees
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
WFP	: Dünya Gıda Programı

GİRİŞ

İnsanlar geçmişten günümüze kadar, kimi zaman kendi istekleriyle kimi zaman ise dış etkenlere bağlı olarak, zorunlu bir şekilde göç etmek durumunda kalmışlardır. Kişileri zorunlu olarak yerinden eden faktörler arasında savaş, etnik ayrımcılık, doğal afetler, kuraklık gibi birçok etmen mevcuttur. Bu etmenler sebebiyle insanlar can güvenliklerini sağlamak amacıyla arayış içerisine girmektedirler. Baskı ve zulme maruz kalan insanlarda hem güvenliğinin sağlanacağı hem de refah seviyesinin yükseleceğini düşündüğü bölgelere doğru göç etme eğilimi oluşur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) verilerine göre dünyada 70 milyonun üzerinde kişi yerlerinden edilmiş durumdadır.

Avrupa devletlerinin oluşturduğu topluluk ilk yıllardan itibaren diğer ülke vatandaşları için bir cazibe noktası olmuştur. Avrupa'nın göç almasına neden olan pozitif faktörler arasında kendi oluşturduğu değerler ve daha iyi yaşam koşulları bulunmaktadır. 1990'lı yıllara kadar göç konusu Avrupa ülkelerinde önemli bir mesele değilken daha sonrasında artan göç dalgası bu ülkelerin çeşitli politikalar geliştirmeye zorlamıştır. Avrupa Birliği genişlemeye devam ettikçe farklı ölçekte ülkeler de dâhil olmuştur. Bu ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin farklı olması sebebiyle ekonomik ve siyasal alanda bir takım ortak adımlar atılmasına rağmen göç meselesinde ortaya net bir politika çıkmış değildir.

Özellikle son yıllarda Suriyeli sığınmacılar çeşitli yollarla Avrupa'ya ulaşma gayreti içerisine girmiştir. Avrupalı devletlerin içerisinde barındırdığı ve söylem olarak sürekli dile getirdiği insan hakları, eşitlik ve özgürlük gibi değerler ise sınırlarına dayanan bu göç dalgasına karşı test etme imkânı doğurmuştur. Fakat olumlu bir başarı ortaya çıkmamıştır. Suriye'deki halk ayaklanması nedeniyle başlayan göçler; İkinci Dünya Savaşı sonrası en fazla sığınmacı göçü olarak kayıtlara geçmiştir. Bu kapsamda en çok sığınmacıya Türkiye ev sahipliği yaparken, Türkiye'yi Lübnan, Ürdün gibi

Suriye'ye komşu ülkeler takip etmiştir. Ortadoğu ülkelerine nispeten Avrupa'da bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı çok daha azdır. Fakat Avrupa Birliği'nin sığınmacılara karşı sınırlarını kale gibi koruması ve sorunu kendi sınırları dışında tutma girişimi, Birliğin temel ilkelerinden biri olan insan hakları söyleminden uzak olduğunu göstermektedir.

Son zamanlarda uluslararası konjonktürde bir mesele haline gelen göç olgusu hem Türkiye'yi hem de Avrupa ülkelerini de derinden etkilemiştir. Bu doğrultuda uluslararası göç, Türkiye, Avrupa gibi anahtar kelimelerin birbirleriyle olan etkileşimi bu teze konu olmakla beraber çalışma ulusal ve uluslararası literatüre küçük de olsa bir katkıda bulunmayı hedeflemiştir. Bu alanda Geri Kabul Anlaşması, AB'nin Türkiye'ye sağlamış olduğu finansal yardımlar, AB içerisinde bulunan sığınmacı sorunları gibi konularda araştırmalar bulunurken, Türkiye ve AB'nin Suriyeli sığınmacılar nezdinde göç politikalarının karşılaştırılmasının eksik kaldığı görülmüştür. Bu bağlamda Türkiye ve Avrupa Birliği'nin sığınmacılara uyguladıkları politikaların karşılaştırılması yapılarak bir çıkarıma varılmaya çalışılacaktır. Yapılan bu çalışma neticesinde göçlere maruz kalan Türkiye ve Avrupa Birliği'nden hangi tarafın ne ölçüde başarılı bir göç politikası yönettiğine bir cevap aranacaktır. Bu bağlamda Suriye'den gerçekleşen göçler örnek olay olarak kabul edilecek olup, Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalarda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne kıyasla pek çok açıdan daha başarılı olduğu iddiası savunulacaktır.

Bu tezde araştırma yapılırken niceliksel bir yöntem izlenmiştir. Niceliksel verilere kullanılarak bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu sayede sayısal ve istatiki veriler kullanılarak hangi tarafın daha başarılı bir politika izlemeye çalıştığı somut bulgularla ispatlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu karşılaştırmayı yaparken karar alıcıların, toplumlar nezdinde etkilerinin büyük olması nedeniyle, söylemsel ifadelerinden de yararlanılmıştır. Bu sayede niceliksel verilerle yapılan karşılaştırma söylemsel ifadelerle desteklenmiştir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm tezin kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. İkinci bölümde ise Türkiye ve Avrupa Birliği'nin göçe

bakış açıları incelenecektir. Son bölümde ise Türkiye ve AB'nin Suriye kriziyle ortaya çıkan göçe yönelik politikalarının karşılaştırmalı analizi yapılmaya çalışılacaktır.

Bu bağlamda tezin birinci bölümünü açmak gerekirse ilk olarak göç kavramının kendisinden bahsedilecektir. Göç kavramının tanımlaması yapıldıktan sonra göçün nedenleri olarak görülebilecek sosyo-ekonomik, siyasi, kültürel veya dış etmenlere yer verilecektir. Bireylerin göç etmesine neden olan faktörler açıklandıktan sonra göç türlerine yer verilecektir. Bu noktada yapılan gruplandırmadaki amaç ise; meydana gelen göçün gerçekleşme şekline göre farklılıkların olduğunu göstermektir. Bu bağlamda da göç türleri üçe ayrılmaktadır. Sınırları aşıp aşmamasına bağlı olarak iç ve dış göçler, süresine bağlı olarak geçici veya daimi göçler son olarak da dışarıdan zorunlu-daimi göçler olmak üzere gruplara ayrılmış ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Kavramsal açıklamalar kısmında yer verilen bir diğer konu ise göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının uluslararası hukuki metinler içerisindeki tanımlamalarıdır. Bu kavramlar birbirleri yerine kullanılmasından dolayı karıştırılmasını önlemek amacıyla aralarındaki farklara yer verilmiştir. Ardından dünya üzerinde mültecilerin dağılımına yer verilerek güncel durumun daha kolay anlaşılması sağlanmaya çalışılacaktır.

İkinci bölümde ise Türkiye ve AB'nin geçmişten günümüze göç meselesine yaklaşımları incelenecektir. İlk olarak Türkiye'nin göç politikası ifade edilmeye çalışılacaktır. Türkiye bulunduğu konum ve imkânları itibariyle; hem kaynak hem hedef ülke hem de uluslararası göç yollarında üzerinde bulunması nedeniyle transit ülke pozisyonundadır. Dolayısı ile Türkiye'nin göç politikaları üç farklı açıdan ele alınacaktır. Diğer yandan ise Avrupa; sürekli göç alan bir bölge durumunda olması nedeniyle bu doğrultuda bir takım araçlar uygulamaya geçirmiş durumdadır. Avrupa ülkeleri sanayileşmenin başladığı ilk yıllarda dışarıdan işgücü göçlerine kapılarını aralarken ardından dünya üzerindeki ekonomik dengesizliklerin artması ve üçüncü dünya ülkelerinin AB'ye doğru yönelim göstermesi göç politikalarında göç durdurmaya yönelik adımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Burada buna yer verilerek AB'nin göç politikasına anlam vermeye ve insan hakları ile ilişkisi ortaya koyulmaya

çalışılacaktır. AB ve Türkiye'nin göç politikalarının temelleri 1960'lı yıllarda göçmen işçilerin göç hareketleri ile başlamıştır. Türkiye'nin 1999 yılında AB aday ülke olması ile de göç politikalarını AB müktesebatına uyum süreci başlamıştır. Bu uyum sürecinde Türkiye göç politikalarını kurumsallaştırmıştır. Aynı zamanda da dışarıdan aldığı göçün sayısında da artış meydana gelmeye başlamıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ilk olarak araştırma konusunun içerisinde yer alan Suriyeli sığınmacıların ortaya çıkmasına neden olan Arap Baharı ve Suriye'de meydana gelen krize değinilecektir. Buradaki amaç sorunun nereden kaynaklandığının tespit edilmesini sağlamaktır. Ardından araştırma konusunun merkezinde bulunan Avrupa Birliği ve Türkiye'nin yapmış olduğu hukuki düzenlemelere ve anlaşmalara yer verilecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için çıkarmış olduğu Geçici Koruma Yönetmeliği'ne değinildikten sonra AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'na yer verilecektir. Böylece tarafların ulusal ve uluslararası alanda yapmış oldukları yasal düzenlemelerin anlamlandırılması sağlanacaktır.

Yasal düzenlemeler ve anlaşmalara yer verildikten sonra tarafların uygulamada nasıl bir adım attıklarının tespiti amacıyla nicel verilere ulaşılmaya çalışarak bir karşılaştırma yapılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak her iki tarafın mevcut yerel nüfuslarına oranla sahip oldukları Suriyeli sığınmacı sayısının tespit edilerek bir oranlaması yapılacaktır. Bu sayede alınan sığınmacı sayısının toplam nüfusa oranlaması çıkartılarak her iki aktörün Suriyeli sığınmacı kabulünde ne kadar sorumluluk aldığı ortaya koyulacaktır. Bu tespitten ardından hem AB'nin hem Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için yapılan harcamaların karşılaştırması yapılacaktır. Türkiye sığınmacılara yüksek miktarda harcamalar yaptığını sürekli olarak dile getirmektedir. Bu amaçla harcamaların GSMH'ya oranı neticesinde sığınmacılar için aktörlerin gerçekten ekonomik olarak kayda değer bir sorumluluk alıp almadıkları ifade edilecektir. Karşılaştırmanın bir diğer noktası ise Suriyeli sığınmacıların entegrasyonuna yönelik atılan adımların tespitidir. Entegrasyon politikası sayesinde sığınmacılar ile yerleşik nüfus arasındaki uyumsuzluklar en aza inmektedir. Bu bağlamda uyumsuzluğu ortadan kaldıracak adımların başında eğitim gelmektedir. Eğitim sayesinde sığınmacılar yerleşik toplumla aralarındaki dil bariyerini ortadan

kaldırabilmekte, aynı zamanda toplumun kültürü hakkında bilgi sahip olup ayak uydurabilmektedir. Bu kapsamda tarafların atmış oldukları adımlar incelenecektir. Tarafların karşılaştırması yapılırken ardından sağlık imkânlarına erişimi ve istihdam olanaklarının tespiti araştırılmıştır. Sağlık hizmetlerine erişimi temel bir hak olup sığınmacılara yeterli imkânların verilip verilmediği araştırılmıştır. Bir diğer temel hak olan çalışma hakkı da sığınmacıların hem entegrasyonunu sağlayacak bir adım hem de bireylerin yaşam standartlarını arttıracak bir olgudur. Dolayısı ile bu imkânlara erişim de değerlendirilmesi gereken bir meseledir. Bu karşılaştırmalar yapıldıktan sonra, entegrasyonun son ayağı olan vatandaşlık verilme durumları incelenecektir. Vatandaşlık verilme durumu sığınmacıların geçmişte yaşamış olduğu kötü hatıraların ortadan kaldırılmasını sağlayacak ve bulunduğu topluma uyumunu sağlayacak en önemli olgudur. Tüm bu araştırmalara ek olarak tarafların sığınmacılara uluslararası koruma türü olan mültecilik statüsünü sağlama durumları ve kamplarda bulunan sığınmacıların yaşam koşullarının bir karşılaştırması yapılacaktır.

Tüm bu nicel verilerin ardından tarafların Suriyeli sığınmacıları geri gönderip göndermediğinin tespiti hedeflenmiştir. Sığınmacıların can güvenliğinin tehlikede olması nedeniyle geri gönderilmeme ilkesine tarafların uyum gösterip göstermediklerinin tespiti önemli bir meseledir. Ayrıca Suriye krizinin insani bir mesele olması ayrıca bu konunun insan hakları açısından da bir karşılaştırılma yapılma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin insan haklarının hangi düzeyde korunduğunun tespiti de yapılmaya çalışılacaktır.

Tüm bu değerlendirme ve karşılaştırma yapıldıktan sonra; tezin araştırma sorusu olan Türkiye ve Avrupa Birliği'nden hangi tarafın ne ölçüde başarılı bir göç politikası yönettiğine bir yanıt aranmaya çalışılacaktır.

I. BÖLÜM

1. ULUSLARARASI GÖÇ, ÇEŞİTLERİ, NEDENLERİ VE TEMEL KAVRAMLARI

Dünya; insanlık tarihi boyunca birçok göç olayına tanıklık etmiştir. Bireyler ve toplumlar daha iyi yaşam umuduyla kimi zaman zorunlu olarak kimi zaman gönüllü olarak göç etmişlerdir. Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmasına rağmen hala canlılığını korumaya devam etmektedir. Bu canlılık, günden güne hız kazanırken uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kendisine yer bulmuştur. 20.yy'ın küreselleşen dünyasında artan ulaşım ve iletişim ağı insanları birbirine yaklaştırmış, insanların birbirleri arasındaki farklılıkları daha rahat gözlemleyebilmelerini sağlamıştır. İnsanlar artık dünyanın her noktasındaki bilgiye erişebilmekte, yaşam olanaklarını kıyaslayabilmektedir. Bireyler buldukları ortam içerisinde baskı ve zulme uğradıklarında ya da ekonomik sebeplerden kaynaklı zorluklar yaşadıklarında, dünyanın diğer bölgelerine göç etmeleri durumunda bu sıkıntılara uğramayacağını düşünmekte ve bu doğrultuda hareket etmektedir.

Devletler ve uluslararası toplum günümüzde hızlı değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Bu durum ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda bir takım sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yönleri, uluslararası göçün artmasına sebep olmuştur. Dünya üzerinde küreselleşmenin artması ile beraber ortaya çıkan iletişim ağı, bölgeleri ve toplumları birbirine yaklaştırmış, göçü artırmış ve artık göç sorununun küresel bir hal almasına neden olmuştur. Hatta göçmenlerin ve sığınmacıların daha iyi yaşam koşulu umuduyla yasadışı yolları kullanarak buldukları yerlerden göç etmesi, düzensiz göçlerin yani yasadışı göçlerin artmasına neden olmuştur. Bu noktada artan uluslararası göçü anlamlandırabilmek için

göç kavramını ve uluslararası göçün altında yatan nedenleri ortaya koymak yarar sağlayacaktır.

1.1. Göç Kavramı

İnsanlık tarihi var olduğu sürece göç hareketleri dünya üzerinde bireysel ya da kitlesel olarak gerçekleşmektedir. Fakat göç kendi içerisinde, doğal afetlerden ekonomiye, savaşımlardan iç çatışmalara kadar birçok alanı kapsamaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak “göç” kavramının tanımının yapılması meselenin anlaşılmasında yarar sağlayacaktır. Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) yayımladığı ve Göç Genel Müdürlüğü’nün paylaştığı göç terimleri sözlüğüne göre göç, uluslararası sınırların aşılması ya da devlet içinde süresi, yapısı, nedeni ne olursa olsun yer değiştirmek için yapılan nüfus hareketidir. Buna mülteciler, göçmenler dahildir (Göç Terimleri Sözlüğü, <https://www.goc.gov.tr/goc-terimleri-sozlugu>, 04 Ekim 2018’de erişildi). Farklı göç tanımlamalarına yer verecek olursa göç; bir kişi ya da bir grup insanın uluslararası sınırları aşarak veya bulunduğu devlet içerisinde bir yerden başka bir yere gitmesi olarak tanımlanabilir. Bu hareketin süresi, yapısı ve içinde barındırdığı nedenlere bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi sonucunu ortaya koyan nüfus hareketleri bu kapsama dahil edilmektedir (Çiçekli 2013: 39-40). Bir başka tanıma göre ise göç; anlamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler olarak tanımlanmaktadır (Erder 1986: 9). Bireyler insanlık tarihi boyunca maddi ya da manevi sebeplerle göç etmek durumunda kalmıştır. Bir başka açıdan göç bir bireyin, hayatının belli bir bölümünü devam ettirmek amacıyla kalıcı ya da geçici olarak bulunduğu yerden(ülke, kent, kasaba) başka bir yerleşim yerine hareket etmesi olarak tanımlanabilir (Mutluer 2003: 9). Göç dini, sosyal, siyasi, ekonomik ve buna benzer diğer sebeplerden bireylerin ya da insan topluluklarının hayatlarının tamamının ya da bir bölümünü geçirmek için ikamet ettikleri yeri değiştirme hareketidir (Özcan ve Taş 2017: 38). Göç kavramının yukarıdaki tanımlamalara benzer birçok tanımı yapılabilir. Esasen göç, yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, insanlık tarihinden bu yana bir yer değiştirme hareketidir. Fichter’e göre çok sayıda kişinin bulunduğu yerden başka bir yere yerleştirilmesi, istenilmeyen kişilerin göçe

zorlanması aynı ülkeden bir bölgeden diğerine yapılan zorunlu fiziki hareket, göç olarak tanımlanır (Fichter 2006, Aktaran: Kandemir 2018: 7). Bu göç hareketi kendi içerisinde birçok alt nedeni barındırmakta ve bu nedenlere bağlı olarak mülteciler, sığınmacılar ve ekonomik göçmenler gibi grupları ortaya çıkarmaktadır. Tezin ilerleyen başlıklarında ise göçün nedenlerine ve ortaya çıkan gruplara ayrıca yer verilerek konunun daha doğru anlaşılması sağlanacaktır.

Göç, insanlık tarihi boyunca her dönem her toplumda kendisine yer bulan bir olgudur. Bu olgu, insanlık tarihi boyunca var olagelmıştır (Aydın 2003: 341). Dolayısı ile insanlık tarihi kadar eski olan göç kavramına birçok bilim dalı içerisinde araştırma konusu olarak karşılaşılmaktadır. Diğer taraftan göç kendi içerisinde birçok alt başlığa ayrılabilir. Bu bağlamda göçün, altında yatan sebeplerle birlikte ekonomiden, coğrafyaya, sosyolojiden uluslararası ilişkilere kadar birçok alanda inceleme konusu olduğundan, multidisiplinler arası bir çalışma sahası olduğu söylenebilir.

21.yy'a gelindiğinde dünya üzerinde gerçekleşen göç olaylarının büyük bir bölümü; insan hakları ihlalleri, çatışmalar, savaşlar gibi nedenlerle gerçekleşmiştir. Bu durum da göç kavramının uluslararası toplum için ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Genel olarak göç, gönderen ve kabul eden ülkenin hem sosyal , siyasi ve ekonomik yapılarının değişmesine hem de birçok alanda farklı sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu doğrultuda da göç ulusal ve uluslararası alanda en temel konulardan biri haline gelmiştir. Bu bağlamda da sorunlara çözüm bulabilmek için öncelikle göç türleri, göçe neden olan faktörler ve meydana gelen göç çeşidine göre uluslararası alandaki karşılıkları ortaya koyularak sorunların daha rahat anlaşılması sağlanacaktır.

1.2. Göçün Nedenleri

Göç bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da bu hareketin altında farklı sebepler bulunmaktadır. Meydana gelen her göç hareketinin yapısı ve içeriği siyasi, ekonomik ya da kültürel sebeplerden etkilenmektedir. Bu etkiler doğrultusunda

meydana gelen göç hareketleri bireyler ve devletler nezdinde bir takım sonuçlar doğurmaktadır. Kitleseel veya bireysel göç hareketlerinin nedenlerini anlamlandırabilmek için öncelikle göçün altında yatan etkenlere bakmak yarar sağlayacaktır.

Göç hareketleri temelde gönüllü ya da zorunlu nedenlerle gerçekleşmektedir. Gönüllü olarak ortaya çıkan göç hareketleri daha çok göç eden bireylerin kendi istekleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Mevcut yaşam standardını daha yükseğe taşıma gayesi olan bu gruplar esasen ekonomik olarak refaha ulaşmak ya da mevcut eğitim düzeyini geliştirmek maksadıyla göç etmektedirler. Zorunlu göç hareketleri ise bireylerin ya da grupların kendi isteğinin dışında gerçekleşen nedenlere bağılı olarak bulunduğu bölgeyi terk etmek durumunda kalmalarıdır. Bu sebepler genellikle kişilerin kendi üzerlerinde baskı hissetmesi, can güvenliğinin tehlikeye düşmesi ya da zulme uğrayacağını fark etmesi durumunda gerçekleşmektedir.

1.2.1. Sosyo–Ekonomik Nedenler

Dünya üzerinde meydana gelen göç hareketlerinin büyük bir çoğunluğunda ekonomik faktörler bulunmaktadır. Burada altında yatan temel sebep; düşük ekonomik kazanç ve buna bağılı olarak daha müreffeh bir hayat gayesinden kaynaklı göç hareketleri olarak tanımlanabilir (Aksoy 2012: 294). Göç, ülke içerisinde gelişmiş ve iş potansiyelinin yüksek olduğu bölgelere doğru yönelirken, ülke dışında gelişmiş ülkelere doğru hareket edildiği görülmektedir. Örneğin; 1960'lı yıllarda Avrupa'da sanayi, diğer bölgelere oran hızla gelişmekteydi. Ancak bu gelişime bağılı olarak insan gücü ihtiyacı karşılanamamaktaydı. Bu doğrultuda da Avrupa insan gücünü karşılamak amacıyla göçmen işçilere kapılarını açmıştır ve ekonomik olarak yüksek kazanç sağlamak umuduyla insanlar göç etmişlerdir.

Düşük maaş, yatırımı önleyecek sebepler, kötü çalışma olanakları, düşük kalitedeki kentsel yaşam, eğitimli insanların iş bulamaması ve yoksulluğun artması da göçe neden olmaktadır (Bayraklı 2007: 42). Bu gibi sebepler bireylerin buldukları bölgelerden sosyo-ekonomik olarak daha gelişmiş olan bölgelere göç etmelerine neden

olmaktadır Örneğin, 1960'lı yıllarda Türkiye'de bireylerin istihdamını sağlayacak yeterli ekonomik durumun olmaması ve Avrupa'nın da işçi gücüne ihtiyaç duyması bireylerin Türkiye'den Avrupa'ya göç etmesine sebep olmuştur. Öte yandan bu durum ülkeye döviz girdisi sağlamak amacıyla devlet politikası olarak da desteklenmiştir.¹

1.2.2. Siyasi ve Kültürel Nedenler

Devletlerinin farklı toplumsal yapılardan oluşması ve farklı şekillerle yönetilmesi ülkelerin de iç işlerinde sorun ve dengesizliklerin ortaya çıkmasına da sebep olabilmektedir. Ayrımcılık, siyasi istikrarsızlık, rejim değişiklikleri, kültürel etkiler bunlara başlıca örnekler olarak gösterilebilir. Bu doğrultuda bireyler kendilerini daha rahat ve özgür hissedebilecekleri bölge ya da ülkelere doğru göç edebilmektedirler.

Sosyo kültürel nedenler altında gösterilebilecek unsurlar arasında kişilerin iyi bir eğitim alma gayesi gösterilebilir. Başka bir örnek olarak, kişilerin buldukları aile ortamının baskıcı ve kontrolcü olması kişileri göç etmeye zorlayabilmektedir (Başel 2007: 523). Bireylerin çeşitli sebeplerle gittikleri farklı toplumlar içerisinde kültürlerinden etkilenmesi ve buna bağlı olarak asimile olması da bir çeşit göç hareketine neden olmaktadır.

1.2.3. Çevresel Etmenlerden Kaynaklı Göçler

İnsanların göç etmelerine neden olan bir diğer etmen ise doğal afetler ve coğrafi değişiklikler gösterilebilir. Deprem, sel gibi doğal afetler nedeniyle bireylerin evlerinin, işyerlerinin yıkılması buldukları yerleri terk etmelerini zorunlu kılabilir. Ayrıca volkanik püskürtmeler, iklim değişiklikleri, kuraklık gibi çeşitli coğrafi unsurlar bireyleri göçe zorlamaktadır.²

¹ Türkiye'den Avrupa ülkelerinde 1960'lı yıllarda meydana gelen göç hareketi kaynak ülke olarak Türkiye tarafından desteklenmiştir. Bu durum kaynak ülke olarak Türkiye'nin göç politikası olarak II. Bölümde detaylı olarak yer verilecektir.

² Doğal afet ve coğrafi etmenler göçe neden olan faktörler arasında gösterilmiştir fakat bu tezin doğrudan inceleme alanı içerisine girmemesinden dolayı detaylı olarak açıklama ihtiyacı hissedilmemiştir.

İnsan nüfusunun artması, iklim değışiklikleri gibi unsurların günden güne artmasına karşın her ülkenin risk yönetimine yaklaşımının aynı olmaması afetlerin günden güne sayısında bir artışa neden olmaktadır. Bu durumdan kaynaklı göç hareketleri ortaya çıkmaktadır. Ülkelerin bu riski ortadan kaldırmaya yönelik yaklaşımlarından birisi olan 2015 yılında ortaya çıkan Paris Anlaşması'nın ise henüz yeterli desteği görememesi bu sorunun da günden güne artacağını göstermektedir.³

1.2.4. Güvenlik Amacıyla Gerçekleşen Göç Hareketleri

Göç hareketleri, siyasal kültürel ya da ekonomik sebepler kadar güvenlik kaygılarından kaynaklı da gerçekleşebilmektedir. Güvenlik kaygılarına zemin hazırlayan nedenlere iç savaş, baskı, ayaklanmalar, güvensizlik ortamı gibi unsurlar örnek olarak gösterilebilir. Bu nedenlere bağlı olarak bireysel ya da kitlesel olarak ülke içi ya da ülke sınırlarını aşan göç hareketleri ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası hukukta bir sıralaması olmasa da bireyleri güvenlik amacıyla zorunlu olarak göçe iten faktörlerin en başında devletler arasındaki savaşlar gelmektedir. Büyük savaşlarda tek seferde milyonlarca sığınmacı akını meydana gelebilmektedir. Yakın tarihte II. Dünya Savaşı ya da Soğuk Savaş sonrası dağılan Sovyet ülkelerinde meydana gelen göçler örnek gösterilebilir. Devletler arası savaşların ardından göçe zorlayan en büyük etmenlerin başına etnik çatışmalar gelmektedir. Bunun altında ise dil, din gibi farklılıklardan kaynaklı çatışmalar neticesinde bireyler can güvenlikleri nedeniyle göç etmektedir. Üçüncü olarak ise devletin ve sivil toplumun karşılıklı olduğu iç çatışmalar gelmektedir. Bireylerin devlete karşı verdikleri mücadelede, ya da bu mücadelenin arasında kalan kimselerin başlattıkları göçler vardır (Yeniceler 2010: 76).

Küresel dünyada yukarıda açıklanan nedenlere bağlı olarak artan göç dalgaları varlığını günden güne hissettirmektedir. Artan göç dalgasının ardında, çoğalan iletişim olanakları ile beraber bireylerin doğdukları bölgede kendi can ve mal güvenliğinin korunmasında şüphe duyması durumunda göç etme isteği yatmaktadır. Ayrıca daha iyi

³ Bakınız: Paris Anlaşması, <http://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa>, 04 Nisan 2019'da erişildi.

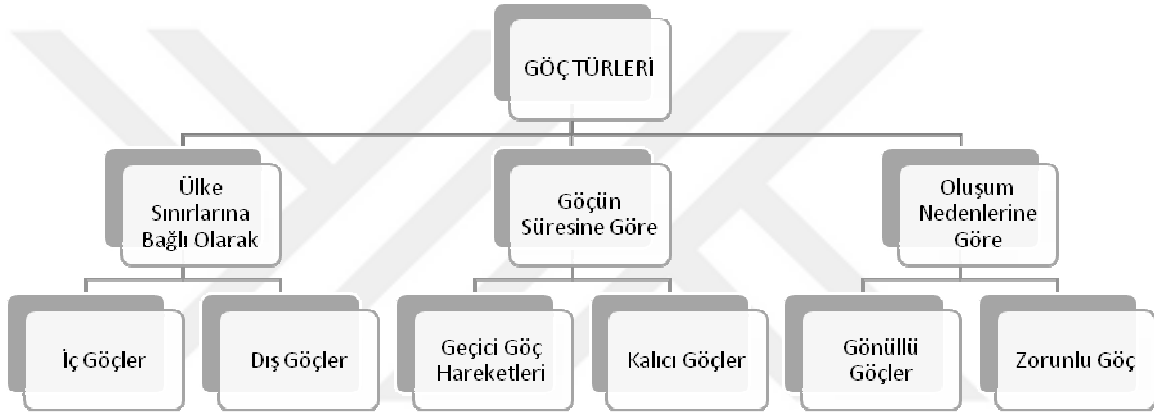
bir yaşam olanağına ulaşmak amacıyla gelişmiş durumdaki ülkelerdeki hak ve özgürlüklerden daha hızlı haberdar olması, kişileri daha cazip ülkelere çekmekte ya da buralara göç etmeye zorlamaktadır. Göç, her ne kadar geçmişten bugüne süregelen bir hareket olsa da artık kitlesel bir halde tüm ülkeleri etkileyebilecek boyutlara ulaşmıştır. Bu ulusal ve uluslararası toplumun göçün altında yatan nedenleri incelemeye ve çözüm bulma arayışına itmiştir. Göçü anlamak için başlangıcında sebep olan etkenleri anlamak, göç sürecini ve gerçekleşen göçün sonuçlarını hep birlikte incelemek gerekir. Göç uluslararası toplumda bir araştırma alanı olmakla birlikte bazı kavramlarda ortak bir dil içinde kullanılmaya başlamıştır. Bu ortak dil içerisinde bulunan mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramları bu bölüm içerisinde ilerleyen başlıklarda ele alınacak ve tanımlamaları yapılacaktır.

Göçün nedenleri üst başlıklar altına alınmaya çalışılsa da küreselleşme süreci ile beraber günden güne göçün yapısı ve şekli sürekli değişim göstermektedir. Uluslararası göçün yönünün insan hakları ve demokrasi gibi söylemleri içerisinde barındıran gelişmiş ülkelere doğru olduğu görülmektedir. Günümüzde geline nokta; göç eden kimseden göç edilen noktaya kadar küreselleşme olgusu etki etmektedir. Bu da sosyal bilimcilerin bir genelleme yapmasını zayıflatmaktadır. Karmaşıklaşan bu yapı içerisinde göçmen ve göç kavramları iç içe geçmiş durumdadır (Çağlayan 2006: 89). Örneğin Arap Baharı ile meydana gelen Suriye krizi neticesinde büyük bir sığınmacı akını oluşmuştur. Fakat bu sığınmacı akınının yönü, aynı dili konuşan ya da aynı etnik yapıya sahip bölge ülkeler yerinde, hem ekonomik olarak refaha ulaşabilecekleri hem de insan hakları açısından zulme uğramayacakları Türkiye'ye ve Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşmektedir.

1.3. Göç Türleri

Göç multidisiplinler arası bir çalışma olması sebebiyle sosyal bilimler içerisinde birçok alanın da araştırma konusu olmaktadır. Göç hareketine neden olan faktörlerin çeşitliliğinin fazla olması nedeniyle bu sebepleri üst başlıklar halinde kategorilere ayırmak, konunun daha da anlaşılabilir olmasında fayda sağlayacaktır. Uluslararası

göçün gönüllü ve zorunlu göç olarak iki ayrı kola ayrıldığı görülmektedir (Çakır 2011: 210). Kendi isteğiyle göç eden dışsal bir baskı barındırmayan göçler gönüllü göç olarak yorumlanmaktadır (Yalçın 2004: 17). Zorunlu göçler ise bireylerin kendi istekleri dışında meydana gelen durumlar nedeniyle gerçekleşmesi olarak yorumlanır (Toksöz 2006: 109). Fakat meydana gelen bir göç hareketi kendi içerisinde barındırdığı niteliklere göre, ülke içerisinde bir yer değiştirme hareketi ya da ülke sınırlarını aşarak uluslararası bir konu olabilmektedir. Ayrıca bu göçler gerçekleşme amacına göre kısa süreli ve belli bir süre sonunda geri dönerek ya da kalıcı olarak neticelenebilmektedir.

Şekil 1.1: Göç Türleri

Yukarıdaki şekil de gösterildiği gibi göç hareketleri tez içerisinde alt başlıklara ayrılarak birbirleri arasındaki farklılıkların anlaşılması hedeflenmiştir. Bunlar sınırları aşıp aşmamasına göre, meydana gelen göç hareketinin geçici mi yoksa kalıcı mı olduğu ve kendi istekleri doğrultusunda mı yoksa baskı unsurları kullanılarak zorunlu olarak mı göç ettiklerine bağlı olarak kategorilere ayrılmıştır.

1.3.1. İç Göçler – Dış Göçler

Kişiler çeşitli sebeplerden dolayı buldukları yerleri terk etmek durumunda kalmaktadır. Bu kimi zaman ülke sınırları içerisinde gerçekleşirken kimi zaman da sadece göç veren ülkeyi etkilemeyerek, göç ettiği ve göç ederken kullandığı üçüncü ülkeleri de etkilemektedir. Ülke içerisinde meydana gelen göç hareketleri iç göç olarak

ifade edilirken; bir ülkeye dışarıdan gelen ya da bir ülkeden başka bir ülkeye giden göç hareketleri uluslararası göç olarak nitelendirilmektedir.

Ülke içi göç bireylerin mevcut ülkenin sınırları içerisindeki bir bölgeden başka bir bölgeye göç etmeleridir. Genellikle bu göç hareketleri köyden kente gerçekleşen ve temelinde ekonomik sebepler yatan göçlerdir. Kentlerin gelişmişlik düzeyi köylerden daha ileride olması sebebiyle bireylerin eğitim, sağlık ve ekonomik nedenleri göz önüne alarak göç etmesidir. İç göç; bir ülke içerisinde belli bir yerleşim yerinden diğerine yerleşme amacıyla yapılan göçlerdir (Şen 2014: 233). Göç hareketi; kısa ya da uzun süreli olması fark etmeksizin aynı toplum içerisinde ise iç göç olarak yorumlanır. Toplumlararası bir göç gerçekleşir ise bu da dış göç olarak tanımlanır (Yıldırım 2007: 965). Dış göç ise bir ülkeden başka bir ülkeye doğru yapılan uluslararası nitelikteki göçtür (Özyakışır 2013: 9). Ülke içi göçler ekonomik temelli olarak kısa süreliğine ya da kalıcı olarak gerçekleşebilir. Bu duruma ek olarak buldukları coğrafyada artan iç karışıklıklar sebebiyle kişiler ülke içinde kendilerini daha güvenli hissedebilecekleri yerlere de yönelebirlirler. Göçü tetikleyen ekonomik, siyasi ve kültürel sebepler küreselleşme ile beraber iç içe geçerek bireyleri uluslararası göçe artık daha fazla yönlentmektedir.

Uluslararası göçün yani dış göçün en temel unsuru, göçün bir ülkeden başka bir ülkeye doğru gerçekleşmesidir. Bu şekilde gerçekleşen göç, birden fazla ülke için konu olmaktadır. Bu durumda hem göçü gerçekleştiren kimse, hem göç veren ülke hem de göç alan ülke için bu durum etki ve sonuçlar doğurmaktadır. Kişilerin göç için ayrıldıkları ülkeye “kaynak ülke” ve hareket ettikleri ülkeye ise “hedef ülke” denilmektedir. Kaynak ülkeden üçüncü bir ülke kullanılmış ise buna da “transit ülke” denilmektedir (Somuncu 2006: 3). BMMYK’nın verilerine göre 2018 yılı sonu itibarıyla dünyada çeşitli sebeplerle yerinden edilen kişi sayısına bakıldığında bu rakam 70 milyonu geçmiş durumdadır. 41 milyon 300 bin kişi ülke sınırları içerisinde yer değiştirerek bu rakamın büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Yaklaşık 26 milyon kişi ise ülke sınırlarını aşarak diğer ülkelere göç etmiştir (BM Mülteci Örgütü, <https://www.unhcr.org/tr/>, 10. Kasım 2019’da erişildi). Bu verilere göre yerlerinden edilen bireylerin ülke içi yer değiştirme oranının daha yüksek olduğudur. Bireyler

öncelikle ülke sınırlarını geçmek zor olacağından ülke içinde kendilerini daha güvende hissedebilecekleri yerleri tercih etmektedir.

Dış göçe karar veren bir kişi kendisinin kabul görebileceği herhangi bir ülkeye gidebilir. Ama fiiliyatta göçe karar veren kişiler daha önceki bireylerin kullandıkları yol ve ülkeleri tercih etme eğilimi göstermektedir. Dolayısı ile göçler ya eski sömürge devletlerine doğru ya da aile bireylerinin olduğu yöne doğru gerçekleşmektedir. Bireyin göç etmesinde kültürel faktörler etkili olabileceği gibi insan kaçakçılığı ticareti yapanlar da bireylerin göç yönünün belli olmasında etkili olmaktadır (Stalker 2006, Aktaran: Somuncu 2006: 3).

1.3.2. Geçici veya Daimi Göçler

Ülkelerini terk eden bireylerin büyük bir çoğunluğu ülkelerine geri döneceğini düşünerek yerlerini terk etmektedir. İç savaş, baskı gibi sebeplerle ülke dışına çıkan sığınmacılar ve mülteciler bir gün bu durumun sona ereceği inancı içerisindeylerdir. Göç eden kişilerin büyük çoğunluğunun ailelerini de yanında götürmesi ve hedef ülkedeki yöneticilerin mültecilerle sorunların en aza indirilmesi amacıyla uyguladıkları entegrasyon politikaları neticesinde, göç eden bireyler geldikleri yere uyum sağlamaya başlamaktadır. Aile bireylerinden özellikle çocuklar ve yeni doğan bireyler için hedef ülke artık onların kendilerini ait oldukları yer halini almalarını sağlamakta ve geri dönüş ihtimalini azaltmaktadır. Göç olgusunda yerleşme süresine bakıldığında geçici ya da daimi göç şeklinde nitelendiği görülmektedir (Yalçın 2004: 26). Geçici göçler kısa süreli olmaktadır.

Göçün altında yatan sebepler nedeniyle insanlar buldukları yerden geçici ya da kalıcı olarak göç etmektedirler. Göç etme kararını veren kişilerin, göç ettikleri ülkenin ve ayrıldıkları ülkenin durumları zorunlu yada gönüllü olarak göç etmelerine etki etmektedir (Somuncu 2006: 4) Türkiye'den 1960 yılında Almanya'ya göç eden göçmenler bir süre birikim yaptıktan sonra geri ülkelerine dönme gayesi yaşarken, Almanya'daki hayat şartlarına ayak uydurmaları neticesinde ve Almanya'nın da

uyguladıkları entegrasyon politikaları sonucunda göçler kalıcı bir hal almıştır (Somuncu 2006: 6).

Günümüzde Suriyeli sığınmacıların durumu ele alındığında Türkiye misafir söylemleri ile kapılarını ilk açtığında sığınmacılar ve Türkiye halkı bu durumun geçici olacağını düşünmüşlerdir. Buna karşılık bugün Suriye iç savaşı 9. yılında bulunurken, sığınmacı sayısı günden güne artmıştır. Ülkelerine geri dönen kişi sayısı ise oldukça azdır. Yukarıda gösterilen örnekte de olduğu gibi, ortaya çıkan göç hareketinin temelinde göçün geçici olacağı algısı yatmaktaydı. Yani göç eden kişilerin ilk çıkış amacı geçici olarak bulunduğu yerleri terk etmesidir.

Daimi ya da diğer anlamıyla kalıcı göç; geçici göçün tam olarak karşıtı olan bir göç çeşididir. Göç edilen ülkede süresiz kalmayı amaçlar. Yerleşmek amacıyla gerçekleşen her göç aynı zamanda daimi bir göçtür (Charles ve Mary 1981, Aktaran: Naz 2015: 20). Daimi göçte bireyler hayatının kalan kısmını gittiği ülkede devam ettirmek istemektedir ve bir daha geri dönmeyi amaçlamamaktadır. Geçici olarak göç eden kimseler de buldukları ülkenin entegrasyon politikası ve kendi kararının değişmesine bağlı olarak daimi göçe çevrilebilmektedir.

1.3.3. Zorunlu veya Gönüllü Göçler

Bireyler daha iyi bir yaşama ulaşmak amacıyla kendisini çeken veya iten faktörlerden etkilenerek buldukları yerlerden göç edebilirler. Bunlar genellikle bireylerin daha iyi bir hayat kurmalarını sağlayacak eğitim, daha fazla ekonomik kazanç, özgürlük gibi çeşitli alt nedenleri içerisinde barındırır. Örneğin; kişinin bulunduğu bölgede ekonomik alanların sınırlı olması ve dolayısı ile geçimini sağlamakta zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Ekonomik alanların gelişmiş olduğu ve işgücüne ihtiyaç duyulan bölgelerde kendisini çeken nedenler olduğundan kendi isteği ile göç edebilir. İş imkânları fazla olması sebebiyle köyden kente göç veya Avrupa ülkelerine işgücü göçleri örnek olarak gösterilebilir.

Göç eden bireyin herhangi bir dış baskıya maruz kalmadan kendi isteği ile göç etmesi gönüllü göç olarak tanımlanır (Yalçın 2004: 17). Zorunlu göç ise bireylerin kendi iradeleri dışında buldukları bölge ya da ülkeyi terk etmeleri olarak tarif edilir (Toksöz 2006: 110). Kişilerin kendi isteği dışında baskı unsurlarının bulunması, iç savaş, zulüm savaş vb. gibi can ve mal güvenliğini tehlikeye düştüğü durumlarda zorunlu olarak buldukları alanları terk etmek durumunda kalabilir.

Türkiye'den Avrupa Birliği'nde iş bulma amacıyla 1960 larda meydana gelen göç hareketi gönüllü göçlere örnek gösterilebilir. Ayrıca bireysel olarak kişilerin kendilerini geliştirmek ve eğitimlerini tamamlamak amacıyla gerçekleştirdikleri göçlerde gönüllü olarak değerlendirilir. Fakat zorunlu göç kişilerin buldukları bölgeyi terk etmek durumunda kalmalarıdır. BM göçe zorlananları, yerinden edilmiş kimseleri zorla evlerinden ya da yaşadıkları yerlerden silahlı çatışma gibi şiddet içeren nedenlerden dolayı, insan haklarının ihlal edildiği, insan kaynaklı felaketlerden kaçan kimseleri bu gruba almaktadır (Tekin 2011: 93). Zorunlu göç tamamen bireylerin kendi istekleri dışında gerçekleşen durumları kapsamaktadır. Zorunlu göçe en büyük örnekler savaş ve devrim gibi olaylar nedeniyle bireylerin işkence, zulüm gibi baskıların olması ya da olma ihtimali nedeniyle bireysel ya da kitlesel olarak buldukları yeri terk etmeleridir (Keser 2011: 3).

1.4. Mülteciler, Sığınmacılar ve Göçmenler

Günümüzde artan uluslararası göç hareketleri, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde güvenlik, ekonomi ve çevre kadar önemli bir hal almış ve araştırma konusu olmuştur. Küreselleşen dünyada uluslararası göçün günden güne daha da önemli bir mesele haline gelmesi içerisinde barındırdığı kavram karmaşasına da bir açıklık getirme ihtiyacı doğurmaktadır. Bu tezde kavramların daha doğru bir şekilde açıklanabilmesi için BM sözleşmelerinden ve uluslararası hukuk tanımlamalarından yararlanmaya çalışılacaktır.

Uluslararası göç; gerçekleşme şekli ve altında yatan nedenleri ile birlikte uluslararası alanda genel kabul görebilecek bazı kavramları ortaya çıkarmıştır. Bu kavramlar uluslararası metinlerde kullanılarak göç eden kimsenin hukuki statüsünün tanımlanmasını sağlamaktadır. Bu başlık altında incelenecek mülteci ve sığınmacı kavramları ise; kişilerin zulüm ve baskı gibi zaruri nedenlerle buldukları ülkeleri terk etmeleri durumunda verilen hukuki bir statü olarak tanımlanır. Bu iki kavram göç eden kişi ile göç alan ülke arasında kazandıkları statü ile bağlantılı olarak farklılık göstermektedir. Literatürde bulunan göçmen, sığınmacı, mülteci kavramlarının söylem olarak birbirlerinin yerine geçen sözcükler olduğu düşünülse de uluslararası hukukta önemli farklılıkları vardır. Özellikle küreselleşen dünyada zorunlu göçe sebep olan iç savaş ve çatışmaların arttığı bu dönemde göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları arasındaki hukuki farklılıklar önem kazanmaya başlamıştır (Özyakışır 2013: 5).

1.4.1. Kavramsal Tanımlamalar ve Yasal Düzenlemeler

1.4.1.1. Göçmen

Öncelikle konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla zaman zaman mülteci ve sığınmacı kavramları yerine kullanılan göçmen tanımını yapmak daha uygun olacaktır. Çünkü göçmen kavramı, mülteci ve sığınmacı statüsünden tamamen farklı bir kavramdır. Türk Dil Kurumu'nda göçmen; kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye göç eden kimse, aile veya topluluk olarak tanımlanmaktadır (TDK Göçmen Kavramı, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b8bd869854473.89373818, 20 Ekim 2018'de erişildi). Göçmen kavramının uluslararası alanda ortak bir tanımı olmasa da altında dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmadan hür irade ile göç etmeye karar veren kişileri kapsamaktadır. Bunun altında yatan nedenler sosyal ve maddi olanakları iyileştirmek amacıyla göç eden kimseleri kapsamaktadır Uluslararası Göç Hukuku, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, 20 Ekim 2019'da erişildi). Yukarıda verilen tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere göçmen kavramı, daha çok yasadışı göçler dışında kalan göç hareketlerini kapsamaktadır. Göçmenler genellikle buldukları ülkede ekonomik olumsuzluklar nedeniyle başka ülkelere yasalar dâhilinde göç eden

kimselerdir (Özyakışır 2013: 15). Bunlara örnek olarak iş gücü kapsamında göçler ya da eğitim amacıyla yurtdışına göç eden kimseler gösterilebilir.

Göçmenlerin çocukları göç ettikleri ülkelerin yasal mevzuatlarına bağlı olarak göçmen statüleri devam edebilir ya da o ülkenin vatandaşlığına geçebilir. Örneğin ABD’de doğan bir göçmen çocuğu artık o ülkenin vatandaşı olarak kabul edilirken Almanya’da doğan çocuk hala göçmen olarak kabul edilmektedir.

1.4.1.2. Mülteci

Uluslararası bir koruma statüsü olan mülteci statüsünün temelleri 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi’nde atılmıştır. Mülteci kavramı bu sözleşme ile uluslararası alanda kabul gören bir tanım halini almıştır. Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci;

“İrkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir” (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Madde 1A(2), http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641, 20 Ekim 2018’de erişildi).

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere mülteci; BMMYK korunmasından yararlanmaya hak kazanan ve yukarıdaki tanımı barındıran kişidir. Bu kişiler ayırım gözetmeksizin BMMYK’nın koruması altında olmasından dolayı göçmenden daha güçlü bir statüye sahiptir. Mültecilerin en önemli hakkı, ulusal güvenliği tehdit etmeyecek haller dışında geri gönderilmeme veya sınır dışı edilmeme yasağıdır. Sözleşmeye taraf olan devletler ırk, siyasi düşünce, din gibi nedenlerle hayatının ve özgürlüğünün tehlikeye gireceği yere mültecileri gönderemez (Özkan 2011: 165).

1.4.1.3. Sığınmacı

Sığınmacı ise, mülteci olarak hukuki statü kazanılanına kadar başvuru yapan kişilerin durumuna verilen isimdir. Her sığınmacının yaptığı başvuru mültecilik statüsüne döneceği anlamı taşımamalıdır. Durumu değerlendirilen ve mültecilik hakkına sahip olmasını gerektirmediği düşünülen kişiler ülkelerine geri gönderilebilir. Türkiye BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme 'ye taraf olmakla birlikte coğrafi olarak bir çekince koymuştur.⁴

Sığınmacı, kişinin vatandaşı olduğu devletten çeşitli baskılar nedeniyle başka bir devletin sınırlarına, diplomatik temsilciliğine, gemisine ve uçağına giderek o devletin koruması altına girmesidir. Burada temel husus kişi ve kişilerin can güvenliği söz konusu olduğundan bu bireysel ya da topluca gerçekleşebilir. Eski dilde bu başvuruya iltica hakkı olarak isimlendirilmekteydi. Bu hak devletin sınırları içerisinde gelen ve can güvenliğinden şüphe duyduğunu beyan eden kişilere verilen bir haktır (Çalık 2015: 124). Kişilerin sığınmacı olarak kabul edilmesi için neticelenen bir başvuru aranmaz, başvuru yapmamış ya da başvuruları değerlendirme aşamasında olan kişiler de sığınmacı olarak tanımlanır (Ergüven ve Özturanlı 2013: 1019). Sığınma başvurusunda bulunan bireyler 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi ve diğer İnsan Hakları sözleşmelerinde zaruri nedenlerle korunma isteyen ama başvuru yaptığı ülke makamları içerisinde mültecilik statüsü henüz kabul edilmemiş kimseler olarak tanımlanır. Aynı sözleşmeye göre “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen veya bir tabiiyeti olmayıp bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs” mülteci olarak tanımlanır (BM 1951 Mülteci Sözleşmesi Md. 1, <https://www.goc.gov.tr/uluslararası-mevzuat>, 04 Nisan 2019'da erişildi).

⁴ Türkiye'nin 1951 BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi'nde koymuş olduğu çekinceye tezin II. Bölünde Türkiye'nin göç politikasında ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir.

Mültecilik kavramı ve sığınmacılık kavramı aynı noktayı belirtiyor gibi görülse de mülteci, sığınma başvurusunda bulunmuş kişinin hukuki bir statü kazanmış halidir. Sığınmacı bir hukuki statü olmayıp o ülkenin yasalarından yararlanmaksızın kısa süreli barınma ve korumayı içermektedir. Mülteci hukuki bir statü kazanmış yabancıyken, sığınmacı başvurusu incelenen bir yabancıdır. Mülteci, Cenevre Sözleşmesi'nin verdiği tüm haklardan yararlanabilmektedir. Fakat sığınmacı yapmış olduğu başvurusu incelenirken bulunduğu ülkede kalma ve sosyal haklardan yararlanması mümkündür. Bir devlet, sığınma talebinde bulunmuş kişiyi kabul etmesi kendi takdiridir, fakat ortada imzalanmış bir sözleşme var ise ona uymak durumundadır.

Bireyler; zorunluluktan ya da ölüm riskiyle başka bir ülkeye sığındıklarında henüz mülteci statüsüne geçemediklerinde, sığınmacı olarak değerlendirilmektedir (Ataman 2015: 25). Uluslararası hukuk bağlamında sığınmacılar herhangi bir ülkeye mültecilik başvurusunda bulunup bekleyen kişiler olarak tanımlanır (Hazan 2012: 183). Mültecilerin özellikle göçmen kavramından ayıran özelliği, geri gönderilmeme kuralıdır. Bulunduğu ülkenin kamu düzenini ve güvenlik açısından sorun oluşturmadığı durumlarda hiçbir şekilde, ırkı, dini, tabiiyeti ya da siyasi fikirleri sebebiyle geri gönderilmeyecek, iade edilmeyecektir (Işıl 2011: 184). Başvuruları kabul edilmeyen kişiler ise buldukları ülkede düzensiz yasadışı göçmen statüsüne dönüşecek ve herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler (ILO 2015: 49).

Günümüzde sığınmacıların karşılaştıkları en büyük sorun, sığınma başvurusunda buldukları ülkelerin sınırlarından girmek istediklerinde geri gönderilip gönderilmeyeceği ya da ülke sınırlarından içeri girdiklerinde geldikleri ülkelere iade edilip edilmeyeceği konusudur. Geri gönderilmeme ilkesi, 1951 Sığınmacılar Sözleşmesi'nde açıkça belirtilmiştir. 1951 Sözleşmesi bu konuda taraflara bir takım yükümlülükler getirmektedir. Sözleşmeyi kabul eden devletler, ülkelerine çeşitli baskılar neticesinde başvuru yapan kişileri kabul etmek ve sığınmacı statüsü vermek zorundadır (Pazarcı 2008: 214). Buna karşılık sığınmacı buldukları ülkelerde yasa ve tüzüklere uymak ve kamu düzenini korumak zorundadır.

Son yıllarda ortaya çıkan bir diğer uluslararası koruma yöntemi, sorunun olduğu ülke içerisinde güvenli bölge oluşturulmasıdır. Bu güvenli bölge içerisinde uluslararası korumanın haklarından yararlandırılarak kişiler aynı sınırlar içerisinde tutulmaya çalışılmaktadır. İlgili ülkenin bunu kabul etmesi durumunda bir sorun bulunmazken, ülke dış müdahale ile bunu kabul etmek durumunda kalması uluslararası alanda tartışma konusudur (Pazarcı 2008: 214).

Mülteci ve sığınmacılar ise tamamıyla can güvenliklerini korumak maksadıyla yaptıkları zaruri göçler nedeniyle bu statü içerisine alınmaktadır (Yalçın 2004: 14). Bu tezin araştırma konusunu oluşturan zorunlu göç, mültecilik ve sığınmacı kavramlarını içinde barındırdığından daha fazla ön planda tutulacaktır.

1.4.2. Dünyada Mülteciler, Sığınmacılar ve Göçmenler

21. yy'a gelindiğinde artık insanlar küresel değişimlerin de etkisiyle savaş, ekonomik krizler, doğal afet, iş bulma amacıyla buldukları yerleri terk ederek diğer ülkelere yerleşmeye devam etmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün verilerine göre günümüzde 1 milyara yakın insan doğduğu bölgenin dışında yaşamakta, 232 milyon kişi ise ülkelerinin dışında uluslararası göçmen olarak yabancı bir ülkede yaşamını sürdürmektedir (IOM 2015, http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf , 14 Kasım 2018'de erişildi).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) 2018 yılı Küresel Eğilimler Raporu'na göre 2018 yılı sonuna kadar 70,8 milyon kişi yerlerinden edilmiş durumdadır. Bu kitlenin sadece 2018 yılında ilk defa göçe zorlanan kişi sayısı 13,6 milyon kişidir (BMMYK Küresel Eğilimler Raporu 2018, 2019 <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf>, 10 Ekim 2019'da erişildi).

Tablo 1.1: 2018 yılı itibariyle dünyada zorunlu olarak göç eden kişi sayısı (BMMYK Veri Sayfası, http://popstats.unhcr.org/en/overview#_ga=2.1907889.1264644762.1573761022-420527760.1573761022, 10 Ekim 2019’da erişildi).

Mülteci	• 20.360.562 Kişi
Sığınmacı	• 3.503.284 Kişi
Filistinli	• 5.498,162 Kişi
Yerlerinden Edilen (Ülke içi)	• 41.425.147 Kişi
Vatansız	• 2.820,348 Kişi
Diğer	• 3.775.858 Kişi

Not: Veriler BMMYK’nın yıllık olarak paylaşmış olduğu güncel rakamlar alınmıştır

BM verilerine göre; yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere yerlerinden edilenlerin çoğu kendi ülkeleri içerisinde başka bir yere göç eden kimselerdir. Bu sayısı 40 milyona ulaşmış durumdadır. 25 milyon kişi ise sınırları aşarak başka ülkelere göç etmiştir. Ülke sınırlarında yerlerinden edilen kişi sayısının fazla olması bireylerin ilk önceliklerinin ülke içi yer değiştirmeler olduğunu göstermektedir. Bunu öncelikli kılan nedenler, ülke sınırlarından geçişlerin zor olması, gidilen ülkelerde ortaya çıkacak, din, dil gibi unsurlardan kaynaklı adaptasyon sorunlarının ortaya çıkacak olması gibi çeşitli nedenler sıralanabilir. Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi bireyler ülke içerisinde can ve mal güvenliğinin tehlikeye düşeceği durumlarda artık başka bir ülkeye gitmeye karar vermektedir.

En çok sığınmacı veren ülkelerin başında aşağıda tablo ile gösterilen 5 ülke vardır. Bunlar, Suriye, Afganistan, Güney Sudan, Myanmar, Somali’dir. Bu ülkelerin dışarıya vermiş oldukları sığınmacı sayıları incelendiğinde sorunun ne kadar küresel bir hal aldığı ortaya çıkmaktadır. Dünya üzerinde ekonomik eşitsizlikler, siyasal yönetim farklılıkları, iç savaş ve terör gibi unsurlar bu rakamların günden güne artmasına neden olmaktadır.

Tablo 1.2: Dünyada 2018 yılı sonu itibariyle en çok göç veren ülkeler ve göç eden kişi sayısı (BMMYK Veri Sayfası, <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> 10 Ekim 2019’da erişildi).

Ülke	• Mülteci Sayısı
Suriye	• 6.7 Milyon
Afganistan	• 2.7 Milyon
Güney Sudan	• 2.3 Milyon
Myanmar	• 1.2 Milyon
Somali	• 986,400

Not: Veriler BMMYK’nın yıllık olarak paylaşmış olduğu güncel rakamlar alınmıştır

Tablodan da görüleceği üzere, göç veren ülkelerin başında Suriye gelmektedir. Bu durumda da Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin büyük bir çoğunluğuna Türkiye ev sahipliği yapmaktadır. Öte yandan artan göç dalgasında Türkiye’den sonra sığınmacıları kabul eden başlıca ülkelerde aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Tablolar incelendiğinde sığınmacıların %80’i gelişmiş ülkeler yerine komşuları olan gelişmekte olan ülkelere göç ettiği görülmektedir. Bu durumdan dolayı sığınmacılar kısıtlı imkanları ile yaşamlarını idare ettirmektedir. Bireyler göç ederken önce komşu ülkelere doğru yönelmesinde öncelikle can ve mal güvenliğini korumak maksadıyla ilk ulaşabilecekleri sınırlar olması nedeniyle hedef halini almaktadır. Sınırı geçen sığınmacılar zaman içerisinde daha gelişmiş ülkeleri hedef ülke haline getirebilmektedir.

Tablo 1.3: Dünya’da 2011-2017 yılları arasında en çok göç alan ülkeler ve göç eden kişi sayısı (BMMYK Küresel Eğilimler Raporu 2017, 2018 <http://www.unhcr.org/tr/12402-kuresel-egilimler-raporu.html> 20 Ekim 2018’de erişildi).

Ülke	•Mülteci Sayısı
Türkiye	•3,6 Milyon
Pakistan	•1,5 Milyon
Uganda	•1.4 Milyon
Lübnan	•998,900
İran	•979,400
Almanya	•970,400
Bangladeş	•932,200
Sudan	•906,600

Not: Veriler BMMYK Türkiye sayfasından alınmıştır

Tablo 1.3 teki rakamlara göre dünya üzerinde en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke Türkiye’dir. Türkiye Suriye’nin komşusu olması ve sığınmacılara karşı izlediği açık kapı politikası ile sığınmacıların hedef ülke olma noktasında ilk sırayı almaktadır. Diğer ülkelerde aynı şekilde komşularının yaşamış olduğu, iç savaşlar, kuraklık gibi çevresel sorunlar kaynaklı mülteci kabul etmektedir. Tabloda yer alan ve gelişmiş ülke kategorisinde bulunan Almanya ise yasadışı göç yolları ile ekonomik kazanç ve refaha ulaşma gayreti içerisinde olan sığınmacıların hedef ülkeleri arasındadır.

Türkiye’nin 1951 BM Cenevre Sözleşmesine koymuş olduğu coğrafi çekince nedeniyle Avrupa dışından gelen kişiler sığınmacı olarak kabul edilip üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar kalma hakkı tanınmaktadır. Türkiye 2011 yılında ortaya çıkan Suriye iç savaşı neticesinde sınırlarına dayanan kişilere de sığınmacı statüsüyle kabul etmiş ve daha sona geçici koruma altına almıştır. Bu konu tezin ikinci bölümünde daha detaylı bir şekilde ifade edilmeye çalışılacaktır.

II. BÖLÜM

2. TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKALARI

Avrupa Birliği kuruluşundan bugüne kadar diğer ülke vatandaşları için bir cazibe merkezi olmuştur. Özellikle Avrupa Birliği'nin cazibe merkezi olma sebeplerinin arasında halklarının ekonomik, siyasi ve sosyal haklara sahip olması bulunmaktadır. Bu doğrultuda Avrupa bölgesi diğer ülke vatandaşlarının göç etmek istediği yer olmuştur. Bu nedenle de Avrupa sürekli göçe maruz kalmaktadır. AB üyesi her ülke kendi mevzuatında göç çalışması ile ilgili düzenlemeler yapıyor olsa da aynı zamanda ortak adımlar da oluşturmaya çalışmaktadır. Bu noktada önemli bir diğer mesele ise, göç konusunda komşu ülkelerle yapılacak işbirliği ihtiyacıdır. Avrupa Birliği'ne komşu olan Türkiye bu noktada büyük önem arz etmektedir. Günümüzdeki Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki göç diyalogunu ve politikalarını anlamlandırabilmek için öncelikle her iki tarafın da göç geçmişlerini ve uyguladıkları politikaları incelemek yarar sağlayacaktır.

2.1. Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası ve Göç Hareketleri

Meydana gelen göç hareketleri bir önceki bölümde de değinildiği gibi; göç eden bireyleri veya kitleleri etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda hedef ve kaynak ülkelerde de etkiler yaratmaktadır. Bu noktada hem dışarıdan göç alarak hedef ülke pozisyonunda olan hem de dışarıya göç vererek kaynak ülke pozisyonunda olan Türkiye kuruluşundan bugüne kadar farklı uluslararası göç hareketleriyle karşılaşmıştır. Cumhuriyetin temellerinin atılması ile beraber başlayan nüfus mübadeleleri ile ortaya çıkan göç zaman içerisinde iş gücü göçlerine doğru yönelim göstermiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, küreselleşmenin hız kazanması ve Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci gibi önemli

gelişmeler Türkiye'nin göçmen ve sığınmacı profilinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Türkiye dışarıya göç veren ve diğer ülkelerden göç alan bir ülke olmasının yanı sıra bulunduğu konum itibarıyla başka ülkelere gitmek isteyen sığınmacılar ve ekonomik göçmenler için transit ülke konumuna da gelmiştir. Yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı gibi Türkiye; hem göç veren hem göç alan bir ülkedir. Aynı zamanda göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle transit ülke pozisyonundadır. Bu nedenle de araştırma içerisinde daha geniş inceleme alanına sahiptir. Avrupa 20.yy'ın ilk yarısına kadar Amerika'ya göç veren bölge olarak görülürken 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren sadece göç alan bir bölge rolüne sahip olmuştur. Bu doğrultuda Avrupa, göç alan bir bölge olarak daha sınırlı bir şekilde ele alınmıştır.

Türkiye'nin göç politikaları iki ayrı dönem altında incelemeye çalışılacaktır. Bunlardan birincisi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan yani 1923 yılından 2000 yılına kadar olan dönemdir. Bu dönem içerisinde ilk başlarda homojen nüfus oluşturmak amacıyla sadece dışarıdan Türk ırkına aidiyet besleyen kişilerin ülke içerisine göçü teşvik edilmiştir. Bu dönem içerisinde Türkiye; 1980'li yıllardan itibaren de diğer milletlerden göç almaya başlamıştır. Bu birinci dönem içerisinde Türkiye'nin dışarıya göç hareketleri ise iş gücü kapsamında olmuştur. Türkiye, Avrupa'nın işgücü ihtiyacının karşılanması ve ülkeye döviz girdisinin sağlanması amacıyla gönüllü işgücü göçleri teşvik etmiştir. Türkiye'nin göç politikalarının ikinci dönemi ise; kurumsallaşma dönemi olarak adlandırabileceğimiz, AB'ye uyum sürecinde mevzuatlarında değişiklikler yaptığı 2000 sonrası dönemdir (Bozkaya ve Kıncal 2018: 104).

Türkiye'nin dışarıya göçü büyük oranda göçmen statüsünde işgücü göçü olsa da dışarıdan aldığı düzensiz göçün altında baskı, zulüm ya da savaşlardan kaçan bireysel ya da kitlesel büyüklükte sığınmacı hareketleri vardır. Dolayısı ile böyle bir göç jeopolitiği üzerinde bulunan ülkenin göç konusunda bir takım düzenlemeler yapması kaçınılmazdır. Türkiye de, Avrupa Devletleri gibi II. Dünya Savaşı'ndan sonra göç hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bu göç hareketleri ekonomik, siyasi ve kültürel olarak etkiler yaratmaya başlamıştır. Avrupa Birliği üye devletleri karşı karşıya kaldığı göç hareketlerini sınırları dışarısında tutma eğilimi gösterirken buna karşılık Türkiye

kitlesel göçlere duyarsız kalmayarak, uluslararası hukukun üstünlüğü ve insan haklarına önem vererek sığınmacılara karşı ev sahibi ülke duruşu sergilemiştir. Fakat dünya üzerinde artan küreselleşme eğilimi Türkiye'nin de karşı karşıya kaldığı düzensiz göçün artışına neden olmuştur.

Türkiye'nin 1999 yılında AB aday ülkesi olması ile birlikte göç politikalarının da AB müktesebatına uygun hale getirilmesi gündeme gelmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin göç politikaları artık kurumsallaşmaya başlamıştır. Dolayısı ile AB'nin Türkiye'nin göç politikalarının şekillenmesinde büyük bir önemi ortaya çıkmıştır (Bozkaya ve Kıncal 2018: 92). Türkiye bu tarihten sonra göç politikalarında yenilenmeye gitmiştir fakat bu sadece AB'ye üye olmak maksadıyla gerçekleştirilen değişiklikler olmayıp aynı zamanda bölgesel ve küresel ölçekte değişikliklerden de etkilenerek yeni düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ihtiyacı hissedilmiştir.

Türkiye için 2001 yılında Avrupa Komisyonu tarafından Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmıştır. Bu belge içerisinde AB'ye katılım için ilkeler, öncelikler ve koşullar ile ilgili bir çerçeve çizilmektedir. Bu düzenleme içerisinde Türkiye'nin göçle mücadelesini güçlendirmesi, Geri Kabul Anlaşması'nın müzakere edilmesi, 1951 Cenevre sözleşmesindeki coğrafi kısıtlamanın kaldırılması, sığınmacı ve mültecilere insani desteğin sağlanması gibi konuları içeriden beklentiler de belirtilmiştir (Göç ve İltica Mevzuatı 2005: 6).

Yakın tarihte AB'ye uyum süreci ve kitlesel göç akımları göz önüne alındığında Türkiye'nin uyguladığı en önemli düzenleme 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Bu kanun ile birlikte Türkiye göç politikasını daha kapsamlı olarak belirtmiş ve göç yönetimini eskisinden daha etkin bir hale getirmiştir. Fakat bu düzenleme de Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekince devam etmiştir. Bu durum Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki Suriyelileri de kapsamaktadır ve bu düzenlemeye göre bu kişiler mülteci olarak değil misafir statüsünde değerlendirilmektedir (Bozkaya ve Kıncal 2018: 119)

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana sürekli göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum jeopolitik olarak Türkiye'nin hem kaynak ülke, hem hedef ülke, hem de transit ülke olması nedeniyle farklı şekillerde göç hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu üç farklı şekilde ortaya çıkan göç durumu ayrı ayrı analiz edilerek Türkiye'nin bugünkü göç politikasındaki uygulamaların anlaşılması hedeflenmektedir.

2.1.1. Türkiye'den Yurtdışına Göç (Kaynak Ülke)

Türkiye; kuruluşunun ilk yıllarından itibaren uluslararası göç konusuyla zaman içerisinde boyut değiştirse de sürekli iç içe olmuştur. İlk yıllarında meydana gelen nüfus mübadeleleri ile başlayan göç yolculuğu; zaman içerisinde Türkiye'yi, ekonomik temellere dayalı vatandaşlarının yurtdışına iş gücü göçünü teşvik eden bir ülke konumuna dönüşmesine neden olmuştur. Türkiye'den yurtdışına gerçekleşen uluslararası göç hareketleri işgücü amacıyla oluşmaya başlamış ve bu hareketi gerçekleştirenler göçmen olarak tanımlanmıştır. Dönemsel olarak siyasi baskılar, darbeler ya da etnik ayrımcılığa uğradığını düşünen grupların teşebbüsüyle Avrupa'ya bireysel düzeyde yasadışı göçler gerçekleşmektedir. Bu durum Türkiye'nin doğusundaki ve güneyindeki komşularına kıyasla oldukça düşüktür.

Türkiye'nin kaynak ülke olarak yurtdışına göç gönderme politikasını üç ayrı dönem olarak incelemek daha sağlıklı olacaktır. Birincisi 1950'den 1973 yılına kadar olan dönemdir. İlk olarak Batı Avrupa ülkelerinin gelişen ekonomisi ve artan işgücü ihtiyacı doğrultusunda 1950 yıllarından 1970'lere kadar yüksek miktarda işgücü göçü başlamıştır. İkinci dönem olarak ise 1973 yılından 1990'lı yıllara kadar olan dönem ifade edilebilir. 1970 sonrasında ise Avrupa'da işgücü taleplerinin durması nedeniyle Türkiye'den göç daha çok aile birleşimi amacıyla ya da yasadışı olarak gerçekleşmiştir. Daha sonra dünya üzerinde başka bölgelerden artan işgücü ihtiyacı kapsamında göçler başlamıştır. Ortadoğu, Kuzey Afrika ülkeleri, Avusturalya bunlara örnek gösterilebilir. Son olarak ise 1990'lardan başlayan ve günümüze kadar süregelen dönem ifade edilebilir. Bu dönemde ise dağılan Sovyet ülkelerinde artan inşaat faaliyetleri kapsamında işgücü hareketleri örnek gösterilebilir.

1950 yıllarında Türkiye’de tüm işgücünü kullanabilecek durum olmaması sebebiyle iş bulamayan bireylerin yurtdışına göç etmesine neden olmuştur. Bu durum ilk başlarda bireysel ve düzensiz olarak gerçekleşmeye başladıktan sonra 1960’lardan itibaren ülkeye döviz katkısı olacağından hükümet politikası olarak benimsenmiş büyük çaplı bir göç hareketine dönmüştür (Küçükkalay 1998: 1). Bu politikalar ile beraber Türkiye’den Avrupa’ya göç 1,5 – 2 milyon kişiye ulaşmıştır. Türkiye 1961 yılında Almaya ile anlaşma yapmaya başlamış ardından Fransa, Belçika, Avusturya, İsveç ve Hollanda ile anlaşmalar devam etmiştir (Uslu 1999: 16). Avrupa’daki endüstrileşmeden kaynaklı iş gücü ihtiyacı doğarken, Türkiye’de mevcut sermayenin tüm iş gücünü kullanabilecek kadar gelişmemesi ve düşük ücretler nedeniyle 1950’li yıllar boyunca Türkiye’den Avrupa’ya göçlerin oluşmasına neden olmuştur (Güven 1977: 14).

1970’lerde Avrupa’da göç hareketlerinin durması işgücünün ihtiyacı olan Ortadoğu ve Afrika ülkelerine kaymasına neden olmuştur. 1970’lerde azalan göç hareketleri, Avrupa ülkelerine gelen göçmenlerin topluma entegrasyonu amacıyla aile birleşimine teşvik etmeye devam etmiştir. Aynı dönemlerde yaşanan darbe ve siyasal olumsuzluklar iltica hareketlerinin artmasına neden olmuştur. 1976 da iltica eden 800 kişi iken 1980 de 57000’lere çıkmıştır (Unat 2002: 55-56).

Tablo 2.1: 1961- 1981 arası yurtdışına giden işçi sayıları (Küçükkalay 1998: 5)

Yıllar	Giden İşçi	Yıllar	Giden İşçi
1961	1.476	1972	85.229
1962	11.185	1973	135.820
1963	30.328	1974	20.211
1964	66.186	1975	4.419
1965	66.186	1976	10558
1966	34.410	1977	19.084
1967	8.947	1978	18.582
1968	43.204	1979	23.630
1969	103.975	1980	28.503
1970	129.575	1981	39.521
1971	88.444	Toplam	955.065

1990’lara gelindiğinde Türkiye’nin dışarıya göç gönderme politikası; artan nüfus oranına karşılık işgücü potansiyelinin kullanımının yeterli olmaması ve dışarıdan döviz gelmesini sağlamak amacıyla hükümetler tarafından teşvik edilmiştir. Bu kapsamda

bakıldığında Türkiye'den dışarı göç işgücü kapsamında Avrupa, Ortadoğu ve eski Sovyet ülkelerine doğru yöneldiği görülmektedir.

1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'den Avrupa'ya göç hareketleri incelendiğinde bunun ya aile birleşiminden ya da iltica amaçlı göç hareketleri olduğu görülmektedir. Artık Avrupa'nın iş gücü göçünü durdurması nedeniyle bireyler iltica başvurularının arkasına saklanarak ulaşmayı hedeflemiştir. 12 Eylül 1980 darbesi ve ardından baskı rejimi, sonrasında ortaya çıkan etnik örgüt ve ağlar siyasi sığınma taleplerinin devamlılığını sağlamıştır (Unat 2002: 266).

Tablo 2.2: Avrupa ülkelerinde Türk nüfusu (Göç Araştırmaları Merkezi 2015, <http://www.gam.gov.tr/files/sayi1-4.pdf>, 14 Ağustos 2019'da erişildi).

	1973	1984	1995	2003	2006	2011
Almanya	615.827	1.552.328	1.965.577	2.053.600	2.052.000	2.502.000
Fransa	33.892	144.790	254.000	311.356	423.421	541.000
Hollanda	30.091	154.201	252.450	352.000	364.333	384.000
Avusturya	30.527	75.000	150.000	134.229	113.365	112.150
Belçika	14.029	63.587	90.425	70.701	39.664	160.000
Britanya	2.011	28.480	65.000	79.000	80.000	79.000
Danimarka	6.250	17.240	34.700	35.232	54.859	55.000
Norveç	-	3.086	5.577	10.000	15.356	15.000
İsveç	5.061	20.900	36.001	38.844	63.580	39.000
İsviçre	19.710	48.485	76.622	79.476	73.681	120.000
İtalya	-	-	-	10.000	14.124	25.000
İspanya	-	-	-	-	-	6.000
Finlandiya	-	-	-	3.325	7.000	7.000
Lihtenştayn	-	-	-	809	-	809
Lüksemburg	-	-	-	210	-	210
Toplam	777.727	2.108.097	2.930.392	3.179.782	3.301.383	3.965.150

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında uzun süredir üyelik müzakerelerinin sürmesi ve serbest dolaşım kazanmak istemesinin yanında Türkiye'den Avrupa Birliği'ne göç eden yaklaşık 4 milyon göçmen bulunmaktadır. Bu oranın çoğu AB ülkelerinin nüfusundan fazla olması Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi üye ülke statüsüne almasında çekinceler yaratmaktadır. Üyelik veya serbest dolaşım verilmesi durumunda bu durumda bu sayının daha da artacağı yönündedir (Akkaya 2004: 208).

Sonuç olarak Türkiye'nin kaynak ülke olarak yurtdışına göç politikası incelendiğinde bunun altında yatan esas neden iş gücü kapsamında göçlerdir. 1960'lı

yıllar itibariyle gerek işsizlik oranını azaltmak gerekse ülkeye döviz kazancı sağlamak amacıyla bu göçler devlet tarafından desteklenmiştir. Fakat bu göçler sonucunda iş gücü ihtiyacını gideren Avrupa Birliği'nin göçmen işçi alımına kapılarını kapatması Türkiye'de yaşayıp daha iyi imkânlarla ulaşmak isteyen bireyler için yasadışı yolların denenmesine neden olmuştur.

Türkiye'den diğer ülkelere hem iş gücü göçleri hem de yasadışı göçler gerçekleşmektedir. Yasadışı göçler özellikle Avrupa bölgesindeki ülkelere doğru gerçekleşmekle beraber, bu göçlerin belli başlı sebepleri bulunmaktadır. Örneğin bu yasadışı göçleri gerçekleştiren kişiler Türkiye'nin doğusunda meydana gelen terör olaylarını bahane göstererek Avrupa'ya sığınma talebinde bulunmaktadır. Ayrıca son dönemde meydana gelen darbe girişimi ile birlikte Avrupa'ya iltica başvurularında da artış vardır. Avrupa'nın yapılan bu başvuruların çoğunluğuna olumlu bir tavır sergilemesi ise Türkiye ile Avrupa ilişkilerin gerilmesinde ayrı bir etkidir. Bu göçlerin Avrupa'ya doğru yönelmesinin altında ise bireylerin daha özgür bir düşünce yapısına sahip olacağı ve iltica başvurularının kabul göreceği inancı yatmaktadır. Türkiye'nin kaynak ülke olarak göç politikası sürekli işgücü ihraç eden bir ülke pozisyonundayken zaman içerisindeki gelişmeler bu durumun tersine dönmesine ve göç alan bir ülke haline almasına neden olmuştur.

2.1.2. Yurtdışından Türkiye'ye Göç (Hedef Ülke) ve Kabul Etme Politikası

Türkiye tarihsel olarak göç yolları üzerinde bulunması, doğu ile batı arasında bir köprü niteliği taşıması nedeniyle sürekli farklı göç dalgalarına tanıklık etmiş ve bu durumdan büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu etkilerden korunmak ve göçü yönetmek amacıyla bir takım politikalar uygulamak durumundadır. Türkiye göç konusunda 1980'li yıllara kadar dışarıya göç veren ülke durumunda yer alırken daha sonra ortaya çıkan gelişmeler neticesinde hem transit ülke hem de hedef ülke olmaya başlamıştır. Türkiye'den yurtdışına yaşanan göçler büyük çoğunlukla ekonomik kaynaklı iken, Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle doğusundaki komşularının yaşadığı sorunlar düzensiz göç hareketlerini ortaya çıkarmıştır. Bu düzensiz göçlerin büyük ölçekte olması Türkiye'nin sürekli, göç rejiminde düzenlemeler ve geliştirmeler yapmaya

zorlamaktadır. Göç politikalarını etkileyen ve yasal düzenlemeler yapmaya teşvik eden bir diğer durum ise Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyumu amacıyla mevzuatta yapılması gereken değişikliklerdir.

Türkiye yeni kurulan bir devlet olarak ulusunun homojen bir yapıda olmasını sağlamak için Cumhuriyetin ilk dönemlerinde nüfus mübadeleleri gerçekleştirmiştir. Bu mübadeleler Türk, Müslüman ve Türk kültüründen olanların yurtiçine, gayrimüslimlerin ise yurtdışına göçleriyle sağlanmaya çalışılmıştır. Bu göç hareketiyle Türkiye ulus devletin inşasını gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Ancak Türkiye'nin 1950'li yıllara kadar belirli bir göç politikasının olmadığını ifade etmek gerekir (Aksel ve İçduygu 2013: 171). Bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllardan itibaren göç kabul etmeye başladığını göstermektedir. Göç teşviki ile birlikte nüfusun artırılması ve sanayinin geliştirilmesi adına Türkiye'de devlet vasıtasıyla desteklenmiştir. Bu sebeple Türkiye'ye gelen göçmenlere 1934 İskan Kanunu çerçevesinde çeşitli imkanlar sağlanmıştır (Kirişçi 2000: 40). Cumhuriyetin ilk yıllarına bakıldığında gerek ekonomik yönden gerekse nüfusun az olması sebebiyle göçe ihtiyaç duyulmuş ama homojen bir ulus yaratma amacıyla sadece Türk soyundan gelenlerin göçü desteklenmiştir.

Türkiye de bulunan göçmen ve mülteci hareketlerini 1980 sonrası ve 1980 öncesi olarak iki ayrı döneme ayrılabilir. Bunlar 1980 öncesi daha çok homojen bir yapı amacıyla gerçekleşen Türk kökenli nüfus mübadeleleridir. Diğeri ise 1980 sonrası dışarıdan gelen yabancı göç hareketleridir (Arslan 2007:343). 1923-1933 yılları arasında ve 1955-1960 yılları arasında 270.000 Yugoslav ve Makedon Türkü Türkiye'ye göç etmiştir (Çavuşoğlu 2007: 133). 1976 – 1995 arasında 35.000 kişi göç etmiş ve toplamda 305.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Ayrıca 1923-1949 yılları arası Lozan Antlaşması gereğince Yunanistan'dan Türkiye'ye 400.000 kişi göç etmiştir. Daha sonra 1960-1999 yılları arasında yaklaşık 25.000 Türk daha Türkiye'ye gelmiştir (Köy Hizmetleri Envanteri 1996, Aktaran: Deniz 2014:194).

14 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen İskan Kanunu Türkiye'nin göç politikasını etkileyen önemli bir düzenlemedir. Bu kanuna göre sadece Türk soyundan gelen ve kültürüne bağlı olan kimseler yerleşme hakkına sahiptir (Latif 2002 20). Bu

düzenlemeden de görüleceği üzere Türkiye kuruluşunun ilk yıllarında etnik kökene göre dışarıdan göç almıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında göçlerde en büyük payı Balkanlardan gelenler oluşturmuştur. 1950-1951 yılları arasında Bulgaristan'dan 154.000 Türk kökenli kişiler kitlesel olarak sığınmıştır. 1970'li yıllarda ise 116.000 civarında kişi aile birleşimi ile Türkiye'ye yerleşmiştir. Ardından yüksek miktarda Yugoslavya'dan gelen göçmenler büyük bir çoğunluk oluşturmaktadır (Kirişçi 2000b: 8-10). Türkiye kuruluşundan 1980 yılına kadar yaklaşık 1.3 milyon Türk kökenli göçmeni kabul etmiştir. Bu sayının büyük çoğunluğunu, yani %36'sını oluşturan kişiler Bulgaristan'dan gelen sığınmacılardır. Ardından %30 ile Yunanistan'dan gelen göçmenler ve sonrasında Yugoslavya ve Romanya gelmektedir (Özcan 2004: 177-178).

Tablo 2.3: 1923-1997 yılları arasında Türkiye'ye göç edenlerin geldiği bölgelere göre dağılımı (Kirişçi 2000: 14)

	1923-1939	1940-1945	1946-1997	
			1946-1980	1980-1997
Bulgaristan	198.688	15.744	116.216	460.214
Yunanistan	384.000	-	24.621	4
Romanya	117.095	4.201	465	801
Yugoslavya	115.427	1.674	184.302	4.116
Türkistan	-	-	2.706	172
Diğerleri	7.998	1005	8.631	
Toplam	823.208	22.621	802.248	

Türkiye 1980'li yıllar itibariyle çok farklı göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Bu tarihten itibaren büyük ölçekte sığınma ve düzensiz göç hareketleri yaşanmıştır. Bu durum hem ülke içerisinde yabancı sayısının artmasına hem de Türkiye'nin transit ülke halini almasına neden olmuştur. Türkiye'ye 1980 sonrası gerçekleşen düzensiz göçün tarihsel arka planını dört ayrı döneme ayırmak mümkündür. Birincisi 1979-1987 yılları arasında İran Devrimi nedeniyle ortaya çıkan göçlerdir. İran'dan gelen sığınmacılar geçici olarak kalmışlardır ve bunlar transit göçmen olarak tanımlanmaktadır. Daha sonra Avrupa ve Kanada'ya yerleştirilmiştir (İçduygu ve Keyman, 2000: 284-390). İkincisi, 1988-1993 yılları arası yaşanan göç akımlarıdır. Bunlardan birincisi Irak ve Bulgaristan'dan gelen sığınmacılar iken diğeri, Sovyet rejiminin dağılması ile gelen göçmenlerdir. Bu dönemde 1 milyona yakın Iraklı

sığınmacı ülkeye giriş yapmıştır. Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu çekince nedeniyle Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü vermemiştir.⁵ Türkiye 1994 İltica Yönetmeliği'ne kadar Avrupa dışından gelen ve korunma ihtiyacı olanlar için herhangi bir düzenlemeye gitmemiştir. Bu durumda bulunan kişilere geçici koruma statüsü verilmiştir (İçduygu, 2003: 21). Üçüncü dönem ise Türkiye'ye yasadışı yoldan giriş yapmanın kolay görüldüğü ve Avrupa'ya geçmekte köprü amacıyla kullanmayı hedefleyen Afrikalı ve Asyalı göçmenlerin yapmış olduğu göçlerdir. Bu dönem 1994-2001 yılları arası yoğun olduğu görülmektedir (İçduygu, 2005: 6-7). Fakat bu göçmenlerin ülkeye girişlerinin kolay olmasına rağmen ülkeden yasadışı yoldan çıkışlarının zor olması sebebiyle bir kısmı Türkiye'de yasadışı olarak kalmıştır. Türkiye ilk defa bu dönemde yasadışı yolla mücadele etme politikalarını değerlendirmeye başlamıştır. Son olarak ise 2001 sonrası dünya üzerinde düzensiz göçün arttığı ve günümüzde de halen artmakta olduğu dönemdir. Bu dönem Türkiye'nin düzensiz göçe ile en fazla karşı karşıya kaldığı ve göç politikalarını uygulamaya çalıştığı dönemdir. Bu dönem içerisinde ABD'nin Irak İşgali sonrasında Iraklı sığınmacılar ülkemize yerleşmiştir. Bunların büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin koymuş olduğu Cenevre Sözleşmesi'ndeki çekinceye göre üçüncü bir ülkeye mülteci olarak yerleştirilmiştir. Ardından 2011 yılında meydana gelen Arap Baharı beraberinde Türkiye'nin daha önce hiç şahit olmadığı kadar büyük bir sığınmacı göçü ile karşı karşıya kalmıştır.

Tablo 2.4: 1995-Mayıs 2004 arası dönemde 1994 İltica Yönetmeliği'ne göre yapılan başvurularının kaynak ülkelerine göre dağılımı (Kirisçi 2005: 352)

Ülke	Başvurular	Kabul Edilen Vakalar	Kabul Edilmeyen Vakalar	Askıdaki Vakalar	Değerlendirilmemiş Vakalar
Irak	12.274	4.541	3.502	3.139	463
Iran	21.601	13.062	1.441	6.030	236
Afganistan	658	221	180	196	58
Rusya	43	15	13	7	3
Özbekistan	128	36	39	24	22
Azerbaycan	33	-	18	-	5
Diğer Avrupa (1)	101	51	28	19	4
Diğer (2)	324	59	43	63	140
Toplam (3)	35.162	17.985	5.264	9.478	931

⁵ Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesine Koyduğu çekince hakkında Türkiye'de Mülteciler başlığı altında detaylı bilgi verilecektir.

1980 sonrası ise çoğunluğu komşu ülkelerden olmak üzere uluslararası göç hareketleri farklı şekillerde meydana gelmiştir. Türkiye; ilk olarak Afganistan, ardından Irak ve son olarak Suriye krizi ile beraber önce “göç edilen hedef ülke” ardından “transit geçişlerin en önemli durağı” şeklini almıştır (Deniz 2014: 200). 1990 sonrası sona eren Soğuk Savaş’ın ardından küreselleşme sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye sığınmacı ve göçmen sorununda sürekli pozisyonları farklılık göstermiştir. Türkiye kimi zaman kaynak ülke kimi zaman transit ülke olarak hem göç alan hem göç veren bir ülke konumuna gelmiştir.

İran’da gerçekleşen 1979 devrimi sonrasında muhalifler Türkiye’ye sığınmıştır. 1988 Halepçe Katliamı ve 1990-91 Körfez savaşı nedeniyle kitlesel göç hareketleri olmuştur. Körfez Savaşı sebebiyle Türkiye’ye yaklaşık 900.000 kişi göç etmiştir. Aynı dönemde Soğuk Savaş’ın sona ermesi nedeniyle de Doğu Bloku ülkelerden de göç eden olmuştur. Fakat bu göç edenlerin temel amacı kayıtsız işlerde çalışmak ya da bavlul ticareti gerçekleştirmektir (Kandemir 2018: 39).

Türkiye’nin tarihsel arka planına bakıldığında sürekli göç alan bir ülke olduğu görülmektedir. Meydana gelen göçleri kendi içerisinde kategorilere ayıracak olursak; birincisi Balkanlardan veya eski Sovyet ülkelerinden gelen işgücü amacıyla gelen ve vizesi dolduğunda yasadışı olarak kalan göçmenlerdir. İkinci grup ise yine Asya ve Afrika ülkelerinden Türkiye’yi transit ülke amacıyla kullanmak isteyen ama çeşitli sebeplerle kaçak konumuna düşen göçmenlerdir. Üçüncü grup ise ve bölgesel olarak büyük çoğunluğu oluşturan sığınmacılardır. Türkiye Cenevre sözleşmesine coğrafi çekince koymasına rağmen en çok sığınmacı Avrupa dışından gelmektedir. Türkiye, Avrupa dışından gelen sığınmacılar için BMMYK ile ortak adım yürütmekte ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesini sağlamaktadır. Fakat son dönemde meydana gelen yoğun sığınmacı akımı bu işbirliğini daha çok gerektirse de uygulama noktasında gerekli desteği ortaya çıkaramamıştır.

Türkiye’nin uluslararası sözleşmeler ve yasal düzenlemeler ile çekinceler koyması nedeniyle mülteci ve sığınmacı kabul etmeyen bir görüntüsü olsa da uygulamada durumun farklı olduğu görülecektir. Mülteci ve sığınmacılara duruş

konusunda Türkiye'nin uygulamalarının daha başarılı olduğu görülecektir. Türkiye'nin bireylerin özgürlüğüne ve yaşam haklarına saygı duyması, öte yandan hukukun üstünlüğü nedeniyle bireylerin sığınma haklarına da duyarsız kalmamasını sağlamıştır. Türkiye Avrupa ülkeleri gibi bireysel sığınma taleplerinin yanında kitlesel sığınma başvuruları ile karşı karşıya kalmıştır. İran Irak savaşında sınırlarına dayanan sivilleri kabul etmiş ve geçici koruma sağlamıştır. Ardından Suriye'de meydana gelen iç savaş neticesinde gelen sığınmacıları geçici koruma kapsamına alarak eğitim, sağlık ve çalışma gibi temel haklardan bireylerin yararlanmasına ve bu haklara erişmesine yardımcı olmuştur.

Türkiye her ne kadar Avrupa Birliği'ne üye olmamış olsa da üçüncü dünya ülkeleri nezdinde ve sığınma girişimlerinde tercih edilebilir ülkeler arasındadır. Sığınmacılar için tercih edilebilir olmasının altında, demokratik bir ülke olması, bireysel hak ve özgürlüklerin mevcudiyeti ve hukukun üstünlüğü yatmaktadır. Bireyler sığınma başvurunda bulduklarında baskı ve zulme uğramayacağını ve yeni bir yaşam kurabileceğini düşünmektedir. Bunun en güncel somut kanıtı ise öncelikle Suriyeli sığınmacılardır. Suriye'nin; Lübnan, Ürdün gibi ülkelerle ortak dil ve kültür anlamında benzerlikleri olsa da Suriyeli sığınmacıların en çok başvuru yaptığı ülke Türkiye'dir. Buna Türkiye'nin olaylara insani açıdan yaklaşması, uluslararası hukuk çerçevesinde bireylerin haklarını koruması da açıklar niteliktedir.

Türkiye'nin göç politikası uluslararası konjonktürdeki değişmelere paralel olarak zaman zaman değişiklikler göstermiştir. Ancak bu değişim bölgedeki düzensiz göçün artmasına bağlı olarak hızlanmıştır. Türkiye'nin göç konusunda yapmış olduğu bir düzenleme ise 1994 İltica yönetmeliğidir. Bu yönetmeliğin önemi Türkiye'ye Avrupa dışından gelen sığınma başvurularının değerlendirilmesindeki usulü ve yasal yükümlülükleri açıklamaya yöneliktir. Fakat bu yönetmelik Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı yoğun göçe yetersiz kalması nedeniyle 2013 yılında Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu çıkartılmıştır (Çakran ve Eren 2017: 21).

Türkiye'nin meydana gelen göç hareketlerine karşı yapmış olduğu bir diğer düzenleme ise Geçici Koruma Yönetmeliği'dir. 2011 yılında başlayan Suriye iç

savaşında düzensiz göçün sayısındaki artış ve iç savaşın kısa süre içerisinde sonuçlanmaması nedeniyle Türkiye 2014 yılında Suriyeli sığınmacıların haklarını korumak ve geri gönderilmesini önlemek amacıyla Geçici Koruma Yönetmeliği'ni çıkarmıştır. Ayrıca AB'ye üyelik süreci bulunan Türkiye yasal düzenlemeler ile her konuda uyum sürecinde olması aynı zamanda göç konusunu da içe almış durumdadır. Fakat özellikle Suriye krizi ile ortaya çıkan fay hatları Türkiye ile AB'nin mülteci politikaları arasında anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına ve derinleşmesine neden olmaktadır.

Türkiye'ye Avrupa dışından gelen sığınma başvurularını kabul etmekte ve BMMYK ile birlikte değerlendirmektedir. Türkiye koymuş olduğu coğrafi çekince nedeniyle BMMYK ile Avrupalı olmayan sığınmacıların üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesini sağlamaktadır (Kirişçi 2005:351). Türkiye'nin mülteci konusunda ilk yasal girişimi 1951 yılında imzaladığı Cenevre Sözleşmesidir. Bu sözleşmeye kadar Türkiye ulusal mevzuata göre sadece Türk soyundan gelenleri sığınmacı olarak tanımlamaktaydı. Bu sözleşme ile uluslararası koruma sistemine dâhil olmuş ve 1961 yılında onaylamış ve bir takım çekinceler koymuştur (Aybay 2005:101-102).

Türkiye Avrupa'ya yönelen göç hareketlerinin geçiş güzergâhındadır. Dolayısı ile Türkiye AB'ye üyelik sürecinde olması nedeniyle göç konusunda da birtakım çalışmalar yapmaktadır. Gerek düzensiz göçün önlenmesi gerekse iltica konusunda kapsamlı değişiklikler yapması gerekmiştir. AB ile ilk Katılım Ortaklığı Belgesi imzalandığı 2001 yılından bu yana bu alanda bir uyum süreci yaşanmıştır (Batı ve Özgöker 2016: 6). Bu durum neticesinde artık Türkiye'nin göç politikalarını keyfi bir şekilde yönetmesi yerine AB politikalarına bağımlı bir duruma getirmiştir. Örneğin 2005 yılında kabul edilen "İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı" Türkiye'nin yasadışı göçü önleme, geri kabul, sınır dışı etme gibi uygulamalarda AB müktesebatına uyum sürecine önem verdiğini gösteren bir belge olmuştur (Batı ve Özgöker 2016: 6).

2.1.3. Türkiye'de Göçmenler, Sığınmacılar ve Yasal Düzenlemeler

Türkiye konum itibarıyla Asya ve Avrupa arasında köprü konumunda bulunması sebebiyle Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Asya ülkelerinden Avrupa Birliği ülkelerine

kaçak yollardan gitmek isteyen kişiler için bir durak noktası olmuştur. Bu göç yolunda kimi bireyler transit ülke olarak Türkiye'yi kullanırken, kimileri ise hedef ülke olarak yerleşip kaçak yollardan çalışmaktadır. Bu durumda da Türkiye kendi vatandaşlarını başka ülkelere gönderirken kaynak ülke pozisyonundayken, üçüncü dünya ülkelerinden gelen sığınmacı ve göçmenler için hedef ve transit ülke özelliğini de üstünde barındırmaktadır (İçduygu 2004: 21-27). Bu nedenlerden dolayı Türkiye'nin gerek transit ülke olması gerekse hedef ülke olması nedeniyle yasal düzenlemeler yapması kaçınılmazdır.

Türkiye'ye karşı düzensiz göçe neden olan dört temel faktör bulunmaktadır. Bunlar; çevre ülkelerde bulunan siyasal istikrarsızlıklar, transit göçmenler için coğrafi yapı, Avrupa'ya ulaşamayan göçmenler için çevre ülke konumunda olması ve son olarak komşularına nazaran daha iyi ekonomik koşullar barındırmasıdır (İçduygu 2004: 21-27). Türkiye de bulunan göçmenler ya yasadışı yollarla Avrupa ülkelerine geçiş yolu olarak kullanmayı hedeflemektedir ya da Türkiye de kaçak olarak çalışarak ülkelere dönme hedefi olan kimselerdir. Türkiye her ne kadar yasadışı göçle mücadele etme çalışmaları gerçekleştirilse de etrafının denizlerle çevrili olması, kara sınırlarına birçok ülke ile komşu olması ve sınırların dağlık olması sığınmacıların takibini zorlaştırmaktadır.

Türkiye'de mevcut mülteci ve sığınmacıların durumunu analiz etmeden önce hukuki durumlarını ortaya koymak konunun anlaşılması noktasında yarar sağlayacaktır. Türkiye'nin mülteci sorununa çözüm bulmak amacıyla uluslararası alanda göç politikalarında ilk resmi adımı, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olmasıdır. Bu sözleşmenin Türkiye açısından en önemli noktası sözleşmeye koyulan coğrafi çekinceciştir. Türkiye Avrupa dışından gelerek sığınma başvurusunda bulunanları mülteci olarak kabul etmemekte ve kendisine özgü bir politika yürütmektedir. Bu durum uluslararası hukuk açısından eleştirilen bir noktadır (Bozkaya ve Kıncal 2018, 107). Bu sözleşme ile uluslararası koruma sistemine dâhil olmuştur. Bu sözleşme 1961 yılında 359 sayılı kanunla onaylanmıştır. Fakat sözleşmede sadece Avrupa'dan gelen sığınmacıları mülteci statüsünde kabul etmeye yönelik coğrafi çekince bulunmaktadır (Aybay, 2005: 101-102). Bu çekince Türkiye'ye Avrupa dışından gelen sığınmacıların

başka ülkelere yerleşmesine olanak sağlamış ve mülteci yükünün oluşmasına engel olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin koyduğu çekinceye göre,

“ Mülteci: Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,

“ Sığınmacı: ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı, ifade eder” (Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlıımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Md.3 (30 Kasım 1994) Resmi Gazete, 22127). Bu yönetmelikteki kavramlardan da anlaşılacağı üzere Türkiye coğrafi kısıtlama koyarak diğer bölgelerden gelenleri sığınmacı olarak değerlendirmekte ve üçüncü bir ülkeye gönderme prosedürü izlemektedir.

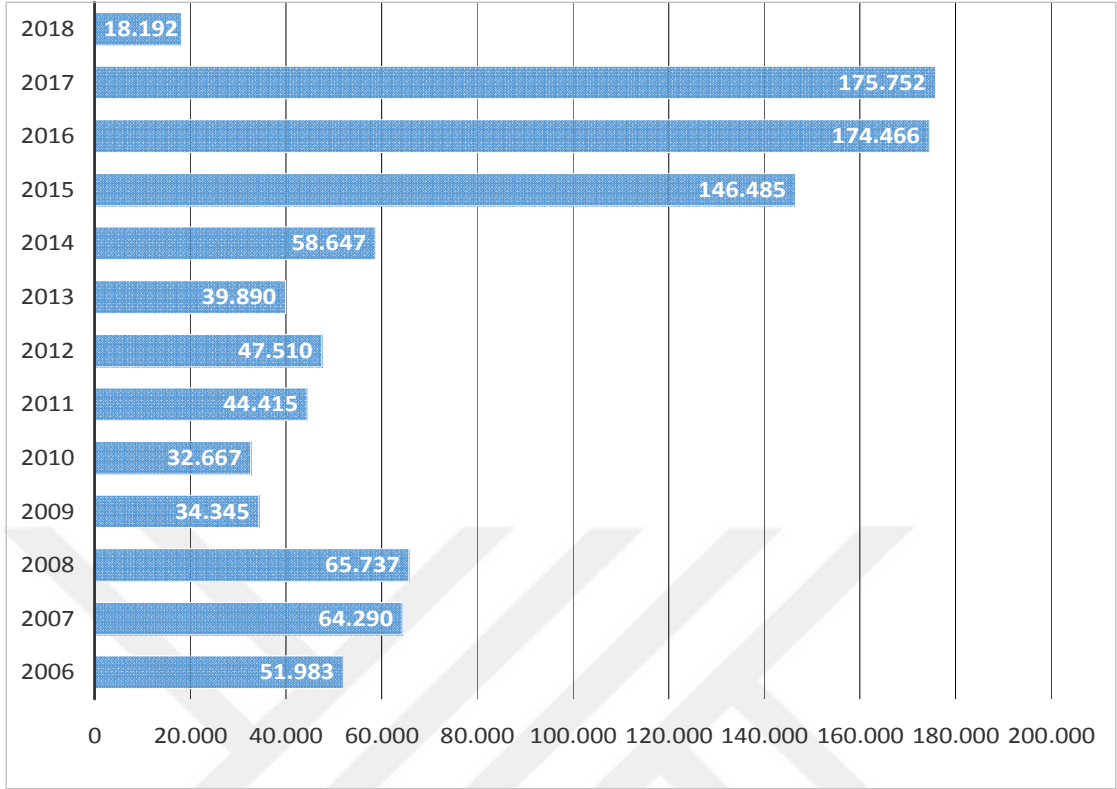
Türkiye'nin bu sözleşmeye coğrafi olarak çekince koymasının altında belli başlı politikalar yatmaktadır. Birincisi Soğuk Savaş döneminde antikomünist bir politika izlediğini ortaya koymaktı. Türkiye Soğuk Savaş döneminde Batı Bloku'nun içinde yer almış ve Batı ile ilişkileri güçlendirmek amacıyla Doğu Bloku ülkelerinden komünizmin baskısı nedeniyle göç eden kişilerin sığınma başvurularına destek çıkmıştır. Avrupa'dan gelen sığınma başvurularına olumlu yaklaşmıştır. Ayrıca bu bölgeden gelecek sığınma başvurularının az olacağını düşünülmesi ve gelenlerin de nihayetinde başka bir Batı ülkesine yerleşeceği inancı olması nedeniyle Türkiye açısından ekonomik, siyasi ya da sosyal olarak sorun yaratmayacağı düşünülmekteydi

(Latif 2002: 21). Ayrıca Türkiye'nin bu coğrafi çekinceyi koymasının diğer bir nedeni de Ortadoğu'da yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıktan kaçanların Türkiye'ye gelmelerinden vazgeçmesini sağlamaktı (Latif 2002: 21). Türkiye her ne kadar Avrupa dışından gelenleri mülteci olarak tanımıyor olsa da bu kişiler BMMYK aracılığı ile başka bir ülkeye yerleştirmeyi talep edebilmektedir. Avrupa dışından gelen bu kişileri Türkiye Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda da ifade edildiği gibi şartlı mülteci, ikincil koruma ya da geçici koruma olarak kabul edip üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar kabul eder (Çakran ve Eren 2017: 20).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1950 yıllarına kadar belirli bir yasal düzeyde göç politikası olmamış ama genellikle siyasi vb. nedenlerle başvurulara sığınma hakkı tanımıştır (Kirişçi 2001: 74). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yılları ve öncesinde yaşanan köklü siyasal ve demografik oluşumlar yeni oluşan devletlerde homojen bir ulus oluşturma girişimlerine sebep olmuştur. Bu bağlamda da ülkeler arası nüfus mübadeleleri ortaya çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti de kuruluşu itibariyle homojen ulus devlet inşası içine girişmiş ve nüfus mübadelesi gerçekleşmiştir. Türk soyundan ve kültüründen homojen bir yapı oluşma çabaları ortaya çıkmıştır (Karpaz 2000: 1-2).

Türkiye'deki bu durumu somut verilerle açıklamak gerekirse Grafik 2.1 ve Grafik 2.2 'yi incelemekte fayda olduğu düşünülmektedir.

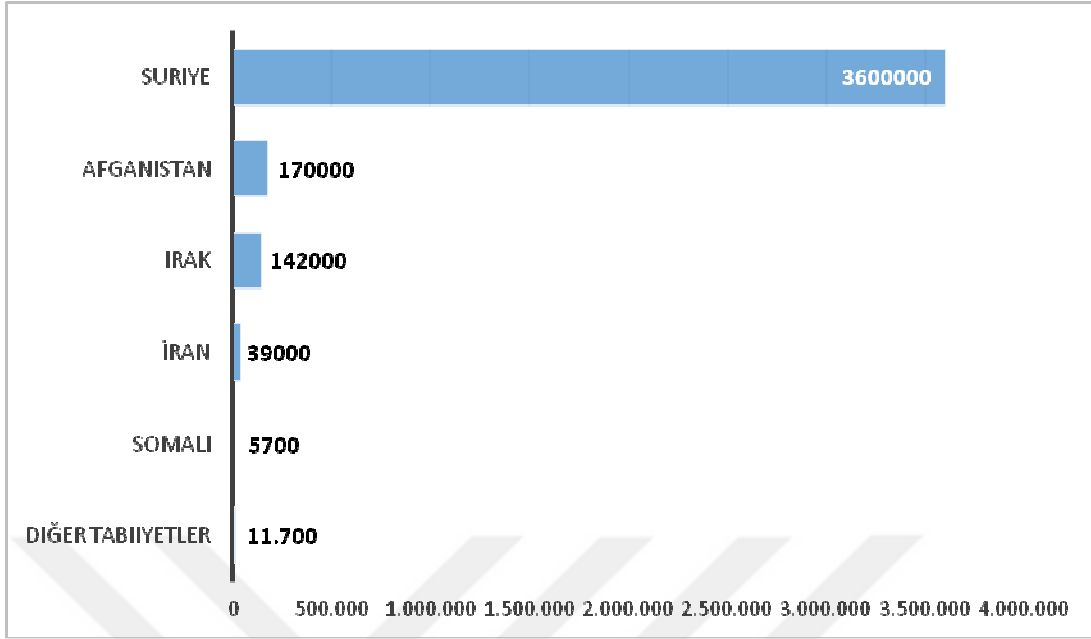

Grafik 2.1: Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı (Kızılay Göç İstatistik Raporu https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf, 16 Mayıs 2018’de erişildi.

Tabloya bakıldığında 2015–2017 yılları arasında yakalanan düzensiz göçün miktarında büyük bir artış olduğu görülmektedir. 2011 yılında meydana gelen Suriye iç savaşı neticesinde bireyler yasadışı yollardan Avrupa’ya gitme gayreti içerisinde. Türkiye bu yasadışı göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle düzensiz göç ile karşı karşıya kalmıştır. AB ile son dönemde yapılan Geri Kabul Anlaşması ve Avrupa’nın sınır güvenliğini artırması düzensiz göç sayısında hızlı bir düşüşe neden olmuştur.

2019 yılı itibariyle Türkiye’de büyük çoğunluğunu Suriyeli sığınmacılar oluşturmakla birlikte, ikinci sırayı İran üzerinden gelen Afganlar ve Irak Savaşı sonrası uluslararası koruma altında bulunan Iraklı mülteciler almaktadır.

Grafik 2.2: Türkiye’de bulunan mülteci ve sığınmacılar (BMMYK Küresel Eğilimler Raporu 2017: 8)

Türkiye Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi çekince nedeniyle; sınırlarına Avrupa dışından yasadışı yollardan gelen sığınmacıların üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi gerçekleştirilene kadar sığınma hakkı vermektedir. Fakat bu yerleştirme işlemi Suriyeli sığınmacılar dışında kalan kişiler için BMMYK’ın kontrolünde olmakla birlikte yavaş ilerlemektedir. Suriyeli sığınmacılara Türkiye 2014 yılında çıkardığı yönetmelik ile geçici koruma statüsü vermiş ve aksi bir karar alınıncaya kadar geri gönderilmelerin önüne geçilmiştir. Ayrıca geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitim, sağlık gibi ihtiyaçları devletin mevcut kurumlarının geliştirilerek ulaştırılması konusunda büyük çalışmalar yapılmaktadır.

2.1.4. Türkiye’den AB’ye Yasadışı Göç; Transit Ülke Türkiye

Türkiye, göçmen ve mülteciler için insan kaçakçılığı organizasyonları ile Avrupa’ya geçmek istediklerinde bir köprü niteliğindedir. Türkiye göç alan ülkeler ile göç veren ülkeler arasında bir kavşak konumunda olması nedeniyle sürekli bir mülteci ya da göçmen trafiği içerisinde kalmaktadır. Avrupalı devletlerin sınırlarında sıkı güvenlik politikalarının doğrudan geçişleri zorlaştırması nedeniyle Türkiye; Ortadoğu,

Balkanlar ve Asya arasında kalarak düzensiz göçler için bir koridor geçiş noktası olarak kullanılmaktadır (Şen 2006: 56). Batısında, sığınmacıların hedef noktası olan Avrupa Birliği bulunması nedeniyle, sığınmacılar için Türkiye önemli bir durak noktası olmuştur. Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmayı amaçlayan kişilerin ilk güzergahı Ege Denizi'nden Yunanistan'a ardından diğer Avrupa ülkelerine doğru geçiş yapmaktır.

Türkiye bulunmuş olduğu coğrafi konum itibariyle Suriye, İran, Irak gibi komşu ülkelerin halkları için göç anlamında Avrupa'ya ulaşma noktasında transit bir ülke durumundadır. Bu doğrultuda özellikle güneydoğu sınırının oldukça uzun ve dağlık olması göç koşullarının elverişli olmasına neden olmaktadır. Bu durum sadece komşularıyla sınırlı kalmayarak Afganistan gibi dışarıya göç veren ülke bireyleri için de aynı olanakları sağlamaktadır. Toparlamak gerekirse bu ülke bireyleri Avrupa'ya geçmek için Türkiye'yi transit bir ülke olarak kullanmaktadır.

Türkiye kayıtlı olarak 3.9 milyon sığınmacı bulunmaktadır. Bu sığınmacıların büyük bir çoğunluğunu Suriyeliler, Iraklılar, Afganlar ve İranlılar oluşturmaktadır. UNHCR verilende göre bunun 3,6 milyonu Suriyeli, 170.000'i Afgan, 142.000 Iraklı ve 39.000'i İranlıdır. (UNHCR Türkiye İstatistikleri, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, 12 Kasım 2019'da erişildi) Türkiye en çok Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yaparken bunların birçoğu Türkiye'nin batı sınırlarından yasadışı yollarla Avrupa ya geçiş yollarını kullanmaktadır. Bu umut yolcuğunda ise büyük bir kısmı hayatlarını kaybetmektedir.

Göçmen ve sığınmacıların ana hedefi Avrupa olsa da, Avrupa ülkelerinin sınır geçişlerini zorlaştırması ve güvenliği ön plana çıkarması neticesinde ya bu kişilerin nihai olarak Türkiye de kalmaya çalışmasını ya da yine de şanslarını denemek amacıyla tüm riskleri alarak göç etmeye çalışmalarına neden olmaktadır. Bu göç yolculuğunda bireyler ya hayatlarını kaybetmekte veya varış yaptıkları ülkede sert tutumla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumu en trajik şekilde ortaya koyacak örnekler mevcuttur. Ayla bebeğin cansız bedeninin sahile vurması en trajik olayların başında gelmektedir.⁶ Diğer bir örnek ise Avrupa'ya ulaşmayı başarmış olan sığınmacıların tekmelenmesi söz

⁶ Bakınız: Kıyıya Vuran Mülteci Çocuk Cesedi İnfial Yarattı, (2015). https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150902_suriyeli_cocuk_fotografi, 20 Haziran 2019'da erişildi.

konusu bu durumu doğrular niteliktedir.⁷ Son olarak ise İtalya kıyılarına yanaşmak isteyen göçmen teknelerinin durdurulmaya çalışılması, tekneyi kullanan kaptanın gözaltına alınması Avrupa'nın sığınma karşıtı politikalarını ortaya koymaktadır.⁸

Avrupa Birliği ise gerek Türkiye üzerinden, gerekse diğer ülkelerden gelen düzensiz göçe karşı limanlarını kapatarak denizlerinde gerekli yardımı sağlama noktasında yetersiz bir tavır alarak mültecilere karşı olumsuz duruş sergilemiştir. Ayrıca mevcut mülteci göçünün önüne geçmek amacıyla kaynak ve transit ülkeler ile geri kabul anlaşmalarını yürürlüğe koyma girişimlerinde bulunmuştur. AB düzensiz göçle mücadele kapsamında sadece kaynak ülkeler ile geri kabul anlaşmaları yapmamaktadır. Ayrıca transit göçe ev sahipliği yapan ülkeleri de bu anlaşmalar içerisinde alarak meydana gelen sığınma başvurularının iadesini göç yolları üzerinde bulunan komşu ülkelere yüklemeye çalışmaktadır.

Avrupa Birliği sınırlarına dayanan bu mülteci akımını durdurabilmek için transit ülkeler ile geri kabul anlaşmaları yaparak çözüm bulma arayışına girmiştir. Bu anlaşmalardan birisi Türkiye ile 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanmıştır. Avrupa Birliği kendisine gelecek mülteci akımını durdurmak ve mültecilere harcanmak üzere 6 milyar € ödemeyi taahhüt etmiş fakat mali yükümlüğünü tam anlamıyla yerine hala getirmemiştir. Türkiye ise anlaşmaya uyararak mülteci akımını en aza indirmeye çalışmaktadır. Fakat bu durum sürdürülebilir değildir. Geri Kabul Anlaşması'nın en çok Suriyeli sığınmacılar düzeyinde etkisinin olması sebebiyle detayları bu tezin III. Bölümünde ele alınacaktır. Burada sadece Geri Kabul Anlaşması'nın transit ülke pozisyonundaki Türkiye ile Avrupa Birliği arasında ortaya çıkan bir çözüm aracı olduğuna değinilmek istenmiştir.

Avrupa Birliği, transit ülke pozisyonunda olan Türkiye'yi tampon ülke olarak kullanmayı amaçlamaktadır. Fakat Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koymuş olduğu çekince sayesinde bu amacı engellemektedir. Türkiye'nin Avrupa dışından gelenleri

⁷ Bakınız: Mültecileri Tekmeleyen Macar Kameraman, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46044914>, 25 Kasım 2019'da erişildi.

⁸ Bakınız: Göçmen Kurtarma Gemisi, <https://tr.euronews.com/2019/06/28/gocmen-kurtarma-gemisi-sea-watch-un-kaptani-hakkinda-sorusturma-baslatildi>, 02 Temmuz 2019'da erişildi.

mülteci olarak kabul etmemesi ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesini şart koşması Türkiye'nin bir mülteci barınma merkezine dönüşmesini engellemektedir (Nurdoğan 2016: 233). Türkiye her ne kadar Cenevre Sözleşmesi'ne çekince koymuş olsa da olaya insani açıdan yaklaşarak sınırlarına dayanan mülteci akımına karşı duyarsız kalmamıştır fakat artık bu sorumluluğu tek başına üstlenmesi mümkün gözükmemektedir.

Türkiye uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde açık kapı politikası uygulayarak Suriyeli sığınmacıları kabul etmesi, Pakistan Afganistan gibi ülkelerde yaşayan memnuniyetsiz bireylerin de buraya yönelmesine neden olmaktadır. Fakat bu durum Türkiye'nin büyük maliyetler üstlenmesine ve kamuoyunda tepkilerin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Fakat bu tepkiler Avrupa ülkeleri kadar yüksek olmamasında ortak kültür, din ya da geçmişten gelen bağların olması durumu yumuşatmaktadır.

2.1.5. Türkiye'nin Uluslararası Göçe İlişkin Güncel Sorunları

Bugün milyonlarca kişi otoriter yönetimler, iç savaş, etnik çatışmalar ve insan hakları ihlalleri gibi birçok sebepten bulunduğu yeri terk etmek durumunda kalmakta ve bir insanlık trajedisi oluşturmaktadır. Göçe zorlanan bireyler geldikleri ülkelere bir süre adaptasyon problemi yaşamakta ve yerleşik nüfus ile entegrasyonunda sorunlar oluşturmaktadır. Uluslararası göç ile karşı karşıya kalan ülkelerin başında ise Türkiye gelmektedir. Asya ile Avrupa arasında kalan Türkiye; Ortadoğu, Kuzey Afrika ve yakın Asya ülkelerinden AB'ye kaçak olarak göç etmek isteyenler için vazgeçilmez bir durak noktasıdır. Aynı zamanda ise düzensiz göçmenlerin yerleştiği bir ülkedir. Türkiye artık başka ülkelere göç almaya başlaması, Türkiye'de siyasi ekonomik ve kültürel sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye'nin tercih edilebilir bir ülke olmasının altında yatan bazı unsurlar mevcuttur. Bunlar;

- Demokratik ülke yapısı, zulüm ve baskıdan uzak olması,
- Daha iyi yaşam koşulları,
- Hukukun üstünlüğü,

- Bireysel hak ve özgürlükler,
- İnsan haklarına saygılı olması,
- Sınırlarının göç yolları üzerinde bulunmasıdır.

Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı uluslararası göç sorunlarını anlamlandırabilmek için öncelikle Türkiye'nin uluslararası düzensiz göç karşısında bulunduğu konumu özümsemek gerekmektedir. Bir önceki konuda da ele alındığı gibi Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu, yakın Asya ülkelerinden Avrupa Birliği'ne göç etmek isteyenler için köprü niteliğindedir. Bu durum Türkiye'nin sürekli göç alan bir ülke durumuna doğru eğrilmesine neden olmaktadır. Tüm bu durum Türkiye'yi siyasi, ekonomik ve kültürel olarak etkilemektedir.

Sığınmacı ve mülteci kabul eden ülkeler genellikle gelişmiş ve demokratik ülkelerdir. Bu ülkeler içerisinde iç baskı grupları ve STK'lar insani bir yaklaşım göstererek mülteci kabulünde etkin rol almaktadır (Hein 1993, Aktaran: Naz 2015: 109). Sığınmacıların büyük bir çoğunluğu üçüncü dünya ülkelerinden yani ekonomik olarak kalkınmamış ülkelere gelmektedir. Sığınmacılar zaten ekonomik olarak sıkıntıda olması ve yeni bir düzen kurmak amacıyla geldikleri ülkelerde düşük ücretli işgücü ve kayıt dışı çalışma alanlarının oluşmasına neden olmaktadır. Böylece ülkede işsizlik artacak dolayısı ile yaşam standartı düşecektir. Ayrıca mültecilerin barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlara erişimi problemler yaratmakta ve hedef ülke için maliyetler oluşturmaktadır (Weiner 1996: 5). Türkiye ise son dönemde sığınmacı sayısının hızlı bir şekilde artması yukarıda belirtilen sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Suriye iç savaşı sonucunda göç eden sığınmacılar çeşitli sektörlerde kayıtdışı istihdama neden olmaktadır. Bu durumda da o işi yapabilecek yerel kişilerin işlerinden olmasına ya da daha düşük ücretle çalışmalarına neden olmaktadır.

Türkiye ise bulunduğu coğrafi konum itibariyle hem transit ülke hem de komşularının yaşamış olduğu dönemsel iç savaş etkisiyle milyonlarca sığınmacıya ev sahipliği rolü üstlenmiştir. 2000'li yıllar itibariyle de ABD'nin Irak'a müdahalesi ile beraber binlerce sığınmacıyı üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar kabul etmiştir. 2011 yılından sonra ise Ortadoğu ve Afrika kıtasının bir bölümünü kasıp kavuran Arap

Baharı ile beraber en uzun sınırimız bulunan Suriye’de mevcut hükümetin baskı ve zorlamalarına dayanamayan muhalif kesim bölgesel rüzgarın etkisiyle önce sivil bir halk ayaklanması başlatmış ve sonra bu bir iç savaşa dönüşmüştür. Başlayan iç savaş ile beraber ülke içerisinde çeşitli terör grupları oluşmuş ve bireyler kitlesel olarak Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Avrupa ülkelerine doğru yönelmiştir. Fakat resmi rakamlara göre en yoğun göç Türkiye’ye gerçekleşmiştir. Bu siyasi istikrarsızlık Türkiye’yi doğrudan ya da dolaylı olarak birçok soruna müdahil olmak zorunda bırakmıştır.

Barışın sağlanmasını ancak iş birliği ve demokrasi ile mümkün olacağını iddia eden AB, konu mülteci ve sığınmacılar olduğunda Türkiye’nin üzerine yüklenen bu sorumluluğu kendilerine pay edilmesini istememekte ve geri planda durmaktadırlar. Türkiye 2011 yılında çıkardığı Geçici Koruma Yönetmeliği ile hem büyük bir sorumluluk üstlenmiş hem de bu olaya insani bir boyutla yaklaşmıştır. Dünya üzerinde en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye, aynı zamanda Suriyeli sığınmacılara eğitim, sağlık ve çalışma haklarına ile sığınmacıların en temel ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır.

Özetle; Türkiye doğu ve güneyindeki komşuları için hedef ülke ya da transit ülke pozisyonundadır. Türkiye bu kadar çok sığınmacıya ev sahipliği yaparken, uluslararası toplumdan yeterli ekonomik desteği alamamaktadır. En fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye olaya insani açıdan yaklaşarak kişilerin en temel ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır. Fakat bu durumun oluşturduğu en büyük sorun ekonomik problemlerdir. Ardından Türkiye halkı ile kültürel farklılığı olan Suriyeli sığınmacıların eğitim ve dil noktasında yetersiz kalması toplumsal anlamda sorun teşkil etmektedir. Sığınmacılar arasında eğitimsiz kalan kişiler, aşırı uçtaki grupların yönlendirmesine uyarak toplum huzurunu kaçırabilecek eylemlerde bulunabilir. Son olarak sığınmacıların ülke içerisinde oluşturduğu bir diğer sorun ise ucuz işgücünü ortaya çıkarmasıdır. Düşük ücret ve güvencesiz çalışan bu bireyler bazı işverenlerin yasadışı yoldan tercih etmelerine neden olmaktadır.

2.2. Avrupa Birliği'nin G Politikalari

Küreselleşmenin insani sonuçlarından birisi olan uluslararası g; devletlerin ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarında büyük çaplı etkiler doğurmaktadır. Daha nceki bölümlerde küreselleşmenin g hareketlerini yoğunlaştırdığı, hem yasal hem yasadışı glerin sayısında artış olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, artan gn rotası ve güç yolları incelendiğinde hem hedef ülkelerin hem de transit ülkelerin etkilendiği görülmektedir. Uluslararası g ortak ekonomik politikalar geliştirmek amacıyla kurulan Avrupa Birliği'nin de önemli sorunları arasındadır. Avrupa Birliği, sınırları dışından sürekli güç almaktadır. Özellikle içinde barındırdığı yaşam koşulları Avrupa ülkelerini, yoksul geliőmemiő ülke bireylerinin gözünde cazip bir duruma getirmiştir. Bireyleri Avrupa ülkelerine çeken nedenler incelendiğinde; bireysel hak ve özgürlükler, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi temel değerler ve ayrıca ekonomik geliőtmiőtlik düzeyi olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği'nin de temelini oluşturan bu değerler bireyleri kendisinde çekerken buna karőtılık Birlik içerisinde tüm ülkelerin kapsamlı bir kararıyla ortaya çıkmış g politikası bulunmamaktadır. Bu duruma karőtılık düzensiz glerin büyük bir çoğunluğunun yönünü Avrupa çevrildiği görülmektedir.

Avrupa Birliği'nin temelinde liberalizmin felsefesi olan barış ve işbirliğinin sağlanması amacı yatmaktadır. Bu işbirliğini sağlamak amacıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapıtaşları oluőtmaya başlamış ve nihai olarak günümüzdeki halini almış ve geliőtmeye de devam etmektedir. Avrupa Birliği kurulduğundan bugüne kadar içerisinde bulundurduğu bireyin özgürlüğü, hukukun üstünlüğü gibi çekici faktörler nedeniyle g almaktadır. İlk zamanlarda g Avrupa Birliği için ucuz işgücü, emek ihtiyacının karőtılanmasından dolayı kontrol edilebilir ve teőtvik edilerek belli bir oranda ihtiyaçların karőtılanmasında kullanılmaktaydı. Fakat daha sonrasında g eőtirliliđinin artması ve gn kontrol dışına çıkması birliğin g politikaları ortaya çıkarma giriőtimlerine neden olmuştur. Bu bölüm içerisinde liberal teorinin değerlerinden insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü savunan Avrupa Birliği'nin aldığı göçler ve buna karőtı uyguladığı politikalar ele alınacaktır.

2.2.1. Avrupa Birliği'ne Gerçekleşen Göç Akımları

Avrupa'ya başlayan göç dalgaları esasen II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan can kayıpları nedeniyle birçok alanda işgücü açığını kapatmak amacıyla geçici olarak kabul edilen işçiler ile başlamıştır. Dışarıdan karşılanan bu işgücü; 1970 yılında OPEC tarafından uygulanan petrol ambargosu küresel bir krize neden olunca artan işsizlik nedeniyle durdurulmuştur. Daha sonrasında ise Avrupa, üçüncü dünya ülkelerinden yasadışı olarak sınırlarına gelen göçlerle karşı karşıya kalmıştır.

Avrupa II. Dünya Savaşı'nın ardından yeniden ayağa kalkma sürecine girmiştir. Bu toparlanmanın temellerinin atıldığı ilk adım Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun kurulmasıdır. Atılan adımlar neticesinde ekonomide kalkınma başlamış ve çoğu sektörde işgücü ihtiyacı hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Ekonomide gerçekleşen hızlı yükseliş topluluk içerisinde bulunan ülkelerin işgücü ihtiyacını karşılamak için arayışlara neden olmuştur. Toplulukta sömürge geçmişi olan ülkeler işgücü açığını sömürge ülkelerinden giderme yoluna gitmiştir. Fransa ve İngiltere'nin sömürge geçmişi bulunmasına karşın Almanya'nın bulunmamaktaydı. 1945 yılından 1960 yıllarına kadar sömürge geçmişine sahip olan Avrupa devletleri ile sömürge geçmişi olmayan ülkelerin işgücü açıklarını kapatmak için göç kabul etmeye başladıkları dönemdir. Fransa sömürgesi Cezayir'den göç kabul etmiştir. Ayrıca Fransa Cezayir'in yanında Tunus ve Fas'tan da göçmen kabul etmiştir. Diğer yandan İngiltere ise öncelikle İrlanda'dan 350.000 göçmen işçi almıştır. İngiltere ayrıca Hindistan ve Pakistan'dan da göçmen kabul edilmiştir. Kabul edilen bu göçmenlerin büyük bir çoğunluğu ağır endüstrilerde çalıştırılmıştır. Aynı dönemde sömürge geçmişi bulunmayan Almaya ise ilk başta Doğu Almanya'dan gelen Alman nüfusu ile endüstrileşme ihtiyacını gidermiştir (Doğan 2007: 7). Yukarıdaki verilerde de görüldüğü üzere; Avrupa ülkelerinin savaşın ortaya çıkardığı iş gücü açığını ortadan kaldırmak, yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla üçüncü ülkelerden göçleri teşvik ettiği görülmektedir.

1950'li yıllarda kendisini toparlayan Avrupa hızla gelişmeye başlayınca işgücü açığını gidermek amacıyla girişimlerde bulunmuştur. Her ülke kendi yasaları

çerçevesinde üretim süreçlerinin gerçekleşmesi için dışarıdan işgücü açığını kapatırken burada temel nokta tüm bu süreçlerin geçici olacağı yönündeydi. Zaten göç eden kişiler kimsenin çalışmak istemeyeceği ucuz ücret ve kötü çalışma şartlarını içeren işlerde çalıştırılmaktaydı. Misafir işçi programları ile Avrupa ülkeleri üretime bir girdi gibi gördükleri işçileri Yugoslavya, Türkiye gibi ülkelerden giderme ihtiyacı hissetmiştir. Ardından Portekiz, Yunanistan, Fas ve Tunus gibi ülkelerden işgücü ihtiyacı giderilmiştir (Reiner 1992, Aktaran: Doğan 2007: 9).

1970'lere gelindiğinde patlak veren petrol krizi nedeniyle yükselen enerji fiyatları ekonomik kriz ve işsizliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Artık bu dönemden sonra daralmanın ortaya çıkması nedeniyle Avrupa'da işgücü açığı kapanmaya başlamıştır. Ekonomik daralmanın ortaya çıkması ile beraber Avrupa içerisinde bulunan göçmenlere karşı olumsuz hareketler kendini göstermiştir. Aynı zamanda gelen göçmenlerin ailelerini de yanında getirmeye başlaması ve artan yüksek doğum oranı bu tepkilerin daha da hızlanmasına sebep olmuştur (Reiner 1992, Aktaran: Doğan 2007: 11). Bundan sonra kitlesel bir işgücü ihtiyacı doğmamasından dolayı göçler bireysel düzeyde ilerlemiştir.

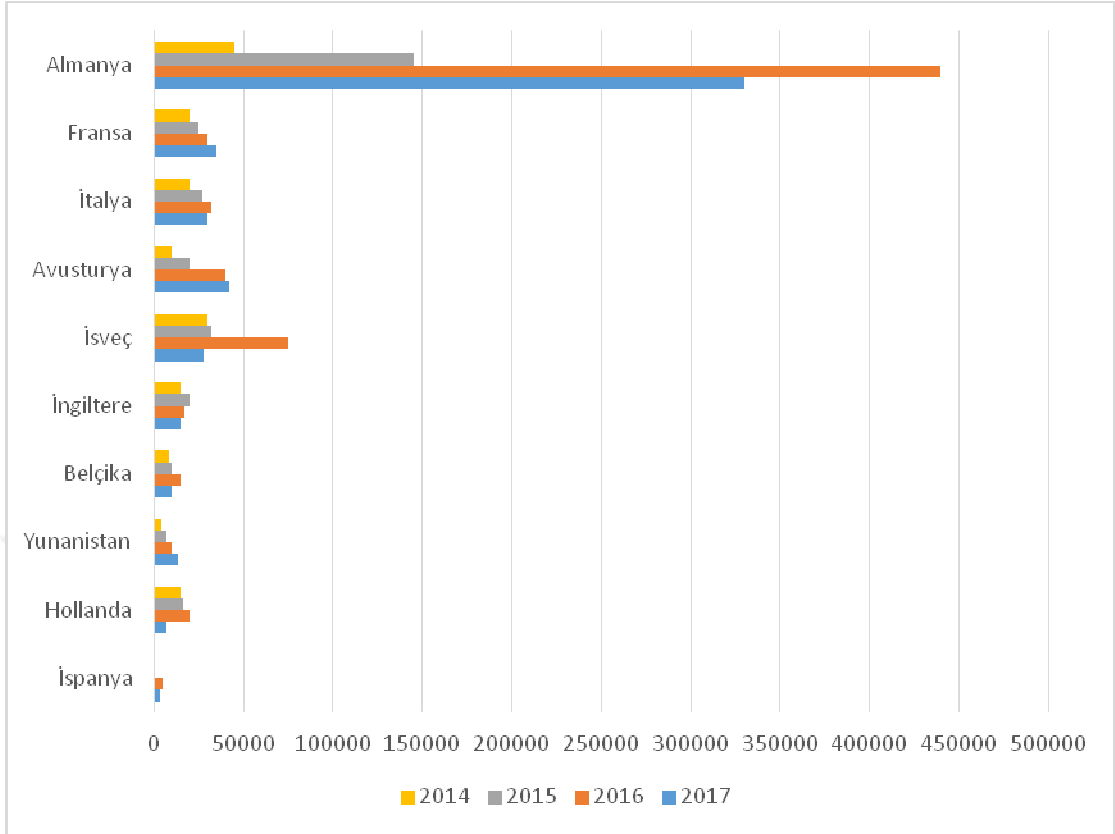
1980'li yıllar sonrasında artan teknolojik gelişmeler vasıflı işgücü ihtiyacını gerektirmesi sebebiyle artık dışarıdan toplu bir işgücü açığı kapatma girişiminde bulunulmamıştır. Bundan sonra artık mülteci ve sığınmacı hareketleri ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında Soğuk Savaş'ın bitişi ile beraber Avrupa'ya yeni göç akımları başlamıştır. 1980 sonrası gelen işçilerin sürekli kalışı ve yaşanan ekonomik ve politik krizler göçmen karşıtlığının meydana gelmesine neden olmuştur. Artık Avrupa'da göçmen konusu tartışılır bir hal almaya başlamıştır. İngiltere artık sömürgelerinden gelen göçmenleri doğrudan vatandaşlığa almayacağını açıklamış, Fransa'da ise milliyetçi söylemler kendisini göstermiştir (Doğan 2007: 13)

1990'lı yıllarda ise Soğuk Savaşın sona ermesi ve SSCB'nin dağılması ile birlikte eski Sovyet ülkelerinde yüksek işsizlik ve enflasyon nedeniyle Avrupa ülkelerine 1.3 milyon insan geçmiştir. Ayrıca aynı dönemde 10 milyon Polonyalı başka ülkelere göç etmiştir (Castles ve Miller 2008: 35). Diğer yandan meydana gelen Bosna-

Hersek savaşı sonucunda 650.000 kişi ise ülke dışına göç etmiştir. 1997’de meydana gelen Cezayir iç savaşıyla birlikte Fransa’ya göç hareketleri meydana gelmiştir. Dünyanın küreselleşmesi ve belli bölgelerde başlayan dönüşümler göçlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu göç hareketlerinin rotasının gelişmiş Batı ülkelerine doğru olması nedeniyle artık Avrupa’ya yönelen göçler işgücü göçünden çok sığınma ve mülteci göçüne doğru dönüşüm göstermeye başlamıştır. Avrupa ekonomik kriz ve savaşlardan kaçanlar için bir cazibe noktası olmaya başlamıştır. Ancak Avrupa giderek artan uluslararası göçü kabul etmemek için entegrasyon söylemini dile getirmeye başlamış ve göç almada önceliğini Doğu Avrupa’ya çevirmiştir.

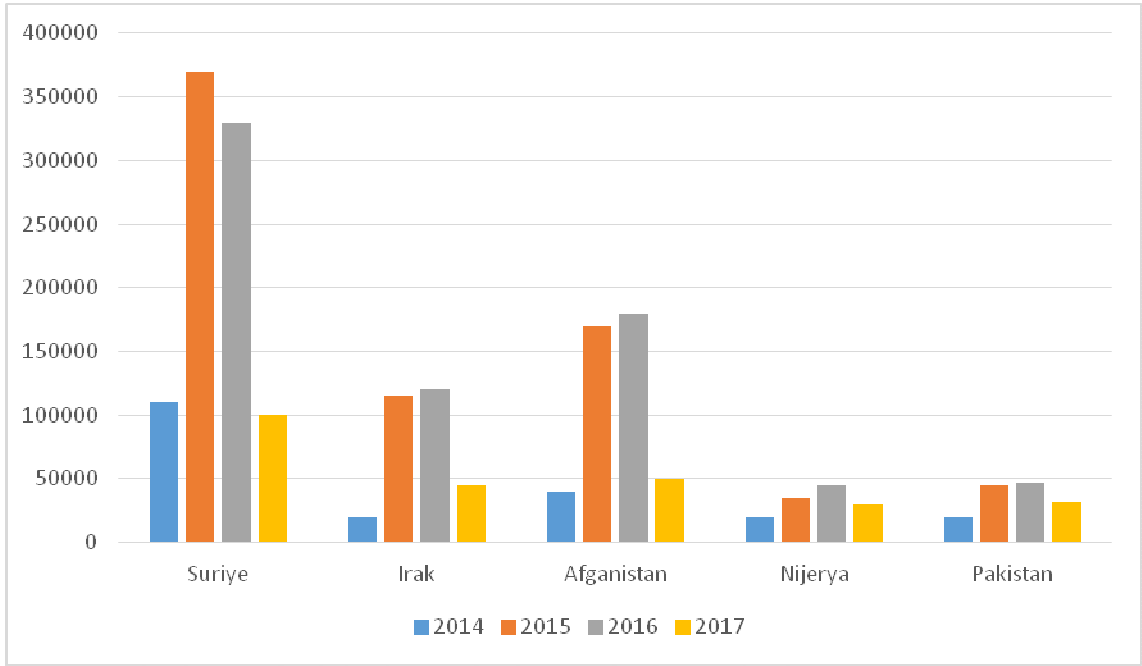
2000’li yıllar itibariyle göç; Avrupa’nın başını ağrıtmaya devam etmekte ve eski göç alan ülkeler yerine İtalya, Luxemburg gibi yeni göç ülkeleri oluşmaya başlamıştır. Artık Avrupa ortak bir göç politikası oluşturma ve göçü önleme girişimlerine bulunmaya başlamıştır. 1990’lardan 2001’e kadar AB meseleyi liberal bir yaklaşımla ele almakta ve göçün sosyo ekonomik boyutuna odaklanmaktadır.

11 Eylül saldırılarından önce AB en çok İslam ülkelerinden sığınma başvurusunu almaktaydı. Ancak 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan terör riski sebebiyle AB bu ülkelere güvenlikçi bakış açısıyla yaklaşmaya başlamıştır. Fakat bu güvenlikçi yaklaşıma karşılık İslam ülkelerinden gerçekleşen göçlerin önüne geçememiştir. Avrupa Birliği içerisinde en çok sığınma başvuru olan ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Suriye krizi sebebiyle artan sığınma başvuruları 2017 yılında azalma göstermeye başlamıştır. Bunun altında yatan sebepler AB’nin göç politikaları ayrı bir başlık altında incelenecek olsa da bu durum AB’nin düzensiz göçle karşı karşıya kalmaya devam ettiğini göstermektedir.

Grafik 2.3: 2014-2017 yılları arasında gerçekleşen sığınma başvuruları (BBC News Migration to Europe in Charts 2018: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>, 18 Ağustos 2019'da erişildi)

En çok sığınma başvurusu Almanya'ya gerçekleşirken ardından Fransa, İtalya, Avusturya ve İsveç gelmektedir. Sığınma başvurularının en çok gerçekleştiği ülkeler ise aşağıda da görüleceği üzere Suriye, Irak, Afganistan, Nijerya ve Pakistan gelmektedir. Bu beş ülkeden gerçekleşen sığınma ve düzensiz göçün dördünün Avrupa'ya ulaşım yollarından birisi Türkiye'dir. Bu durum Avrupa ile Türkiye'nin göç konusunda ortak adımlar atması gerektiğini de doğrular niteliktedir.

Grafik 2.4: Sığınma başvurularının kaynak ülkeleri (BBC News Migration to Europe in Charts2018:<https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>, 18 Ağustos 2019’da erişildi).

2.2.2. AB Dışından Gelen Göçlere Karşı Birliğin Politikası ve Temel Araçları

Avrupa Birliği’nin temelini oluşturan Avrupa Ekonomik Topluluğu 1957 Roma Antlaşması’yla kurulmuştur. Bu antlaşma içerisinde sadece yabancıların çalışmalarıyla ilgili düzenlemeler mevcut iken bu tarihten 1992 Maastricht Antlaşmasına kadar ortak bir göç politikası oluşturulamamıştır. Önceleri sadece işgücü açığını kapatmak amacıyla göçmen kabul eden Avrupa Birliği ülkeleri sonrasında gerçekleşen düzensiz göç akımlarına karşılık, üye ülkeler durumu kontrol etmekte zorlandıklarından dolayı ortak bir adım atmak durumunda kalmışlardır. Avrupa ülkeleri ilk olarak göçmen kabul politikasını destekleyerek gelişen sanayileşme neticesinde işgücü açığını kapatmak istemiştir. Bu dönemde Avrupa dışından gelen göç hareketleri, belli bir ihtiyacın olması nedeniyle sorun teşkil etmemiştir. 1980’lerde artan göç dalgası ile birlikte yabancı işgücünde kanunlarla sınırlamaya gidilmiştir. Bu dönemde işgücü göçlerinin durmasına rağmen Avrupa’da bulunan göçmenlerin ailelerinin birleşmesi nedeniyle göç devam etmiştir. 1990’larda ise Soğuk Savaş’ın bitmesiyle Avrupa’ya göç ivmelenmiş ve iltica

başvurularında artış gözlemlenmiştir. Bu dönemde göçmen kaçakçılığı bir kazanç halini almıştır

1980'lerden itibaren küreselleşmenin dünya geneline yayılmaya başlaması beraberinde mülteci ve göçmen sorununun daha da artmasına neden olmuştur. Taşımacılığın gelişmesi insanların buldukları yerden diğer bölgelere ulaşımını kolaylaştırmış ve daha fazla sığınmacı ve göçmenin buldukları yeri terk etmelerine olanak sağlamıştır. Bu durum ise Avrupa da sığınmacı sayısının artmasına ve birlik içerisinde rahatsızlıkların oluşmasına neden olmuştur. Batı Avrupa'ya gerçekleşen sığınma başvurularında 1970'lerde ortalama yıllık 13.000 kişi iken, 1985'te 170.000, 1992'de 690.000'e ulaştığı görülmektedir. Sığınma sayısındaki bu hızlı artış Avrupa'nın göç politikalarında sert tutumlar alınmasına ve yeni politikalar ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Gibney 2000, Aktaran: Ünlü 2007: 124).

Avrupa Birliği içerisinde göç politikaları ilk başta hükümetler düzeyinde ilerlerken ilk gerçekçi sonuçlar 1980'lerde Tek Avrupa Senedi'nin imzalanmasıyla alınmıştır. Daha sonra 1990 da Maastricht Antlaşması'yla gelişme göstermiş son olarak da 1990 yılında Amsterdam Anlaşması ile ortak göç ve iltica politikası fikri gündeme gelmiştir. İlk başlarda göçü teşvik eden Avrupa daha sonra bu hareketlerin kontrolden çıkması ve dünya üzerinde gerçekleşen olumsuz gelişmelerden kaynaklı artan mülteci ve iltica hareketleri nedeniyle üye ülkelerden ortak bir adım atmasını zorunlu kılmıştır. Serbest dolaşıma girilmek istenilmesi ve üçüncü ülke vatandaşlarına karşı ortak hareket edilmesi için atılan ilk somut adım Schengen Antlaşmasıdır. Avrupa Birliği ülkeleri arasında 1985 yılında imzalanmıştır. Fakat uygulama Tek Avrupa Senedi ve Maastricht Antlaşmasından sonra olmuştur (Somuncu 2006: 55). Avrupa Birliği'nin göç politikalarının günümüzdeki halini alması belli başlı antlaşmalar ve yapılan zirveler neticesinde olmuştur. Aşağıdaki tabloda önemli antlaşma ve zirveler gösterilmiştir.

Tablo 2.5: AB göç politikalarını etkileyen anlaşmalar (Gündüz ve Koçak 2017: 69)

Anlaşma ve Tarihi	Nedeni
Schengen Anlaşması: 1985 ve 1999	Serbest Dolaşım
Dublin Konvansiyonu: 1990	Sığınmacıların Durumu
Maastricht Antlaşması: 1993	Göç Politikaları
Amsterdam Antlaşması: 1997	Maastricht Sonrası Düzenleme
Tampere Zirvesi: 1999	Göçmen Akışının İdaresi
Temel Haklar Şartı: 2000 ve 2009	Medeni, Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Haklar
Seville Zirvesi: 2002	Göç Politikasının Kaynak ve Transit Ülkelere Genişletilmesi
Nice Antlaşması: 2011	Göç alanında nitelikli oy çoğunluğu
Avrupa Anayasası Antlaşması: 2004	Ortak Göç Politikaları
Avrupa Göç ve Mülteci Paktı: 2008	Ortak Göç Politikaları
Hague ve Stockholm Programı: 2004 ve 2009	Geleceğe Yönelik Adımlar
Lizbon Antlaşması: 2009	Dış Sınır Denetimleri, İltica Göç, Suçun Önlenmesi

Göç konusunda hükümetler arası işbirliğinin ilk sonucu 1985 yılında Avrupa Toplulukları üyesi Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg tarafından imzalanan “Schengen Anlaşması” olarak kabul edilmiştir. Bu anlaşmaya göre devletler ortak sınırlarını yavaş yavaş kaldırırken diğer taraftan dış sınırlarını güçlendirmiştir. Bu bağlamda Schengen Grubu’nun kurulması göçe karşı kurulan bir girişim olarak görülmektedir (Gaddes 2001, Aktaran: Güleç 2015: 85). Bu anlaşmanın temelinde sözleşmeyi imzalayan ülkeler arasında sınırların kaldırılması ve serbest dolaşımın sağlanması yatmaktaydı. Fakat aynı zamanda alınan ortak kararlar neticesinde ortak vize politikası, düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesi gibi göçle alakalı konular ortaya çıkmıştır.

Daha sonra 1986 yılında Tek Avrupa Senedi’nin imzalanmasıyla beraber serbest dolaşım anlamında önemli bir adım olurken, topluluk dışından gelecek göç hareketlerine karşı da devletler arası işbirliğinin yoğunlaşmasını sağlamıştır. İç sınırların korunma ihtiyacı ortadan kalkarken dış sınırların korunmasına daha çok olanak sağlanmıştır (Gaddes 2001, Aktaran: Güleç 2015: 85).

Dublin Sözleşmesi 1990 yılında İrlanda’da imzalanmıştır. Bu sözleşmede mülteciler ve sığınmacıların kabul prosedürlerini açıklamaktadır. Bu sözleşme Avrupa ülkeleri arasında iltica konusundaki tartışmaların başlangıcını ve topluluk düzeyinde iltica konusundaki yasal düzenlemelerin temelini oluşturmuştur. Sözleşme iltica başvurularının bir kez sözleşme ile belirlenen ülke tarafından değerlendirileceğini

öngörmüştür (Gaddes 2001, Aktaran: Güleç 2015: 85). Buradaki amaç başvuru yapan bireylerin tüm ülkelere başvuru yaparak sistemi kötüye kullanmalarının önüne geçmektir. Bu sözleşmesi önemli kılan nokta ise iltica başvurusunun sığınmacının ilk ayak bastığı yerde yapılması maddesidir. Bu durum Akdeniz'e sınırı olan İtalya, İspanya gibi ülkelere daha fazla sorumluluk yüklerken iç kesimde kalan ülkeler için daha az sorun teşkil etmesi bu sözleşmeyi sürekli değişiklik yapılmasını dile getirmektedir.

Avrupa Birliği içerisinde bireylerin serbest dolaşımına baktığımızda ilk olarak 1991 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile üye ülkelerin vatandaşı olan herkes Avrupa Birliği'nin de bir vatandaşı olarak görülmüştür. Böylece üye ülke vatandaşları üye ülkeler arasında serbestçe dolaşım hakkı kazanmıştır. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu; Avrupa Birliği adını almıştır. Bu anlaşmanın göç noktasındaki önemli adımı ise daha önce devletlerin oluşturdukları gruplar ile koordine edilen göç artık kurumsal bir yapı halini alarak Adalet ve İçişleri bölümüne entegre edilmiştir (Orsam 2012, Aktaran Güleç 2015: 13). Bu sayede artık göç tek tek devletleri ilgilendiren bir konu olmaktan çok Birlik nezdinde bir mesele halini almıştır. Bu anlaşmada göç politikası açısından önemli olan bir diğer nokta ise; sınırların geçiş noktalarında kontrolü, göç politikası belirlenmesi ve kişilerin serbest dolaşımı gibi meseleler ele alınmıştır (Çakran 2017: 14).

Ardından 1995 yılı itibariyle Schengen uygulaması ile birlikte üye devletlerin sınırları ortadan kaldırması kararlaştırılmıştır. Fakat diğer ülke vatandaşları üye ülkelerden birine göç ettiğinde nasıl davranılacağı kesinleşmemiştir. Özetle Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşları serbeste dolaşım hakkı verirken üye olmayan ülke vatandaşlarına korumacı bir tavır sergilemektedir (Zorba 2006: 4).

Göç konusunda önemli dönüm noktalarından birisi ise Amsterdam Anlaşmasıdır. Bu anlaşma 1997'de imzalanıp 1999'da yürürlüğe girmiştir. Maastricht Antlaşması'nda tanımlanan meselelerin ele alınabilmesi amacıyla vize, sığınma göç ve kişilerin serbest dolaşımı gibi konularda politikalar geliştirilmesi amacıyla üye devletler yetkilerini

Avrupa Konseyine devretmiştir (Çakran 2017: 14). Anlaşmada serbest hareket, göç ve iltica konularında bölümler eklenmiştir.

Amsterdam Anlaşması sonrasında Ekim 1999'da düzenlenen Tampere Zirvesi'nde göç sorununa kaynak ve transit ülkelerdeki koşulları da dikkate alarak daha kapsayıcı yaklaşılması hedeflenmiştir. Göç konusunda çevre ülkeler ile ortak hareket edilmesi amaçlanmıştır (Carrera 2009, Aktaran: Güleç 2015: 86). Tampere Zirvesi kararları ortak göç ve sığınma politikası geliştirme noktasında ilk sistemli harekettir. Tampere programı 1999-2004 yılları arasında göç hareketlerinin insani ve ekonomik ihtiyaçlara göre dengelenmesini, üçüncü ülke vatandaşlarına verilecek hakların geldikleri ülkelerdeki haklara olabildiğince yaklaştırılması ve son olarak göçün kontrolünün sağlanması için göç veren ülkelerle olabildiğinde ortak hareket edilmesi hedeflenmiştir (Çilingir 2018: 23).

Tampere Zirvesinden sonra Mart 2003'de gerçekleşen Lahey zirvesinde 2010 yılına kadarki göç hedefleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda diğer ülkelerin iltica sistemlerinin geliştirilmesi ve bu ülkeler ile işbirlikleri kurulması, yasadışı göçle mücadele, kayıt dışı göçmenlerin ülkelerine iadesi sınır güvenliği gibi alanlarda kararlar alınmıştır

2008 Avrupa Birliği ve Göç Pakti beş prensip etrafında oluşturulmuştur. Bunlar, her ülkenin kendi öncelik ve kapasitesini dikkate alarak yasal göçün düzenlenmesi, yasadışı göçün kontrol altında tutulmaya çalışılması, sınırların daha etkin bir şekilde korunması, tek bir sığınma prosedürü ve mülteciler için tek bir statü uygulanması, kaynak ve transit ülkeler ile kapsayıcı ortaklıkların kurulmasıdır (Orsam 2012, Aktaran Güleç 2015: 14).

Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi, AB'nin göç politikalarının etkilemesinde önemli bir gelişme olmuştur. Bu doğrultuda Lizbon Antlaşması ile göçe ilişkin konularda oybirliği ile karar alınması ilkesi kaldırılmış, nitelikli çoğunluk ilkesi temelinde yasama prosedürüne geçilmiştir.

Aralık 2015’de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında “Birliğin Göçe Yönelik Global Yaklaşımı” kabul edilmiştir. Bu yaklaşımdaki amaç üçüncü ülkeler ile kapsamlı ve dengeleyici bir göç politikası oluşturmaktır. Göç ekonomi ve kalkınma arasında bir bağ kurarak kaynak ülkelerdeki yoksulluğun kaldırılması gibi çözümler üretmeyi hedeflemektedir (Samur 2008: 9).

Avrupa Birliği sığınmacı başvurularını değerlendirmek adına yeni mekanizmalar oluşturma girişimlerinde bulunmuştur. Fakat bu mekanizmaların ağır işleme, sığınmacının durumunun kesinleşmesine kadar çok uzun bir süre geçmesine neden olmaktadır. Bu süre içerisinde sığınmacı sosyal durumunu değiştirebilmekte, evlenebilmektedir. Bu geç işleyişin ana sebebi ise üye ülkelerin bu konuya yeterli kaynak ayırmak istemeyişinden kaynaklanmaktadır. Ortak bir sığınma politikası geliştirilememiş olması ve yavaş işleyen mekanizmalar nedeniyle her ülke uygulamada farklı hareket edebilmektedir (Gibney 2000, Aktaran: Ünlü 2007: 125). Bu amaçla 2008 yılında “Göç ve İltica Avrupa Sözleşmesi” imzalanmıştır, fakat yasal bir bağlayıcılığı yoktur.

Avrupa Birliği içerisinde üye devletler arasında mevzuata uygun bir durum olmadığından herkes kendi mevzuatına göre adım atabilmektedir. Bu durum ise sığınmacı krizinde birlikte hareket etmenin önünde bir engel teşkil etmektedir. AB ülkeleri arasında farklılıklar olsa da politika uygulama noktasında ortak adım atmaları uyum sorunu açısından önemlidir. Bu şekilde bir tavır alınması durumunda AB’nin dış politikada daha net bir aksiyon almasını sağlayacaktır (Değirmenci 2011: 96). Avrupa Birliği ülkeleri yoğun sığınmacı göçüne karşılık sorunların çözülememesi nedeniyle meseleyi kaynak ülkelerinde çözmek istemişlerdir. Böylelikle sorunlara daha geniş perspektiften bakılmasını sağlamıştır (Bingöl 2006: 47). Göçün başladığı yerdeki temel sorunların çözümü, ihtiyaçların karşılanması düzensiz göçün önüne geçmesini sağlayacağı düşüncesi yatmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği bünyesinde barındırdığı STK’ların sahada daha aktif rol almasını sağlayarak bireylerin eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılmıştır.

Küreselleşme ile birlikte artık belli bir toplumun homojen olarak, belli bir kültür çerçevesi içerisinde yaşaması imkânsız hale gelmektedir. Küreselleşme; dünyanın küçülmesine ve insanların daha kolay mobilize olmasını sağlamıştır. Artık bireylerin daha hızlı dolaşımı beraberinde kültür, din, dil farklılıklarını da beraberinde getirmektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri göçün hangi sebeplerden ortaya çıktığından ziyade, göçle beraber gelen insanların göç ettiği ülkelerde yaşatmış olduğu problemlere odaklanmıştır. AB ülkeleri bu durumla uğraştığından dolayı asıl mesele olan göçü etkileyen sebepleri ortadan kaldırma noktasında zayıf kalmıştır. Örneğin artan sığınmacı sayısına karşılık geliştirilen politikalardan birisi 1990 yılında imzalanan 1997'de yürürlüğe giren Dublin anlaşmasıdır. Bu anlaşmaya göre sığınmacı ilk giriş yaptığı ülkenin sorumluluğundadır (Ünlü 2007: 130). Bu bağlamda incelendiğinde Avrupa Birliği'nin uygulamış olduğu artan vize prosedürleriyle göçe sebebiyet veren durumlardan ziyade sığınmacılara karşı bir önlem aldığı görülmektedir.

Avrupa ülkeleri kendilerine yapılan sığınma başvurularında ikilem içerisinde kalmaktadır. Bir yanda kendi değerleri olan ve uluslararası topluma yaymaya çalıştığı, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkesine göre sığınma başvurularını kabul etme sorumluluğu varken, diğer yandan göçü kontrol altına almaya çalışmakta ve en aza düşürecek uygulamalar bulma çabası içine girmektedir (Kessel 2001, Aktaran: Ünlü 2007: 127). Bu ikilem içerisinde kalan Avrupa devletleri alternatif politikalar geliştirme çabası içerisine girmiştir. Bunlar göçün kaynağı olan ülkelere kalkınma yardımları sağlamak, iş gücü göçüne kapıları tam kapatmamak ve bunu yasal düzeyde tutmak ve göç etmeyi düşünen bireylere doğru bilgilendirmeyi yapabilmektir. Avrupa kendi içerisinde barındırdığı insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkesini diğer ülkelere yayma girişimleri göstererek, diğer ülkeleri buna teşvik ederek bireylerin buldukları ülkelerde huzur ve refah içerisinde yaşayabilmesinin yolunu açmaya çalışmaktadır.

Avrupa devletleri ekonomik ilişkiler temelinde kurdukları bir yapının parçası olsalar da her biri ulus devlet yapılarını koruma eğilimdedir. AB; bireyin işgücü kapsamında serbest dolaşımını desteklerken diğer taraftan mülteci ve sığınmacıların

dolaşımına olumsuz yaklaşmaktadır. İnsan hakları ve hukukun üstünlüğünün savunuculuğunu yapan Avrupa mültecilere karşılık sorumluluklarını yerine getirmekten çekinmektedir.

Avrupa Birliği ortak pazar ve Schengen vize sistemi ile üye ülkeleri tek bir sınır altına toplamayı başarmış ve düzensiz göçe karşı ortak bir korunma programı sağlanmasını kolaylaştırmıştır. Artık sınırlarını tek tek koruyan ülkeler yerine bir birlik görüntüsü oluşmuştur. Böylece gelen sığınmacıların kabulü ve dağıtılmasında ortak karar alınabilmesinin önü açılmıştır. Avrupa Birliği'nin ortak sığınma ve göç politikalarının temel yapıtaşları, Schengen Sözleşmesi, Maastricht ve Amsterdam anlaşmalarıdır (Ünlü 2007: 133).

Avrupa Birliği dışarıdan gelen göçlere karşı 1980'den bu yana hep sınırlayıcı politikalar ortaya koymuştur. Bu da mülteci ve sığınmacıların birçok riski göz önüne alarak yola çıkmasına neden olmaktadır. Sınırlar mültecilere yasal yoldan kapalı olması sebebiyle ya vize alarak birlik içerisine girebilmesine ya da insan ticareti yapan kişiler aracılığıyla yasadışı olarak ulaşmaya itmektedir. Avrupa Birliği vize uygulaması ile mülteci oluşturabilecek ülkelere sıkı denetimler getirerek bunun önüne geçmeye çalışmaktadır. Yasadışı göçü önlemek amacıyla gerçekleştirmeye çalıştığı bir diğer uygulama ise Geri Kabul Anlaşması'dır. Avrupa Birliği'nin Türkiye ile imzaladığı Geri Kabul Anlaşması'na bu tezin üçüncü bölümünde daha detaylı olarak yer verilecektir.

2.2.3. AB'nin Göç Politikaları Kapsamında İnsan Haklarını Koruma Girişimi

Mülteci ve sığınmacı sorunu ile insan hakları ihlalleri arasında doğrudan açık bir ilişki vardır. İnsan hakları ihlalleri neticesinde kaynak ülkelerden kitlesel bir göçüler meydana gelmektedir. Fakat bireyler veya kitleler göç ettikleri yerlerde de insan hakları ihlalleri ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Avrupa'nın insan haklarını koruma noktasında en temel adımı Avrupa Konseyi'nin oluşturulmasıdır. Avrupa Konseyi'nin esas amacı II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan kayıpların tekrar yaşanmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir. On devlet ile

1949 yılında kurulmuştur. Temel amacı demokrasinin gelişmesi ve bölgesel düzeyde insan haklarının korunması yatmaktadır. Avrupa sistemi bölgesel düzeyde insan haklarının korunması ve denetimi anlamında en eski ve en gelişmiş olanıdır (Özer 2014: 363). Bu gelişimi en doğrulayan adımlardan birisi olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gösterilebilir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1950 yılında imzalanmış ve 1953'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede yaşam hakkı, adil yargılama, ifade özgürlüğü, aile hayatına saygı, toplanma özgürlüğü, düşünce ve vicdan özgürlüğü, işkence, insanlık dışı ceza gibi konulara koruma altına alınmıştır (Özer 2014: 364). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde doğrudan mülteci ve sığınmacılar konusunda bir düzenlemeye yer verilmemiş olsa da bu kişilerin korunması için en önemli hukuki araçlardan birisidir.⁹

Sözleşmenin uygulanmasını sağlamak için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi oluşturulmuştur. Bu doğrultuda mahkeme kişi özelinde gerçekleştirilebilecek insan hakları ihlallerini de göz önünde bulundurmak ve engellemek için bireysel başvuruların mümkün kılınmasını sağlamıştır. Aynı zamanda mahkeme Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan hakların üye devletler tarafından ihlal edildiğine dair bireysel ve devletlerarası başvuruları da karara bağlamaktadır (Özer 2014: 365).

Avrupa Konseyi, mültecileri içeren bazı düzenlemeler yapmıştır. En önemlilerinden bazıları şunlardır:

- Mülteciler için Vizenin Kaldırılması hakkında Avrupa Anlaşması (1959)
- Zulüm Görme Tehlikesi olan Kişilerle ilgili Sığınma'ya ilişkin Karar (1967)
- Mültecilere İlişkin Sorumlulukların Aktarımı Hakkında Avrupa Antlaşması (1980)
- Sığınmayla ilgili Ulusal Prosedürlerin Ortaklaştırılmasına ilişkin Tavsiye (1981)
- Cenevre Anlaşması'nda düzenlenen kriterlere uyan ancak resmi olarak mülteci olmayan kişilerin korunması konusunda Tavsiye (1984)

⁹ Bakınız: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, <https://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>, 01 Ekim 2019'da erişildi.

- Başvuran kişinin bir ya da daha fazla Birlik üyesi Devlet'ten iltica talep etmesi durumunda, iltica talebinin değerlendirilmesi için hangi üye Devlet'in sorumlu olduğunu belirleyen kriteri ortaya koyan Dublin Anlaşması (1990)

Avrupa Birliği mevzuatında yasal düzenlemeler yapmasına rağmen mültecilere karşı uygulamada önleyici ve engelleyici bir politika izlemesi eleştiri noktası oluşturmaktadır. Örneğin düzensiz göçün gerçekleştiği kaynak ve transit ülkeler ile geri kabul anlaşmaları yapmak istemeleri ve göçe karşı liman ve sınırlarında korumacı bir politika izlemeleri mülteci ve sığınmacı kabulü noktasında Birliğin samimiyetini sorgulanmasına neden olmaktadır.

AB'nin mülteciler konusunda çıkardığı Dublin II yönetmeliği'ne göre, sığınma isteyen bir kişinin üçüncü bir ülkeden gelerek bir üye devletin sınırlarından kara, deniz veya hava yoluyla kural dışı olarak geçtiğinin saptanması halinde, sığınma başvurusunun incelenmesinden bu şekilde sınırlarından geçilmiş olan üye devlet sorumlu olacaktır (Sığınma, Sınırlar ve Göç İle İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders_tr.pdf, 06 Haziran 2019'da erişildi) Bu durum sığınmacının ilk başvuru yapmış olduğu AB ülkesinin sorumluluğu üstlenmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda üye ülkeler arasında çözümden ziyade uyuşmazlıkların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

2015 yılında Strasburg'da düzenlenen genel kurulda Almanya Başbakanı Angela Merkel'in "Sığınmacı çözümünde Türkiye kilit ülkedir." sözü göç akımının engellenmesi için çabaları gözler önüne sermektedir (Türkiye Sığınmacı Krizinin Çözümündeki Kilit Ülke 2015: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-siginmaci-krizinin-cozumunde-kilit-ulke/436180>, 06 Haziran 2019'da erişildi). Buradaki amaç daha fazla sığınmacı ve mülteci kabul etmek yerine sorumluluğu üçüncü ülkelere pay etme gayesi yatmaktadır

Avrupa Birliği göç veren ülkelere yardımlar yaparak insan haklarını iyileştirecek girişimlerde bulunmaktadır. Diğer yandan Avrupa Birliği mülteciler konusunda üye

devletler ortak bir politika izlemeye çalışsa da her ülkenin öncelikle kendi çıkarları olması nedeniyle sorunun çözümünde etkin adımlar atılamamaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından düzenlenen Avrupa Ortak Sığınma Sistemi üye ülkelerin sığınmacıların onurlarını sarsmayacak şekilde ev sahipliği yapmasını ve eşit muamele göstermesi ilkesi yatmaktadır. Fakat üye devletlerin bu ilkeye bağlı kalmadıkları ve insan haklarını ihlal edecek uygulamalar yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Malta'nın Somalili bir mülteciye gözaltındayken insan onuruna yakışmayan şekilde tutulması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin para cezasına çarptırılması örnek gösterilebilir (Karakaş 2016: 3).

Avrupa Birliği'nin yasal düzenlemeler ile mülteci ve sığınmacıların haklarını güvence altına alma girişimi uygulamada yukarıda gösterilen nedenlerden dolayı yetersiz kalmaktadır. Toparlamak gerekirse, Avrupa sığınmacı sorununu sınırları dışında tutmak istemesi fakat burada sorunun çözümü için yeterli desteği gösterememesi, üye devletlerin eşit sorumluluk üstlenmemesi, sınırlarını korumacı bir politika izlemesi, geri kabul anlaşmaları yapması ve çoğaltılabilecek diğer benzer örnekler ile Avrupa'nın mülteci ve sığınmacı konusunda insan haklarına yeterli önemi vermediğini ortaya koymaktadır.

III. BÖLÜM

3. TÜRKİYE VE AB'NİN SURİYE KRİZİYLE ORTAYA ÇIKAN GÖÇE YÖNELİK POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

3.1. Suriye Krizinin Ortaya Çıkışı ve Etkilerinin Değerlendirilmesi

İnsanların tarihsel süreç boyunca ulusal ya da uluslararası sınırları aşan bireysel ya da kitlesel bir şekilde göç ettikleri ve bunun altında yatan temel nedenleri bu tezin önceki bölümlerinde detaylı olarak ifade edilmeye çalışılmıştır. İşte bu göç tarihi sürecinde küreselleşme ile birlikte uluslararasılaşma ortaya çıkmış ve insanlar bilgiye çok daha hızlı erişebilir duruma gelmiştir. Artık günümüzde küreselleşmenin ortaya çıkardığı bu boyut sayesinde farklı kültürlerdeki toplumlar etkileşim içerisine girmekte ve bu etkileşim uluslararası ölçekte bir takım olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bunun en somut örneklerinden birisi Suriye krizini de kapsayan Arap Baharı'dır.

Arap Baharı olarak adlandırılan halk ayaklanmaları neticesinde yoğun çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bu çatışmalar nedeniyle binlerce insan hayatını kaybetmiş milyonlarca insan da ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Arap Baharı'nın etkilerinin yoğun olarak görüldüğü ülkelerden birisi de Suriye'dir. Bu konuya Suriye krizi ve uluslararası ilişkiler açısından bakıldığında; Türkiye ve Avrupa Birliği'nde karşılaşılan mülteci ve sığınmacı sorununun temel sebebi olarak halk ayaklanması beraberinde ortaya çıkan çatışmalar ve baskılar olduğu söylenebilir. Arap Baharı 21. yüzyılda karşılaşılan en önemli toplumsal olaylardan birisidir. Tunus'ta başlayan bu olay daha sonraki süreçte domino etkisi yaratarak diğer Arap ülkelerine ve Suriye'ye de sıçramıştır. Uluslararası

göçü tetikleyen bu olayın nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymak bu çalışmanın hedefleri arasındadır.

Arap Baharı; ortaya çıktığı her devlette farklı nedenlerden kaynaklanıp farklı sonuçlar meydana getirmiş olsa da 21. yüzyılda ortaya çıkarak büyük bir alanı etkileyen toplumsal ve politik olaylardan birisidir. Arap Baharı 2011 yılında başlayan bir halk hareketi olarak isimlendirilse de bu bir anda meydana gelmemiştir. Bu toplumsal hareketi tetikleyen dinamikler, bir takım gelişmeler bulunmaktadır. Arap Baharı'nın ortaya çıktığı ülkelerdeki gelir dağılımındaki eşitsizlikler, ekonomik büyümenin olumsuz olması, işsizliğin ve yoksulluğun oluşması ve eğitim seviyesinin düşük olması otoriter rejimlerin hedef haline gelmesine ve Arap Baharı'nın gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Arap coğrafyasındaki otoriter rejimler insan hakları ve temel özgürlükleri göz ardı etmişlerdir. İnsanların en temel haklarından birisi olan ifade özgürlüğü göz ardı edilmiştir. Ekonomi politikalarında başarısızlıklar, istikrarsızlıklar Arap Baharı protestolarının başlamasına yol açmıştır.

2011 yılında Arap coğrafyasında otoriter rejimlere karşı başlayan halk hareketi zaman içerisinde boyut değiştirerek siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu halk hareketine karşı mevcut iktidarlardan bir kısmı muhalif fikirleri dikkate alarak değişimin önünü açarken diğer baskıcı yönetimler ise mevcut iktidarını koruma gayreti içerisinde girmiştir. Halkın başlatmış olduğu bu hareket sonrasında ülkeler içerisinde otorite boşlukları meydana gelmiş ve bunun sonucunda terör faaliyetlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Arap coğrafyasına yayılan bu hareket sonucunda büyük göç dalgaları ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu halk hareketinin yaşandığı ülkelerde işsizlik ve ekonomik daralma da baş göstermiştir (Ünal 2017: 148).

Arap Baharı Tunus'ta seyyar satıcı olan üniversite mezunu Muhammed Buazizi'nin tezgâhına devlet görevlileri tarafından el konulması sebebiyle, 17 Aralık 2010 yılında kendisini yakmasıyla başlayan bir halk ayaklanmasıdır (Akgün 2011). Tunus'ta yaşanan işsizlik, hükümetin baskıcı politikaları, artan fiyatlar nedeniyle gençler iletişim kanallarını kullanarak organize bir şekilde ayaklanma başlatmış ve

büyük bir kaosun ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Ash 2011, www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/jan/19/tunisia-revolution-twitter-facebook. 12. Kasım 2018'de erişildi). Ayaklanan kişiler otoriter rejimlerin terk edilmesi, demokratik seçimlerin sağlanması ve bu şekilde yolsuzlukların azaltılması, her muhalif kesimin kendisini özgürce ifade edebilmesi, basın özgürlüğü ve ekonomide adaletin sağlanması gibi isteklerde bulunmuşlardır (Pirinççi 2016, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suriye-krizinin-komsu-ulkelere-etkileri/564957>, 05 Kasım 2018'de erişildi). Fakat bu ayaklanma bölge halklarının da etkilenmesine ve büyük toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tunus'ta başlayan Arap Baharı, tüm baskıcı otoriter rejimlere sahip olan Ortadoğu ülkelerine hızlıca yayılmıştır. Mısır, Libya, Yemen, Suriye ve diğer Arap ülkelerinde büyük ölçekte ayaklanmalar, sokak gösterileri ve bölgesel çatışmaları doğurmuştur. Bu durumdan dolayı makro ölçekte göç akımı ortaya çıkmıştır. Binlerce kişi hayatını kaybetmiş, nüfusun büyük bir çoğunluğu diğer ülkelere göçe mecbur kalmıştır (Sayın 2016: 67). Arap Baharı'yla başlayan protestoların her ülkede başlangıcı ve sonucu aynı olmamış, farklı durumlar ortaya çıkmıştır. Her ülkenin askeri ve sosyo-ekonomik durumunun farklı olması nedeniyle bazı ülkeler bu durumu küçük ölçekte reformlar yaparak atlatabilmiştir. Örneğin, Fas, Suudi Arabistan, Ürdün, Lübnan, Bahreyn, Cezayir gibi ülkelerde eylemler küçük çaplı reformlarla telafi edilebilmiştir (Çelik 2015: 41). Fakat Tunus, Yemen, Mısır ve Libya gibi ülkelerde hükümet devrilmiş ve Tunus dışındaki ülkelerde iç savaş ortaya çıkmıştır. Suriye ve yukarıda bahsi geçen ülkelerin ortak noktası ise askeri darbe ile gelmiş hükümetlere sahip olmaları ve rejimin baskıcı oluşudur. Bu durum Akdeniz'in bir sığınmacı denizine dönüşmesine ve Suriye'nin ise en çok sığınmacı doğuran ülke konumuna dönüşmesinde neden olmuştur.

Arap Baharı'nın nasıl uluslararası bir sorun olduğu konusuna ağırlık verilecek olunursa; Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerde halkın başlattığı ayaklanma hareketi sonucunda liderler ya halkın sesine kulak vererek düzenlemelere gitmiş ya da liderlerin direnmesi sonucunda iç savaşlar meydana gelmiştir. Otoriter rejimlerin yıkılması ve ülkelerin içinde meydana gelen güvenlik zafiyetleri neticesinde terör örgütleri ortaya

çıkıştır. Bununla beraber ülkeler içerisinde ekonominin de zarar görmesi uluslararası sistemi derinden etkileyen göç hareketlerinin oluşmasına neden olmuştur. Hem terör örgütlerinin güçlenmesi hem de göç hareketlerindeki artış, sığınmacıları kabul edecek ülkeleri terör konusunda düşündürmüştür ve meseleye güvenlik ekseninde yaklaşmaya itmiştir.

Arap Baharı, teorik olarak incelendiğinde her ne kadar sadece belli bir etnik ya da bölgesel gruba bağlı bir hareket gibi gözükse de küreselleşme ile yayılan liberal değerlerden yoksun olduğu bu ülkelerdeki halkın demokrasi, insan hakları ve özgürlük ihtiyacının daha yüksek sesle dile getirme isteğidir. Bölge ülkelerinin halkları ayaklanarak demokrasiyi sağlama böylece yolsuzlukların önüne geçerek ekonomik olarak daha müreffeh bir düzeye ulaşacağını amaçlamaktadır. Halk ayaklanmasına neden olan bir diğer konu ise bireylerin otoriter rejim altında yaşamaları nedeniyle insan hakları ve özgürlüklere gereken değerin verilmemesi olmuştur.

Avrupa ülkeleri ise temelinde barındırdığı demokrasinin ve insan haklarının dünya geneline yayılacağı fikri içerisinde Arap Baharı'nı desteklemiş ve otorite rejimler yerine demokrasinin yayılmasını sağlamak istemişlerdir. Ancak, Arap ülkelerinde meydana gelen istikrarsızlıklar neticesinde ortaya çıkan sığınmacı akımına duyarsız kalmaları Avrupa ülkelerinin söylemlerinde çeliştiğini göstermiştir. Sığınmacı sorunu ile yüzleşmekten kaçınması insan hakları ilkelerinde uygulamadaki başarısız duruşu AB için en önemli problem noktalarından birisidir.

İlk etapta Arap Baharı'nın Suriye ayağı olarak görülen bu kriz, zamanla diğer ayaklanmalara göre daha büyük bir boyutta ve köklerinin çok daha derinde olduğunu göstermiştir. Suriye krizine dâhil olan tüm aktörlerin nitelikleri ve amaçları incelendiğinde bu durum daha net bir şekilde anlaşılabilir. Özellikle Fransız mandası sonrasında başlayan otoriter rejimlerin, günümüzdeki halk ayaklanmasının ortaya çıkmasında büyük pay sahibi olduğu söylenebilir. Binlerce insanın hayatını kaybettiği, bulunduğu yeri terk etmek zorunda kaldığı, Suriye iç savaşı, Ortadoğu'daki en önemli insani krizlerden birisidir

Suriye’de başlayan halk ayaklanmasının diğer Arap ülkelerindeki gibi otoriter rejimleri devirme girişiminin başarıya ulaşamamasının nedenlerini incelerken Suriye’nin tarihi geçmişine bakmak meselenin anlaşılmasında yarar sağlayacaktır. 16. yy’dan itibaren Osmanlı yönetimine giren ve 4 asır sonunda Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Sykes Picot Anlaşması ile 1920 yılında Fransız mandası haline gelmiştir. Bölgedeki direnci kırmak amacıyla azınlık grupları destekleyen Fransa, Suriye’deki toplumsal uyumsuzlukların yapıtaşını oluşturmuştur (Cleveland 2008: 245)

Suriye toplumu etnik ve dini açıdan heterojen bir yapıya sahiptir. Bu durum çatışma riski taşıyan bir fay hattı halini alabilmektedir (Yılmaz 2011 18). 22 Milyon Suriye nüfusunun %90’ı Arap nüfusuna sahipken bunun yanında Türkmen, Ermeni, Çerkez, Kürt gibi etnik gruplar da mevcuttur. Buna karşılık nüfusun %74’ü Sünni, %13’ü Nusayri, %10’u Hristiyan ve %3’ü Dürzilik inancına sahiptir (Yılmaz 2011: 34). Bu heterojen durum Suriye’de ayaklanmaların meydana gelmesine, farklı grupların oluşmasına ve nihai güçlü bir yönetimin oluşmamasına neden olmuştur.

Suriye nüfusunun %13’ünü oluşturan Alevi Nusayrilerin orduda önemli görevlere getirilmesi, Suriye’nin bağımsızlığını kazandıktan sonra bu gurubun yönetimi ele geçirmesinde önemli etken olmuştur (Şentürk 2003: 26). 1946 yılından itibaren Fransa tüm birliklerini ülkeden çekmiş ve Suriye’nin bağımsızlığı uluslararası alanda kabul edilmiştir. Suriye, 1970 yılında Hafız Esed iktidara gelene kadar sekiz darbenin yaşandığı bir dönem geçirmiştir. Ancak 1970 ‘te askeri darbe gerçekleştiren Hafız Esed iktidara gelmiştir (Cleveland 2008: 440).

Hafız Esed’in yönetimi ele almasıyla beraber bugünkü Suriye yönetiminin yapıtaşları oluşturulmaya başlanmıştır. Hafız Esed bütün devlet kurumlarını kendi iktidarını sağlamlaştırmak maksadıyla güçlendirmiştir. Yirmi yıl içerisinde güvenlik ve istihbarat kurumlarında çalışan sayısını yüz binden beş yüz bine çıkarmıştır (Kerkkanen 2014, Aktaran: Tüzgen 2017: 63). Ayrıca farklı etnik gruplarla beraber bazı Sünni Müslümanları da kendi çatısı altında toplamaya çalışarak diğer Sünni Müslümanların çoğunluğuna karşı destek sağlamayı amaçlamıştır. Bu durum neticesinde 1980 yılında mezhepsel çatışmalar baş göstermiş ve 1982 yılında Hafız Esed yönetiminin Hama’ da

gerçekleştirdiği saldırı neticesinde 25.000'e yakın kişi hayatını kaybetmiştir (Van Dam 2000, Aktaran: Tüzgen 2017: 63). Bu durum neticesinde günümüz mülteci durumunun bir benzeri yaşanmış ve 1 milyona yakın Suriyeli ülkelerinden zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmıştır. 2000 yılında ise Hafız Esed'in ölümünden sonra yapılan referandumla oğlu Beşşar Esed seçilmiştir (Tüzgen 2017: 64).

Beşşar Esed 2000 yılında seçildiğinde halkın büyük bir çoğunluğu bu değişime büyük umutlar yüklemiştir. Beşşar Esed seçildikten sonra yaptığı konuşmalarda ekonomiyi modernleştireceğinin, demokratikleşme reformları gerçekleştireceğinin ve bu kapsamda pek çok reformlar yapacağını sözünü vermiştir. Bu bağlamda birçok siyasi suçluyu affetmiş ve demokratik bildiriler dağıtan gruplara bildirme yayınlamalarına izin vermiştir. Esed iktidara geldikten sonra neo-liberal ekonomi politikaları gerçekleştirmeye çalışmış fakat bunu refah artırıcı adımlarla desteklememesi neticesinde gelir dağılımında dengesizlikler artmıştır (Özdemir 2016: 89). İşte bu ekonomik sıkıntılar 2011 yılında ortaya çıkan ayaklanmaların en büyük sebeplerinden birisi olmuştur.

Beşşar Esed seçildikten sonra Arap Baharı'na kadarki geçen süre içerisinde önce toplumun umudu olmuş ve rejimden beklenen taleplerin karşılanacağını düşündürten bir takım özelleştirmeler, reformlar ve siyasi suçluların affı gibi uygulamalar gerçekleştirmiştir. Fakat sivil toplumun iktidarı devirme girişiminde bulunacağını düşünerek kısa süre içerisinde yeniden baskıcı bir tutum içerisine girmiştir. Halkın, özgür seçimlerin yapılması isteğini bastırmış ve babası Hafız Esed tarzı güvenlik kurumlarını güçlendirme eğilimi göstermiştir (Tüzgen 2017: 65).

Arap Baharı sürecini Suriye özelinde incelemek gerekirse; Suriye'de ilk hareket Dera kentinde birkaç çocuğun duvarlara hükümet karşıtı sloganlar yazmasıyla başlamıştır. Bu duruma gizli servisin daha makul bir şekilde yaklaşması yerine çocukları tutuklaması ilk gösterilerin fitilini ateşlemiştir. Gösteriler sonrasında çatışmalara dönüşmüştür (Ünal 2017: 153). Arap Baharı'nın etkisiyle 15 Mart 2011 tarihinde Suriye'de başlayan halk ayaklanması çeşitli grupların etkisiyle bir iç savaşa dönüşmüştür. Arap Baharı'nın en yıkıcı sonuçları burada ortaya çıkmış ve tüm dünyayı

etkilemiştir. Ortaya çıkan bu iç savaş Suriyelilerin güvenli bir bölge arayışına, bunun sonucu olarak da iç ve dış göçlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Meydana gelen bu mülteci göçü ise artık tüm uluslararası toplumun meselesi olmuştur.

Halk, Baas Partisi'nin yönetimi bırakmasını istemiştir. Bu doğrultuda da hükümet bu konuya güvenlik temelli yaklaşarak halka sert tepkiler vermiştir. Esed yönetiminin gösterilere ordu ile müdahalesi, sorunu bir iç savaşa dönüştürmüştür (Özdemir 2016: 90). İç savaş beraberinde muhalif grupların oluşmasına sebep olmuştur. Öte yandan bu muhalif grupların kendi aralarındaki çatışmalar da iç savaşın ateşini yükseltmiştir. Rejim yanlıları ve muhalif gruplar beraberinde Rusya, ABD, İran, Türkiye ve diğer bazı devletlerin sürece dahil olması Suriye'de sivil hayatın devam etmesinin önüne geçmiştir. Bu nedenden dolayı da milyonlarca Suriyeli buldukları yerleri terk etmek durumunda kalmıştır (Kalyoncu 2018: 75).

Suriye'de başlayan krizin nedenlerini ilk başta kendi iç dinamiklerinden kaynaklansa da bu durum daha sonrasında bölgesel ve küresel aktörlerin de müdahil olmasıyla büyümüştür. Krizin nedenlerini belli başlıklar altında toparlamak gerekirse;

- Ekonomik nedenler (ilk sıralarda yer almaktadır),
- Kanlı bir çatışmaya neden olan etnik ve dini farklılıklar,
- Rejimin iktidarını koruma girişimleri,
- Bölgesel ve küresel güçlerin müdahil olması,
- Radikal grupların ve terör örgütlerinin kendilerine yaşam alanı yaratma girişimleri

gibi birçok neden, meydana gelen krizin daha da derinleşmesine ve çözülmez bir hal almasına neden olmuştur (Özdemir 2016: 90-92).

Bir tarafta rejim güçleri, varlığını korumak amacıyla silahlı katliamlar yaparken, diğer taraftan da ordu içerisindeki muhalif askerler ayrılarak Özgür Suriye Ordusu adı altında bir yapı oluşturmuştur. Her iki tarafta da silahlı bir yapının oluşması ise Esed rejiminin tutumunun daha da sert olmasına neden olmuştur. Özgür Suriye Ordusu'nun ise zamanla gücünü kaybetmiştir. Bunun yanı sıra Irak Şam İslam Devleti (ISID), Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve El-Nusra gibi yeni örgütlerin ortaya çıkmıştır. Bu da

savaşın farklı bir boyuta taşınmasına neden olmuştur. Ülke içerisinde oluşan farklı grupları dış güçlerin desteklemesi neticesinde iç savaş bir çeşit vekaletler savaşı halini alarak uluslararası bir soruna dönüşmüştür. 2011 yılında başlayan gösterilerin turmanarak devam etmesi en çok Suriye ve Suriye halkına zarar vermiştir (Kalyoncu 2018: 75).

Krizin Türkiye'ye yansımaları ise diğer ülkelere nispeten daha ağır boyuttadır. Türkiye'nin Suriye sınırı 910 km olup komşuları ile arasındaki en uzun sınırdır. En fazla göç alan ülke konumundadır. Ayrıca Suriye krizi nedeniyle ortaya çıkan çatışmalarda farklı grup ve silahlı örgütlerin sınırın Türkiye tarafına geçmesi riskini doğurmuştur. Bu da Türkiye'ye güvenliğin sağlanması noktasında büyük sorumluluklar yüklemektedir.

Suriye'de dokuz seneden fazladır devam eden iç savaş; yukarıda sadece Arap Baharı'nın getirdiği bir halk hareketi olmadığı, bunun yanında çeşitli sosyo-politik nedenlerin, dış etmenlerin ve Suriye tarihinin bir harmanlanması olarak ortaya çıktığı gösterilmeye çalışılmıştır. Sosyo-politik olarak ele aldığımız nedenlerin içerisinde mezhep farklılıkları, ekonomik problemler ve baskıcı rejim gibi olgularla ifade edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında dış etmenler olarak ifade edilen küresel ve bölgesel aktörlerin, iç savaşta farklı grupları desteklemesi iç savaşın daha yıkıcı ve uzun sürmesine neden olmuştur. Rusya ve İran'ın rejimi desteklemesi, ABD ve diğer batılı ülkelerin de muhalif kanatları desteklemesi krizin büyümesine neden olmuştur. Bunlara ek olarak da Suriye tarihinde otokratik rejimler, mezhep çatışmaları gibi olguların yer alması krizin daha da artmasına sebep olmuştur. Bu anlamda Suriye iç savaşı ele alınırken bu krizi ortaya çıkan bütün olguları göz önüne almak, meselenin daha doğru anlaşılmasını sağlayacaktır.

Suriye'de Arap Baharı beraberinde başlayan ayaklanmalar bir iç savaşa dönüşmüş ve hükümet yanlılarıyla birçok farklı grubun birbirleriyle çatışma içerisinde girmesine sebep olmuştur. Bu ayaklanma neticesinde Irak Şam İslam Devleti (ISID), Demokratik Birlik Partisi (PYD) gibi terör örgütlerinin ortaya çıkmasına ve meydana gelen saldırılarla can kayıplarının gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu durum ülkede

yaşayan sivil bireylerin can güvenliklerini sağlamak amacıyla ülke içinde göç etmelerine ya da dış göç gerçekleştirmelerine neden olmuştur. Suriye’de yaşanan kriz ortamı milyonlarca Suriyelinin bulunduğu yeri terk etmesine, canlarını kurtarmak için komşu ülkelere göç etmesine sebep olmuştur. Sığınmacıların sayısının milyonlara ulaşması ve bu durumun ne zaman sona ereceği noktasındaki belirsizlik, sığınmacı kabul eden ve barındıran ülkeleri sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılama ve problemleri çözme noktasında düşündürmektedir. Suriye’den gerçekleşen yoğun göç akımları ile birlikte artık bu sorun sadece Suriyelilerin değil, birçok ülkenin sorumluluk üstlenmesini gerektiren bir hal almıştır. Suriyeli sığınmacıların kendilerine daha iyi bir gelecek kurma ümidiyle, buna en çok inandıkları Avrupa coğrafyasına doğru yönelmeleri, Avrupa’yı bu soruna karşı insani bir sorumluk üstlenmesine itmiştir.

Birleşmiş Milletlere göre Suriye’de meydana gelen iç savaş son yirmi yılda dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük mülteci krizidir (Güçtürk 2014 78). Sığınmacılar Lübnan, Ürdün, Irak gibi çevre ülkelere göç ederken en fazla göç ise Türkiye’ye gerçekleşmiştir. Bunun altında yatan başlıca sebep ise Türkiye’nin olaya insani boyutla yaklaşması ve Nisan 2011 tarihinden itibaren açık kapı politikası uygulamaya çalışmasıdır. Sonrasında çatışmaların şiddetlenmesi, terör örgülerinin faaliyetleri, rejimin ağır silah kullanması göçü hızlandırmıştır. Suriye’den ilk göç hareketi başladığında bu kadar uzun süreceği öngörülemediğinden uygulanan mülteci politikası da kısa sürmüştür.

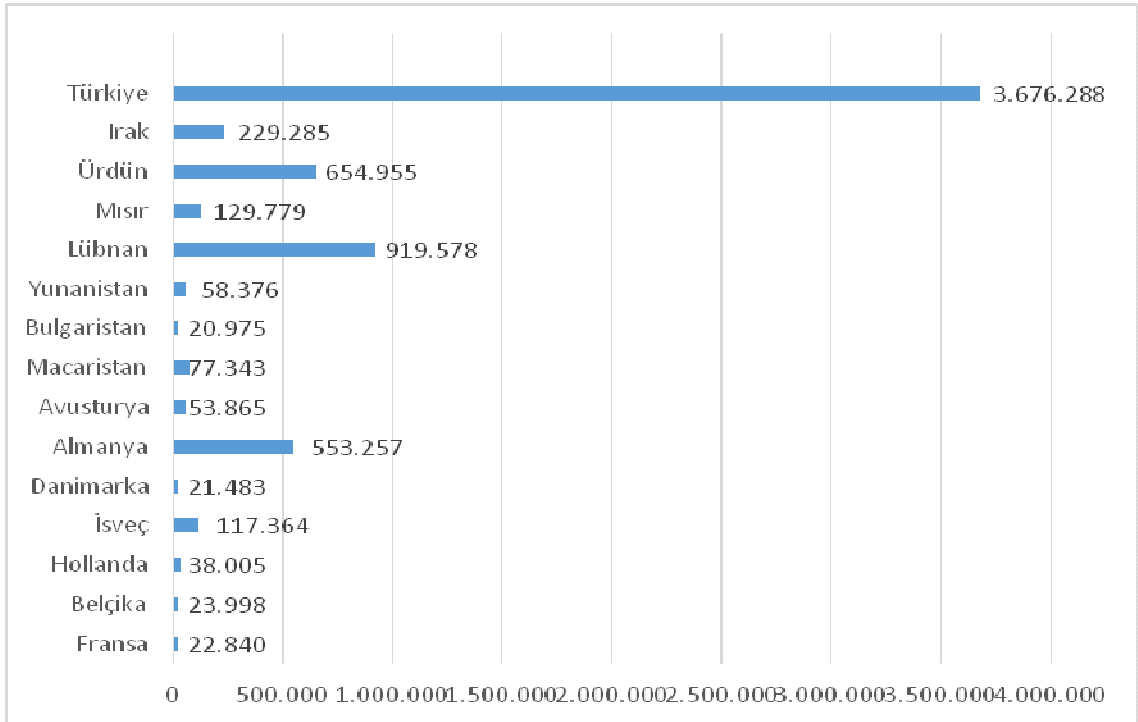
Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koymuş olduğu çekince gereği doğu sınırlarından gelen kişileri sığınmacı olarak kabul etmesi nedeniyle bir takım düzenlemeler yapmasını gerektirmiştir. Bu yasal düzenlemelere tezin ilerleyen konularında yer verilecektir. 2014 yılında yapılan düzenleme ile Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü¹⁰ sağlanmıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, geçici koruma kavramını; ülkesinden ayrılmak zorunda kalan ve ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen acil korumaya ihtiyacı olan ve

¹⁰ Bakınız: Devletler tarafından şiddet veya çatışma nedeniyle kitleler hâlinde kaçıp gelen, durumları geçici olan kişilere bireysel statü belirlemesi olmadan, koruma sağlamak için geliştirilen düzenleme veya araç. (AFAD <https://www.afad.gov.tr>)

kitlesel olarak sınırlarımıza gelen haklarında bireysel uluslararası koruma statüsü yapılamayan yabancılara sağlanan koruma olarak tanımlamaktadır (AFAD Geçici Koruma, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>, 10 Haziran 2019'da erişildi). Türkiye resmi makamlarından koruma talebinde bulunan Suriyeli sığınmacılar Türkiye'ye kabul edilir ve kendileri talep etmedikleri müddetçe normal şartlarda Suriye'ye geri gönderilmezler.

Grafik 3.1: Suriyelilerin en çok gittikleri ülkelerin dağılımı (UNHCR Data Sayfası: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> 01 Kasım 2019'da erişildi).

Yukarıda Suriye krizi ortaya çıktıktan 2019 Ekim ayına kadarki süre içerisinde Suriyeli sığınmacıların gittikleri ülkeleri gösteren verilerden oluşan bir grafik hazırlanmıştır. Bu grafiğe göre en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği konusunda Türkiye bulunurken ardından 910 bin kişiyle Lübnan, 654 bin kişiyle Ürdün, 229 bin kişiyle Irak takip etmektedir (UNHCR Suriyeli Sığınmacı Sayısı, http://popstats.unhcr.org/en/asylum_seekers_monthly, 01 Kasım 2019'da erişildi). Bu rakamlar göz önüne alındığında göç eden nüfusun %40'nın komşu ülkeleri hedef aldığı görülmektedir. Ayrıca 1 milyon kişi ise Avrupa sınırlarına ulaşmıştır. Almanya'ya 553 bin Suriyeli sığınmacı başvurmuş, ayrıca bu rakam İsveç'te 117 bin, Avusturya'da 53

bin kişidir. Yukarıdaki verilere de bakıldığında en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Türkiye açık kapı politikası izleyerek kendi kamu kurumlarını da bu duruma hazırlayarak diğer mülteci bulunduran ülkelere nispeten daha kapsamlı bir politika izlemiştir.

3.2. Suriyeli Sığınmacılar Bağlamında Yasal Düzenlemeler ve Anlaşmalar

Suriye’de ortaya çıkan iç savaş, bölge ülkelerine ve Avrupa Birliği üye ülkelerinde büyük etkiler doğurmuş ve her kesim için de düzensiz göçle mücadele amacıyla çözüm arayışına neden olmuştur. Türkiye sorunun başladığı ilk günden itibaren açık kapı politikası izleyerek gelen Suriyeli sığınmacılara misafir söylemi içerisinde kabul etmiş ve bir takım yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Fakat Avrupa Birliği kendisinden beklenen desteği göstermek yerine meseleyi kendi sınırları dışarısında tutma gayreti içerisinde bulunmuştur. Türkiye’nin sığınmacıları kabul ederken dile getirdiği misafir söyleminin içerisinde hem AB’nin hem de Türkiye’nin göç politikasının dayanak noktası olan 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne bağlı olarak geri gönderilmeme ilkesi yatmaktadır. Suriye iç savaşı ile beraber ortaya çıkan bu büyük sığınmacı akımına karşı AB ortak bir uygulama geliştirememiştir ve tam anlamıyla bir işbirliği ortaya koyamamıştır. Bu duruma karşı AB üyesi devletler isteksiz ve duyarsız kalmaktadır. AB’nin böyle bir tavır sergilemesi kendi değer ve çıkarları arasında bir ikileme kaldığını göstermektedir. Avrupa Birliği geri kabul anlaşmaları, finansal destek gibi yöntemleri uygulamaya geçirerek sığınmacı sorununu tampon ülkeler ile çözüm arayışına gitmektedir.

3.2.1. Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Hukuki Çerçeve

Suriye’de iç savaş başladığından bugüne kadar açık kapı politikası izleyen Türkiye; Suriye’den en çok göç alan ülke haline gelmiştir. Bu göç alma sürecinde Türkiye; Suriyelileri önce misafir olarak kabul ederken daha sonra geçici koruma sağlayarak Suriyeli sığınmacıların yaşam standartlarını yükseltmeye ve geri gönderilmeme ilkesi çerçevesinde sığınmacıları korumaya çalışmıştır. Türkiye’de göç

politikalarını belirleyen en üst kurum Bakanlar Kuruludur. Bakanlar kurulu 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çerçevesinde düzenlenen Göç Politikaları Kurulu bu görevi gerçekleştirmektedir. Kurulun aldığı kararlardan ise Göç Genel Müdürlüğü sorumludur (Aslan ve Demirhan 2015: 23). Yerel düzeyde ise bu durum Valilikler ve Afet ve Acil Durum İl Müdürlükleri(AFAD) üzerinden yürütülmektedir. Yukarıda bahsi geçen kurumlar ve sivil toplum Suriye’den Türkiye’ye gelen göçlere karşı en başından beri kendilerini hazırlamaya çalışmış ve sığınmacıları kabul etmeye yönelik bir politika geliştirmişlerdir

Türkiye 2011 yılında karşı karşıya kaldığı ilk kitlesel göç hareketlerine karşı kapılarını açık tutmuş ve bu durumun kısa süreli olacağını düşünmüştür. Fakat sürecin uzaması ve gündün güne artan sığınmacı sayısına karşılık yasal bir düzenleme ihtiyacı hissetmiştir. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koymuş olduğu coğrafi çekinceye göre doğu sınırlarından gelen sığınma başvurularını mülteci olarak kabul etmediğini daha öncesinde ifade etmiştir. Suriye iç savaşının kısa sürede sonuçlanmayacağını anlaşılmaması üzerine 2014 yılında Resmi Gazetede yayınlanmasıyla Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.¹¹ Böylece Suriyelilerin statüsü ve temel haklardan yararlanmaları yasal bir düzenleme ile koruma altına alınmıştır. Bireysel ya da kitlesel olarak sınırlarımıza gelen Suriyelilere ülkelerine geri gönderilmeme garantisi verilmiştir. Böylece sığınma başvurusunda bulunanlara insan hakları ihlali yapılmasının, din, ırk, dil gibi ayrımcılığa maruz tutulmasının önüne geçilmiştir. Yönetmelikte yer alan en temel haklar ise sağlık, eğitim ve çalışma gibi alanlarda erişim hakkının bulunmasıdır.

Türkiye’nin yapmış olduğu bu düzenleme ile uluslararası hukuka uygun olarak geri gönderilmeme ilkesi uygulamaya geçirilmiş ve yasal bir zemine oturtulmuştur. Sığınmacıların temel haklara erişiminin sağlanması, Türkiye’nin insan hakları açısından gerekli önemi verdiğini göstermektedir. Türkiye hazırlamış olduğu Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeli sığınmacılara buldukları süre içerisinde eğitim, sağlık ve çalışma alanlarında bir takım haklar sağlamıştır. Bir sonraki başlık içerisinde sağlanan bu haklar hakkında bilgi verilmiş ve Avrupa Birliği içerisindeki güncel durumla

¹¹ Bakınız: Resmi Gazete Geçici Koruma Yönetmeliği: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15.htm>, 10 Ağustos 2019’da erişildi.)

karşılaştırma yapılmıştır. Bu nedenle burada yönetmeliğin sağlamış olduğu haklar hakkında bir açıklama girilmemiştir.

3.2.2. Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması

Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin neredeyse durma noktasına geldiği bir dönemde başlayan düzensiz göç, transit ülke pozisyonundaki Türkiye'nin mülteci meselesinde AB açısından kritik bir ülke konumuna yükselmesine sebep olmuştur. Ek olarak Geri Kabul Anlaşması ile Türkiye-AB ilişkileri yeniden gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği, üye ülkelere göçü en aza indirmek ya da engellemek amacıyla komşu ülkeler ile anlaşarak çözüm arayışı içerisine girmiştir. Bu bağlamda Avrupa Birliği kendisi ile tam üyelik müzakereleri yürütmekte olan Türkiye'nin geri kabul anlaşması imzalaması için girişimlerde bulunmuştur.

Suriye krizi ile beraber Avrupa ve Türkiye yoğun bir göç dalgası ile karşılaşmıştır. Avrupa'ya gerçekleşen göç dalgasında Türkiye önemli bir transit ülke konumundadır. Avrupa toplumu gerçekleşen bu yoğun mülteci krizine karşı, hukuku ve insan haklarını ihlal etmeyecek bir çare arayışı içine girmiştir. Avrupa Birliği sığınmacıları kendi sınırları dışında en düşük maliyetle tutmak istemektedir. Bu kapsamda Avrupa Birliği Türkiye ile Geri Kabul Anlaşması imzalamıştır. Geri Kabul Anlaşması 16 Aralık 2013 yılında Ankara'da imzalanmış, 1 Ekim 2014 tarihi ile yürürlüğe girmiştir.

Geri kabul anlaşmalarının kavramsal bir tanımını yapacak olursak; sığınmacıların kaynağı ve transit ülkelere yasadışı göçü engellemek amacıyla uygulamalar geliştirmesini tavsiye eden, ülkeye yasadışı yollardan gelen kişilerin insan haklarına zarar gelmeyecek şekilde gönderilmelerini sağlayan araçlar bütünüdür. Bu anlaşmalarda karşılıklılık esas alınmaktadır (Özsöz 2013: 43). Bu anlaşmaların kapsamı genişletilerek üçüncü ülkeler de dahil edilebilmektedir. Geri kabul anlaşmalarının ortaya çıkmasına neden olan faktör düzensiz göçlerdir. Düzensiz göçü ortadan kaldırmak amacıyla başvurulan bir yöntemdir. Geri kabul anlaşmaları; Avrupa Birliği'nin 1970'li yıllardan bu yana artan yoğun göç dalgalarına karşı geliştirdiği

çözüm arayışları arasındadır. Sığınmacıların hedef ülke olarak belirlediği bölgelerin başında gelen Avrupa, yoğun ve düzensiz göçle mücadelede çözüm amacıyla kişileri geldiği ülkelere geri göndermek kişiler açısından hayati bir duruma neden olabilmektedir. Bu nedenle kaynak ülkelerin yanına, geçiş güzergahı olarak kullanılan transit ülkeleri de bu düzenlemenin içine dahil etme politikası amaçlamıştır. Geri kabul anlaşmalarıyla AB sınırlarına gelen yasadışı göçün önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla insani değerleri göz ardı ederek sınırlarında daha fazla sığınmacı istemediğini gösterir niteliktedir. Komşu ülkelere geri kabul anlaşmasını kabul ettirmek maksadıyla verdiği bir takım tavizler de bunu doğrular niteliktedir.

1951 BM Mülteci Sözleşmesi'nde iltica başvurularının hangi ülkede yapılacağı konusunda bir bilgilendirme mevcut değildir. Fakat sözleşme içerisinde 31. maddede bulunan “hayatlarının ve özgürlüklerinin tehdit altında bulunduğu ülkeden gelerek” açıklaması iltica başvurularının ilk gelinen ülkede yapılması gerektiğini düşündürmektedir. Sözleşme içerisinde kişilerin can güvenliklerinin ve özgürlüklerinin tehlikeye düşeceği ülkeye geri gönderilmesi yasaklandığından, ülkeler sığınmacıların transit ülkeye gönderilebileceği savunmasını yaparak geri kabul anlaşmaları imzalanmaktadır (Batır 2017, 588).

Geri kabul anlaşmalarının Avrupa tarihinde oldukça eski bir yeri vardır. Bu anlaşmalar 1950 ve 1960 yılları sonrasında üçüncü ülke vatandaşlarının ülke dışına çıkarılması amacıyla Fransa, Avusturya ve Almanya arasında imzalanmıştır. Bu anlaşmaların başarılı olması ya da uygulamaya koyulmasını teşvik edici nedenler arasında Avrupa Birliği'nin vadettiği vize serbestisi ve yardımlar yatmaktadır. Avrupa Birliği geri kabul anlaşmaları ile ekonomik ve sosyal kayıplardan kurtulmayı amaçlamaktadır. AB bölgeye gelecek yasadışı göçmenlerin doğuracağı ekonomik ve sosyal sorunlar ile tek başına mücadele etmek yerine diğer ülkeleri de konuya ortak ederek çözüm arayışı içine girmektedir. Bu durum AB'nin yasadışı göçle mücadele yöntemlerinden birisidir (Ercan 2016: 2).

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında resmi adıyla “Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma”

2013 yılında imzalanmıştır. Bu anlaşma 2003 yılında Türkiye'ye önerilmiş, müzakereler ve teknik görüşmeler sonrasında 01 Ekim 2014 yılında yürürlüğe girmiştir (Batır 2017: 587). Fakat anlaşmanın 23/3 maddesine göre üçüncü ülke ve vatansız kişilerin geri kabulü anlaşmanın yürürlüğe girdikten 3 yıl sonra yürürlüğe gireceği yönündeydi. Aynı zamanda anlaşmanın teşvik edici unsuru olan vize muafiyeti görüşmelerinin de sürmesi sırasında Geri Kabul Anlaşması'nı yürüten komitenin 2/2016 sayılı kararı ile 1 Haziran 2016 yılında uygulamaya başlanması kararı alınmıştır. (Batır 2017, 587)

Türkiye'nin imzalamış olduğu bu anlaşmaya göre; Avrupa Birliği'ne üye devletin ya da Avrupa Birliği'nin yasal mevzuatına göre ülkede bulunma şartlarını sağlayamayan üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişileri Türkiye üzerinden Avrupa Birliği içerisine geçtiklerinin ispatı halinde 10. Maddeye göre Türkiye geri kabul edecektir. Fakat aynı anlaşmanın 4. maddesine göre ise Türkiye üzerinde uluslararası bir havaalanının aktarma sahasını kullanmış ise veya bulunduğu ülkede bir vizeye sahip ise veya vizesiz giriş imkânı var ise Türkiye'nin geri kabul etme yükümlüğü yoktur (Batır 2017: 589).

Geri Kabul Anlaşması'nın temelinde Avrupa Birliği'nin üzerindeki göç yükünü azaltmak istemesi ve bunu kaynak ülke ya da transit ülkeye geri göndererek gerçekleştirmek istemesi Türkiye için sığınmacıların ciddi sayılara ulaşması durumunda sorun olması kaçınılmazdır. Suriye krizinin ardından Avrupa'ya başlayan düzensiz göçlerin büyük bir kısmının Türkiye üzerinden gerçekleşmesi yüksek sayıda iadelerin gerçekleşmesi durumunda Türkiye'deki mevcut sığınmacı sayısını daha da arttıracaktır.

Burada üzerinde durulması gereken konu ise Türkiye ile Avrupa Birliği arasında düzenlenen Geri Kabul Anlaşmasının insan hakları açısından sorgulanması gerekliliğidir. Türkiye UNHCR'in verilerine göre 3,6 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Avrupa Birliği'nden geri göndermelerin devam etmesi durumunda bu sayı daha da artacaktır. Fakat Türkiye bu sığınmacılar için güvenli ve tüm haklara erişebileceği kadar kapasiteye sahip bir ülke değildir. Nitekim kimisi sokaklarda dilencilik yapmakta ya da ucuz iş gücü amacıyla düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Bu durum Avrupa Birliği'nin sorumluluktan kaçarak tüm yükü

Türkiye'nin üzerine bırakmaya çalışıldığını göstermektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin örnek bir kararı konunun insan hakları açısından bir ihlal olduğunu doğrular niteliktedir. Türkiye ve Yunanistan üzerinden Belçika'ya giden bir Afgan mültecinin geri Yunanistan'a gönderilmesinin sözleşmenin 3. Maddesini ihlal ettiği yönündedir. İlgili üçüncü maddede "Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz" şeklinde ifade edilmektedir (Mat ve Özdan 2018: 47). Bu kararlar anlaşılmaktadır ki uygun şartları taşımayan transit ülkeye geri göndermek insan hakları açısından bir sorun teşkil etmektedir. Bu durum Avrupa Birliği'nin çıkarlarını, kendi değerlerinin üstünde tuttuğunu göstermektedir.

Geri Kabul Anlaşması'nın Türkiye'ye dayatılmasına karşılık Türkiye'ye sığınmacıların durumlarının iyileştirilmesi amacıyla vaat edilen 6 milyar €'nin tamamının verilmemesi ilişkilerde sorun oluşturmaktadır. Maddi desteğin yanında bir diğer konu olan vize serbestliği konusunda da somut adım atmayan AB'nin, duyarsız olmasına karşılık Türkiye, bu durumu sürekli dile getirmektedir.

Türkiye, tezin önceki bölümlerinde de ifade edildiği üzere göç yolları üzerinde bulunan transit ülke konumunda bulunmasından ve sınırlarının kaçak göçe karşı kontrolünün zor olmasından dolayı göç ile karşı karşıya kalmaktadır. Avrupa Birliği Türkiye'nin yumuşak karnı olan vize serbestliğini kullanarak insan hakları ve geri gönderilmeme ilkesini göz ardı ederek sığınmacı yükünü tek taraflı Türkiye'nin üzerine yüklemektedir. Öte yandan siyasilerin geri kabul anlaşmasını askıya alma söylemleri mültecilerin ilişkilerde bir koz olarak kullanılmasına neden olmakta ve kalıcı çözümün önüne geçmektedir.

Geri Kabul Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği 2016 yılından 2019 yılına kadar AB mülteci sorunu ile Türkiye'yi yalnız bırakmasının yanında bu kapsamda vermiş olduğu sözleri ise yerine getirmemiştir. Türkiye'nin mültecilerin yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla kullanacağı ve taahhüt edilen 6 milyar Avro'nun tamamı ödenmemiştir. 2016-2017 için Mali Yardım Programı kapsamında, 3 milyar Avro'luk operasyonel fon, 72 proje aracılığıyla tamamen taahhüt edilmiş ve sözleşmeye bağlanmış, 2.2 milyar Avrosu ödenmiştir. 2018-2019 için, 1.2 milyar Avro taahhüt edilmiş ve 450 milyon Avro sözleşmeye bağlanmıştır. Her iki dilim toplandığında, 4.2 milyar Avro taahhüt edilmiş,

3.45 milyar Avro 85 proje ile sözleşmeye bağlanmış ve 2.35 milyar Avro ödenmiştir. (Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı: Rakamlarla genel bakış 2019, <http://echo.info.tr/>, 18 Kasım 2019'da erişildi). Geri Kabul Anlaşması yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Türkiye vermiş olduğu taahhütleri yerine getirerek AB'nin vaat ettiği sözleri yerine getirmesi beklenmektedir.

3.3. Suriyeli Sığınmacı ve Mültecilere Yönelik Politikaların Karşılaştırılması

Zorunlu olarak buldukları yerlerden göç eden sığınmacılar geldikleri ülkelerde bir takım politikalarla karşılaşmaktadır. Uygulanan bu politikalar gerek geldikleri toplumla arasındaki farklılıkları en aza indirmek gerekse yaşam koşullarını daha iyi bir hale getirmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu noktada Türkiye ve AB'nin göç politikalarında benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Bu durumun daha objektif bir değerlendirilmesi sağlanabilmesi için somut verilerden yararlanılmıştır. Bu bağlamda öncelikle her iki tarafın aldıkları sığınmacı sayısının toplam nüfuslarına oranı çıkarılarak her iki aktörün Suriyeli sığınmacı kabulünde ne kadar sorumluluk aldığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda aktörlerin ekonomik anlamda bu meseleye yaklaşımları da önem arz etmektedir. Bu bağlamda her iki aktörün de harcamalarının GSMH'lerine oranlaması yapılarak sığınmacı sorunu konusunda ekonomik kapasiteleri ölçüsünde sorumluluk üstlenip üstlenmedikleri ortaya konulmuştur. Sığınmacıların buldukları topluma entegrasyonu en temel konulardan birisidir. Bu bağlamda sığınmacıların entegrasyonuna sağlanan adımlar da bir o kadar önem arz etmektedir. Dolayısıyla karşılaştırma yapılırken ayrıca aktörlerin Suriyeli sığınmacılara sağlamış oldukları; sağlık, eğitim, çalışma gibi alanlardaki hakların ne ölçüde başarılı olduğunun da tespit edilmesi önemlidir. Bu amaçla ilerleyen alt başlıklarda aktörlerin attığı adımlar karşılaştırılarak bir takım sonuçlara ulaşılmıştır.

3.3.1. Kabul Edilen Sığınmacı ve Mülteci Sayıları

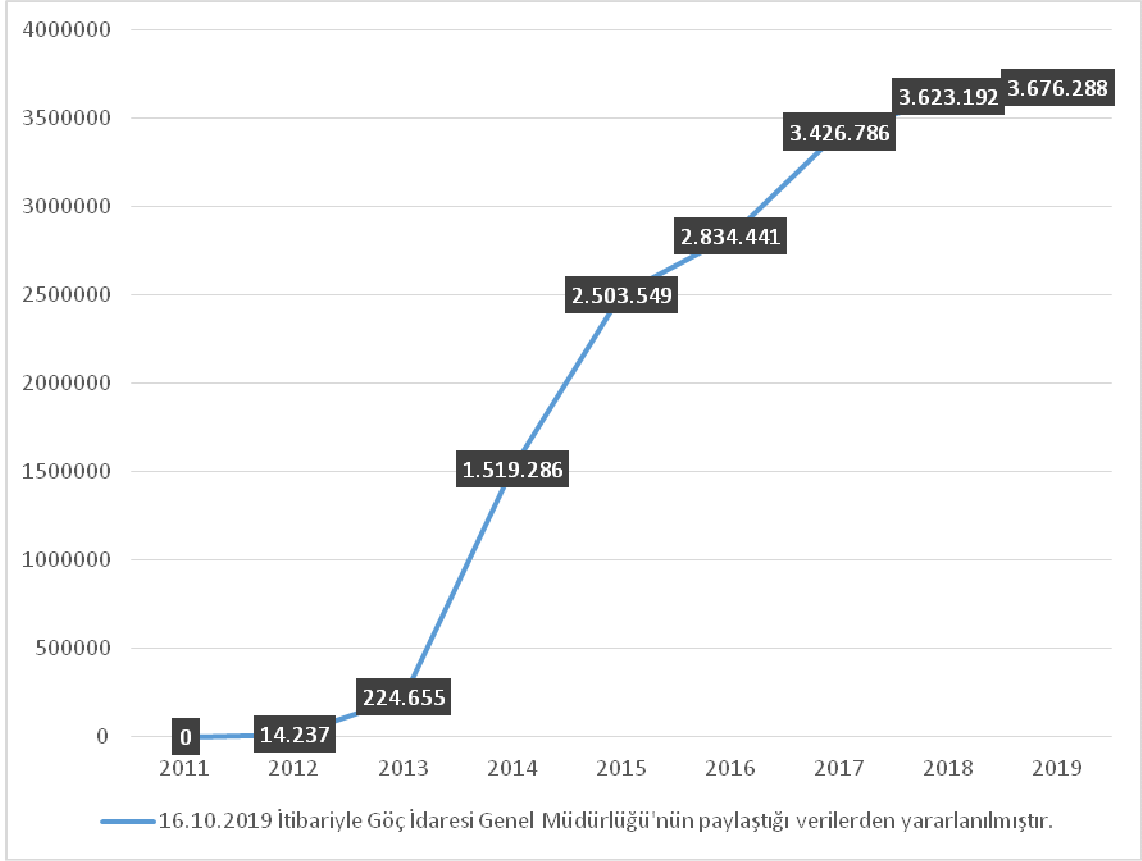
Suriyeli sığınmacılar, meydana gelen iç savaş nedeniyle buldukları yerleri terk ederken, hedef ülke olarak en çok tercih ettikleri ülkelerin başında Türkiye'nin olduğu

daha önce de istatistiksel verilerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Fakat Suriyeli sığınmacıların diğer bir hedef noktası ise Avrupa ülkeleridir. Suriyeli sığınmacılar, deniz yolu veya diğer ulaşım yollarını kullanarak, yasadışı bir şekilde Avrupa'ya ulaşma gayreti içerisinde. Her ne kadar Avrupa, transit ülkelerle Geri Kabul Anlaşması yapmış, sığınmacıların buldukları ülkelerde durumlarını iyileştirecek projeleri fonlamaya çalışmış olsa da Avrupa'da yaklaşık 1 milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bu noktada AB'de bulunan sığınmacı sayısı ile Türkiye'nin mevcut yerel nüfusuna oranla sahip oldukları Suriyeli sığınmacı sayısı arasında orantısal bir ilişki kurulmaya çalışılacaktır. Kurulan bu orantısal ilişki neticesinde her iki tarafın da nüfusuna paralel Suriyeli sığınmacı bulunup bulunmadığı tespit edilecektir. Bu tespit sonraki üç başlık altında incelenecektir.

Karşılaştırma yapılırken; sadece değerlendirmeye alınan ülkelerdeki Suriyeli sığınmacı sayısı verilmek yerine bir de sığınmacıların buldukları ülkelerdeki mevcut nüfusa da oranlaması yapılmaya çalışılmıştır. Bu sayede öncelikle ülkelerin nüfusları oranında sığınmacılara ev sahipliği yapıp yapmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Böylece hangi aktörün ülkesine Suriyelileri kabul etme konusunda daha fazla özveri gösterdiğine dair daha sağlıklı bir değerlendirme yapma imkânı elde edilecektir. Ayrıca bu veriler bize sığınmacılar tarafından bakıldığında, rotalarında en çok hangi ülke olduğunu ve sığınmacıları hangi bölgeye daha fazla yönelim gösterdiği yorumlanmaya çalışılacaktır. Bu sayede ülkelerin göç politikalarında ne ölçüde bir başarı uyguladığını ve sığınmacılara hangi tarafın daha ılımlı yaklaştığı çıkarımına varılacaktır.

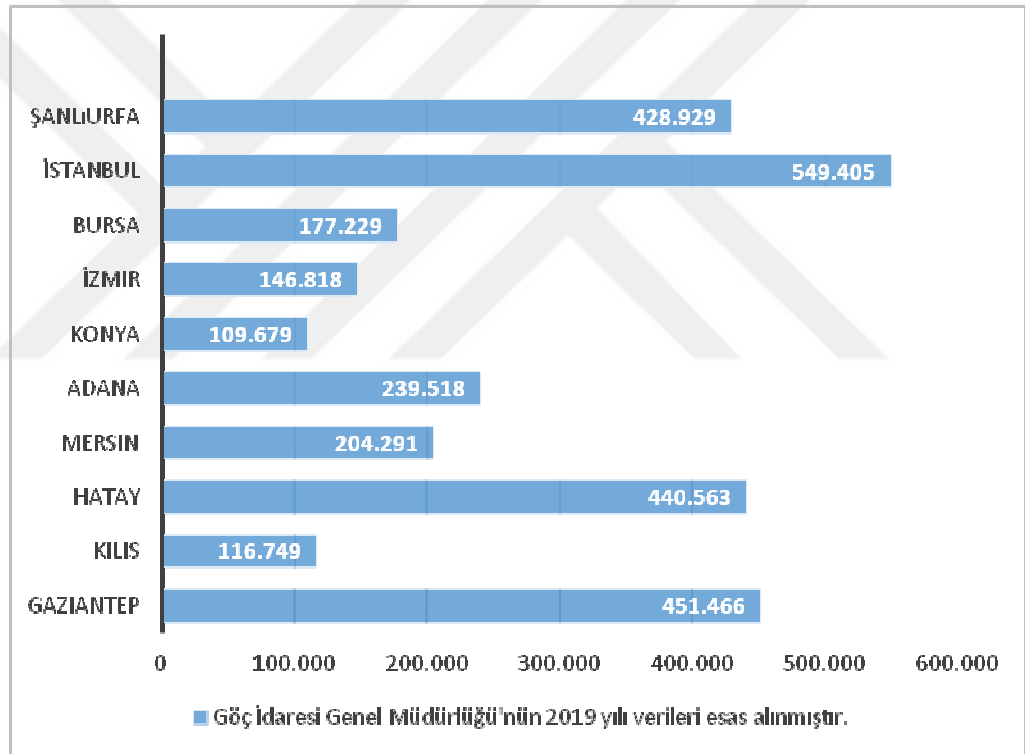
3.3.1.1. Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacılar

Grafik 3.2: Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler (Göç Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 16 Ekim 2019'da erişildi).

Ülkelerini terk etmek durumunda olan sığınmacılara Türkiye; açık kapı politikası uygulamış ve sınır geçişinde kolaylık sağlamıştır. Göç Genel Müdürlüğü'nün paylaştığı verilerle oluşturulan yukarıdaki grafikte de görüleceği üzere Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı yıldan yıla artış göstermiştir. Bu verilere göre 2019 yılı Ekim ayı itibariyle Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı 3,6 milyondur. Bu rakam Türkiye nüfusunun % 4,46'sına tekabül etmektedir. Somut verilerde de göstermektedir ki; Türkiye dünyada en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Bu durum Türkiye'nin Suriyelileri kabul etme bakımından en özverili davranan ülke olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara uyguladığı açık kapı politikası, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tanju Bilgiç'in de belirttiği gibi uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluklar çerçevesinde, etnik dini ayırım gözetmeksizin can güvenliği tehlikede olan Suriyeli sığınmacılara karşı sınırları açık tutarak Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarının giderilmeye çalışılmasıdır (Açık Kapı Politikası Sürdürülüyor 2014: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/acik-kapi-politikasi-surduruluyor/163103>, 10 Temmuz 2019'da erişildi). Türkiye uluslararası hukukun yanı sıra tarihsel ve kültürel bağlarından dolayı geçmişten bugüne kadar savaş ve zulüm gibi nedenlerden dolayı hayati tehlikesi bulunan kişilere karşı sınırlarını açık tutmuştur.

Grafik 3.3: Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı (Göç Genel Müdürlüğü <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 10 Ekim 2019'da erişildi).

Grafik 3.3 incelendiğinde en fazla Suriyeli sığınmacı İstanbul'dadır. Ardından ise sınır illerinden Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay gelmektedir. Burada bu yoğunluğu oluşturan temel faktör ise kayıt dışı istihdam ve kendi aralarında oluşturdukları güçlü iletişim ağlarıdır. Kendi dillerini konuşabilecekleri ve belirli bir bölgede gruplar halinde yaşayan sığınmacılar, İstanbul bölgesinde daha çok sanayi ve iş imkanı bulunması

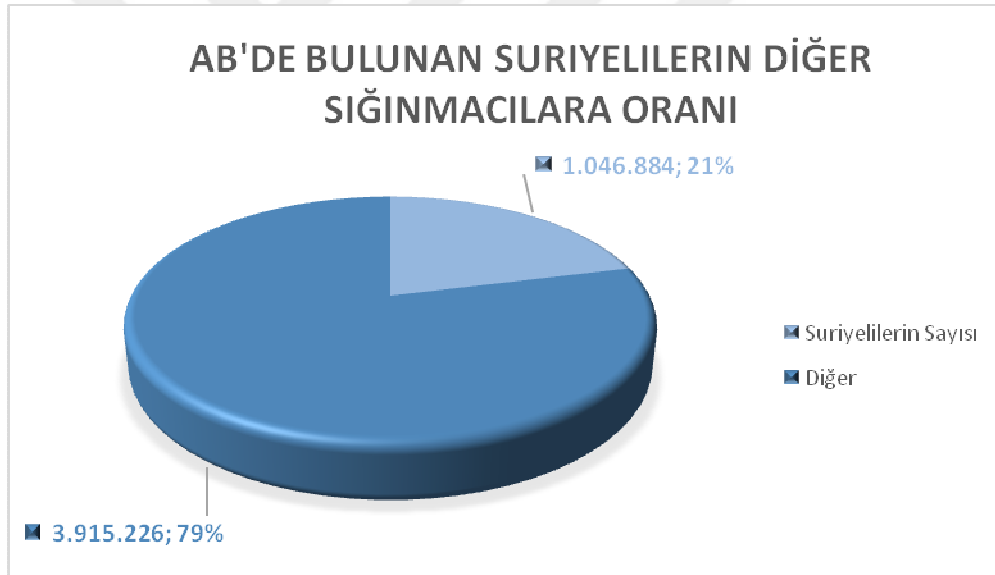
nedeniyle göç için buraları tercih etmektedir. Kamp dışındaki sığınmacıların ülke geneline yayılmasında belirli bir oran gözetilmemesi nedeniyle bazı illerde mevcut nüfusa oranla sığınmacı sayısı oldukça fazladır. Bu duruma Kilis ili örnek gösterilebilir. Resmi verilere göre 142.541 yerel nüfusa sahip olan Kilis ilimizde aynı zamanda 116.749 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bu rakamları karşılaştırdığımızda Kilis'teki Suriyelilerin sayısı yerli halkın sayısının yüzde 81,31'i kadardır. Suriyelilerin sayısı yerli halkın sayısının Hatay'da %26,78'i, Gaziantep'te %21,94'ü Şanlıurfa'da ise %21,13'ü kadardır (Hamsici 2019). Bu orantısızlık zaman zaman resmi dairelerde hizmet aksaklıklarının da ortaya çıkmasına neden olabilmektedir

Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacıların yanında ekonomik durumları nispeten daha iyi olan ve oturma iznine bağlı Suriyeliler de bulunmaktadır. Bu grubu oluşturan Suriyeli sayısı ise 2018 yılı itibariyle 99 bin 643 kişidir (Hamsici 2019). Gerek geçici koruma altında olan sığınmacılar olsun, gerekse oturma iznine sahip olanlar olsun 2011 yılından bu yana bu sayı günden güne artış göstermeye devam etmektedir. Suriye içerisinde gelişen olaylar ve artan şiddet bu sayının sürekli olarak artmasına neden olmaktadır.

Ülke içerisinde bulunan bir diğer Suriyeli grup ise düzensiz göçmen konumundaki kişilerdir. Bu kişiler yasadışı olarak giriş yapmış, herhangi bir yere kayıt olmamış olanlar veya oturma izni dolmuş ve bunu yenilemeyen kişilerin oluşturduğu gruptur. Bu grup genellikle yasadışı yollardan üçüncü ülkelere göç etmeyi planladıklarından dolayı kayıt olmamayı düşünmekte ve sayıları kayıtlı olanlara göre oldukça az miktardadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre Ağustos 2019 itibariyle yıl içerisinde 21 bin 988 Suriyeli düzensiz göçmen yakalanmıştır. Bu rakam 2014 yılında 24 bin 984, 2015'te 73 bin, 2016 yılında 69 bin 755, 2017'de 50 bin 217, 2018'de ise 34 bin 53 kişi olmuştur (Hamsici 2019). Yasadışı yollardan Avrupa'ya Türkiye üzerinden göç etmeyi planlayan Suriyeliler geri gönderileceğini düşüneceğinden farklı güzergâhlar kullanmaya doğru yönelim gösterebilir.

3.3.1.2. AB İçerisinde Bulunan Suriyeliler

BMMYK'nın 2019 yılında paylaşmış olduğu verilere göre Suriye'den göçlerin başladığı 2011 yılından 2018 yılı sonuna kadarki süre içerisinde AB ülkelerine sığınma gerçekleştiren Suriyeli sayısı 1.046.884 kişidir. Bu rakam AB nüfusunun % 0,20'sına tekabül etmektedir. Bu oran, Türkiye'nin %4.46'sına tekabül eden Suriyeli sığınmacı oranıyla karşılaştırdığımızda oldukça düşük kalmaktadır AB'de toplam sığınmacı sayısı ise 4.962.110 kişi olup bu sayının %21'i Suriyeli sığınmacılara aittir. Bu sığınma gerçekleştiren ülkelerin başında ise Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya ve İsveç gelmektedir (UNCHR, http://popstats.unhcr.org/en/asylum_seekers_monthly, 01 Kasım 2019'da erişildi).

Not: BMMYK'nın sığınma başvurularına ait paylaşmış olduğu veriler esas alınmıştır

Grafik 3.4: Avrupa Birliği'nde 2018 yıl sonu itibariyle bulunan Suriyelilerin diğer sığınmacılara oranı (UNCHR, http://popstats.unhcr.org/en/asylum_seekers_monthly, 01 Kasım 2019'da erişildi).

Avrupa Birliği sığınmacı ve mülteci konusunda ortak bir politika geliştirme çabası içerisinde olsa da, her ülkenin ne kadar mülteci ve sığınmacı alacağı üye ülkelerin egemenlik alanına girmesi nedeniyle bu çabalar sonuçsuz kalmaktadır. Her ülke kendi çıkarlarını ön planda tuttuğundan dolayı bu konuda sorumluluktan kaçınarak, meseleyi sınırları dışında tutma eğilimi göstermektedir. Avrupa Komisyonu tarafından

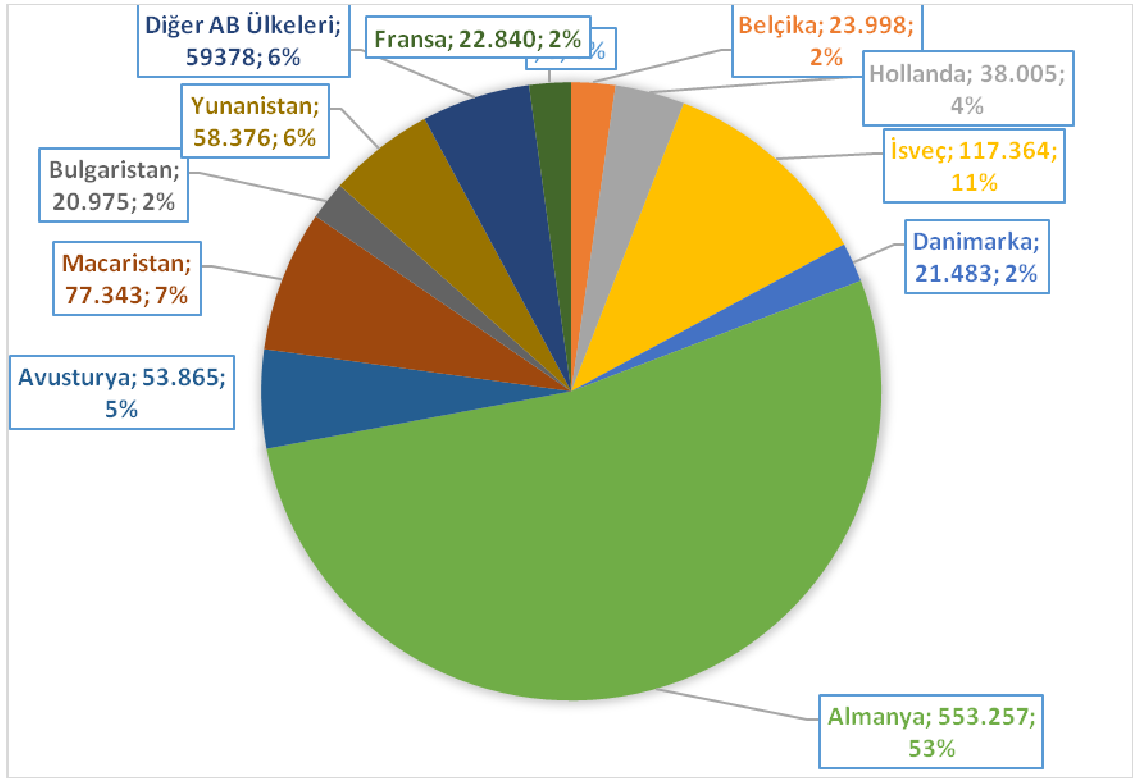
düzenlenen Avrupa Ortak Sığınma Sistemi'ne (CEAS) göre üye ülkeler sığınmacıların onurlarını sarsmayacak şekilde ev sahipliği ve eşit muamele yapması gerekmektedir. Fakat üye devletler bu kurala uymamaktadır (Karakaş 2016: 3)

AB'nin göç konusunda var olan yasal düzenlemeleri bu yoğunluktaki sığınmacı akınıyla başa çıkamamaktadır. Bu durum karşısında üye ülkelerin sıkı işbirliği içerisinde etkin ortak göç politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Mevcut durum yoğun göç hareketlerine karşın yetersiz kalmaktadır. Temelde Schengen alanının idaresine destek vermek amacıyla kurulan Frontex¹² ve Avrupa İltica Destek Ofisi'nin yeterince fonlanmaması ve yetkilendirilmemesi göç krizinde etkili bir rol almalarının önüne geçmiştir (Özer 2017: 44).

AB'nin ortak sığınma sisteminin temelini oluşturan Dublin sistemi AB'ye üye devletlerin üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansız kişiler tarafından yapılan başvuruların hangi üye devletin sorumlu olacağına dair bir sistem olduğu bu tezin ikinci bölümünde detaylı olarak ifade edilmeye çalışılmıştı. Fakat bu sistem Suriye krizi ile beraberinde iyice çıkmaza girmiş ve uygulamada başarısız olmuştur. Suriyeli sığınmacılar sınır ülkelerden giriş yapmakta ve diğer üye ülkelerin Schengen'ni askıya almaları, beraberinde sınırlar oluşturması, sığınmacıların sadece belli ülkelerde yoğunlaşmasına ve diğer ülkelerin sorumluluktan kaçmasına neden olmaktadır. Bu nedenle AB sınırları içerisinde gelen sığınmacı sayısının üye devletler arasında adil bir şekilde paylaşılmadığı görülmüştür.

---

¹² Avrupa Birliği'nin birliğe üye olmayan komşu ülkelerle olan sınırlarının korunması, sınır güvenliğinin sağlanması, ulusal sınır muhafızları arasında işbirliği yapılması ve sınırlarla ilgili risk analizleri oluşturulması gibi bir takım güvenlik ve tedbir içeren amaçlarla oluşturulmuş bir Avrupa Birliği kurumudur

Not: BMMYK'nın paylaşmış olduğu veriler esas alınmıştır

Grafik 3.5: Suriyelilerin AB içerisinde dağılımı (UNHCR, http://popstats.unhcr.org/en/asylum_seekers_monthly, 01 Kasım 2019'da erişildi).

Yukarıda verilen grafiklerden de anlaşılacağı üzere AB üzerinde en fazla Suriyeli sığınmacı başvurusuna ev sahipliği yapan ülkelerin başında 553.257 kişiyle Almanya gelmektedir. Ayrıca bu rakam Almanya nüfusunun % 0,66'sına tekabül etmektedir. Almanya AB içerisinde bulunan bütün Suriyeli sığınmacıların % 53'üne ev sahipliği yapmaktadır. 117.364 kişiye ev sahipliği yaparak %11 oranla ikinci sırayı ise İsveç üstlenmektedir (UNHCR, http://popstats.unhcr.org/en/asylum_seekers_monthly, 01 Kasım 2019'da erişildi). Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların AB içerisinde hedef ülkesinin Almanya olduğu görülmektedir. Buna etki eden faktörlerin arasında AB içerisinde ekonomik anlamda Almanya'nın en fazla imkâna sahip olması yatarken bir diğer husus da Almanya'nın diğer ülkelere nazaran Suriyeli sığınmacılara daha ılımlı bir yaklaşım göstermesi bulunmaktadır.

AB Konseyi tarafından 2015 yılında sığınmacı ve mülteci krizinde en çok problem yaşanan Yunanistan ve İtalya'dan koruma talep eden sığınmacıların bir

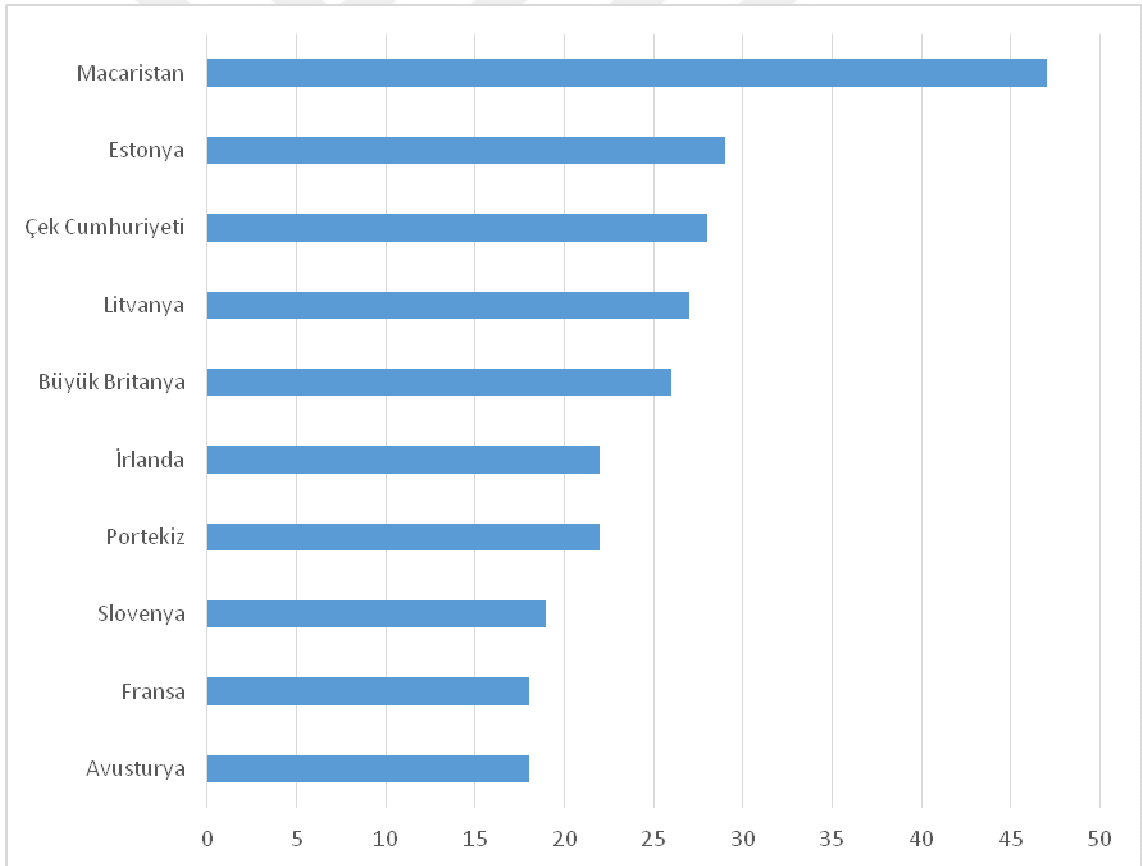
kısının iki yıllık bir dönem içerisinde diğer AB üyesi devletlere yerleştirilmesi kararı alınsa da söz konusu karar etkin bir şekilde işletilememiş ve beraberinde AB'nin ortak sığınma sistemini oluşturan mevzuatta değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kaya 2017: 93)

Avrupa Birliği içerisindeki ülkelerin göç konusundaki uygulamaları AB'nin ortak bir çözüm arayışında başarıya ulaşamadığını göstermektedir (Koca 2014: 4). Birlik içerisinde gelişmişlik düzeyi daha yüksek olan Almanya, İsveç gibi ülkeler Suriye'den göçe daha ılımlı yaklaşırken, bazı ülkeler keskin bir şekilde sığınmacı akınına kapılarını kapatmayı tercih etmişlerdir. Bunun altında birçok neden barındırırken ülke içerisinde politik söylemler de bu durumun şekil almasına neden olmaktadır.

Sığınmacı krizi üye ülkeler arasında derin fikir ayrılıklarına sebep olmakla beraber göç politikalarında da ortak bir adım atılmamasına neden olmuştur. AB üyesi ülkeler sınır kontrollerini arttırmış ve üye ülkeler arasında kaybolan sınır kavramı yeniden ortaya çıkmaya başlamıştır. Avrupa ülkelerinin bu duruma karşılık her birisi farklı bir duruş sergilemektedir. Örneğin Macaristan sığınmacı akınına önlemek için sınırlarına engeller inşa eden ilk ülke olarak kayıtlara geçmiştir. Macaristan ile birlikte Çekya, Polonya ve Slovakya gibi ülkeler göç meselesinde dayanışma göstererek sığınmacıların ülkelere yerleştirilmesine karşı çıkmaktadır (Özer 2017: 44). Almanya sığınmacılara karşı daha ılımlı bir tavırdan yana olurken, Yunanistan, İtalya gibi ekonomilerinin dar boğazda olduğu bir dönemde sığınmacıların karşı eleştirel bir duruş sergilemektedir. Slovakya ve Çekya gibi ülkeler ise sadece kültürel ve dinsel bir bakış açısıyla, Hristiyan sığınmacıların kabulüne olumlu yaklaşmaktadır. Macaristan ise sığınmacılara karşı daha sert bir tavır içerisinde bulunarak mülteci kabulüne yanaşmamaktadır (Yıldırım 2017: 17). AB üyesi devletlerin sığınmacılara eşit muamele göstermesi ve sorumluluk alması gerekirken örneğin Slovakya ülke sınırları içerisinde cami bulunmadığını ön plana sürerek sadece Hristiyan Suriyelileri almak istemektedir (Karakaş 2016, 4).

Avrupa Birliği içerisinde en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkeler, birliğe dahil devletler içerisinde en gelişmiş olan ülkelerdir. Sığınmacıların hedef ülkelerini belirlerken daha iyi bir yaşam umuduyla çıktıkları bu yolda buna dikkat ettikleri görülmektedir. Ayrıca Birlik içerisinde sığınmacılara karşı tavır sergileyen ülkeler; sığınmacılar nedeniyle işsizliğin artacağını, refah seviyesinin düşeceğini düşünmektedirler. Aynı zamanda bu ülkeler sığınmacıları kültürel bir tehdit olarak da görmektedirler. Sığınmacıların bu devletler için kriminal bir tehdit olması, inanç yönünden farklılıkların olması, halkın sığınmacılara karşı politika uygulayacak liderlere doğru yönelmesine neden olmaktadır. Bu da Avrupa içerisinde sığınmacı karşıtı politikaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda da grafik 3.6'da hangi ülkelerin yüzde kaç oranla göçmenleri reddettiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Grafik 3.6: Avrupa'da hangi ülke, göçmenleri ne oranda reddediyor? (Demirkan 2018: Avrupa'da Göçmen Karşıtlığının En Yüksek Olduğu Ülkeler, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43392262>, 18 Ocak 2019'da erişildi.)

3.3.1.3. Sayılarla Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Bulunan Suriyeler

AB ve Türkiye ciddi sayılarda sığınmacı ve mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Fakat bu sayılar her iki tarafın kapasitesi ile paralel bir doğru göstermemektedir. Dünya Bankası'nın paylaştığı verilere göre AB'nin 2018 yılı sonu itibariyle nüfusu 513.213.363 kişidir. Dünya Bankasının verilerine göre Türkiye'nin nüfusu 2018 yılı itibariyle 82.319.724 kişidir.

Tablo 3.1: Suriyelilerin buldukları ülkelerdeki yerel nüfusuna oranı

	Yerli Nüfusu	Sığınma Başvuru Sayısı	Suriyeli Sığınmacı Sayısının Toplam Nüfusa Oranı
Avrupa Birliği	513.213.363	1.046.884	% 0,20
Türkiye	82.319.724	3.676.288	% 4,46
Almanya	82.927.922	553.257	% 0,66
Fransa	66.987.244	22.840	%0,03
Avusturya	8.847.037	53.865	% 0,60
İsveç	10.183.175	117.364	%1,15
Macaristan	9.768.780	77.343	% 0,79
Yunanistan	10.727.668	58.376	% 0,54

Not: Ülke nüfusları Dünya Bankası'nın paylaşmış olduğu veriler esas alınmıştır.

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde nüfusuna oranla en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkelerin başında %4,46 oranla Türkiye gelmektedir. Tablo incelendiğinde Macaristan ve Yunanistan gibi ülkeler sığınmacıların göç rotasında durak ülkelere olması ayrıca bu rakamın yüksek çıkmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra Yunanistan'ın yaşamış olduğu ekonomik kriz sığınmacıların bu ülke üzerinden başka ülkelere doğru yönelmesine neden olmaktadır. Dolayısı ile AB'ye giriş ülkelerindeki sığınmacıların bu ülkeleri geçici olarak kullandığının göz önünde bulundurulmasında yarar vardır.

Bu noktada tüm AB ülkelerinin sahip olduğu Suriyeli sığınmacı sayısını Türkiye ile kıyasladığımızda, AB oldukça düşük bir oranda kalmaktadır. 513 milyon 213 bin nüfusa sahip AB ülkeleri 1 milyon 46 bin Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yaparken, Türkiye 82 milyon nüfusla 3.6 milyon sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Verilen rakamlar Suriyeli sığınmacı sayısının nüfusa oranını göstermektedir. Neredeyse Türkiye ile aynı nüfusa sahip olan Almanya'da ise mevcut durumda Türkiye'ye nazaran

çok daha az Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu kıyaslamaya göre ise Türkiye, AB ülkelerine göre Suriyeli sığınmacılara daha fazla ev sahipliği rolünü üstlendiğini bir kez daha göstermektedir.

3.3.2. Suriyeli Sığınmacı ve Mültecilere Yapılan Harcamalar

Artan göç hareketleri devletlerin bu alanda büyük ölçekte harcamalar yapmasına neden olmaktadır. Sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanması, acil yardım ve kalıcı çözümler için Türkiye ve Avrupa Birliği bütçelerinden finansmanlar ayırmak durumunda kalmışlardır. Bu noktada ülkelerin ayırdıkları bütçeler ne kadar sorumluluk üstlendiklerini de ortaya koyabilecek niteliktedir. Bu nedenle önce Avrupa Birliği ve Türkiye'nin gayri safi milli hasılasına (GSMH) oranla yapmış oldukları genel harcamalar ifade edilmeye çalışılmıştır. Ardından bu harcamaların bireysel düzeyde yorumlanması da sağlanmaya çalışılmıştır.

3.3.2.1. Sığınmacılar İçin Ayrılan Bütçelerin GSMH'ya Oranı

Türkiye, uluslararası alanda en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yaptığını ve yüksek düzeyde maliyet üstlendiğini diğer ülkelere karşı dile getirmektedir. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için yapmış olduğu bu harcamaların GSMH'sına oranıyla, ekonomik anlamda gelişmişlik düzeyi yüksek olan AB'nin yapmış olduğu harcamaların kıyaslanması, çalışma içerisinde tarafların ne kadar samimi olduklarını da gösterebilecektir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise AB ülkeleri Türkiye'de belli projelere finansman sağlayarak Suriyeli sığınmacıların hayat şartlarını kolaylaştıracak uygulamalarda bulunmaya çalışmaktadır. AB'nin kendi sınırları dışında yapmış olduğu bu harcamalar da araştırma içerisinde yer almaktadır.

Türkiye, sığınmacı yükünün altında her geçen gün daha fazla maliyet üstelenirken diğer ülkelerin bu duruma duyarsız kaldığını iddia etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2018 yılı sonunda yapmış olduğu açıklamaya göre Türkiye kriz başladığından bugüne kadar Suriyeli sığınmacılara

31 milyar \$ harcama gerçekleştirmiştir¹³ (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99418/-suriye-ihtilafinin-kuresel-sorun-h-line-donusmesinin-sebebi-uluslararası-toplumun-meseleyi-yeterince-sahiplenmemesidir->, 20 Ekim 2019'da erişildi). Eski Başbakan Yardımcısı Recep Akdağ'ın yapmış olduğu basın açıklamasına göre bu tutar hesaplanırken kamu bütçesinden ayrılan paralar, belediyelerin yapmış oldukları yardımlar, STK ve vatandaşların doğrudan sağladıkları yardımların toplamı hesaba katılarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca aynı açıklamaya göre Suriyeli sığınmacılara kişi başı harcanan para krizin başından bugüne kadar ortalama aylık 200 dolardır (Ergül, 2017).

Türkiye, AFAD aracılığıyla 2011'den 2017 yılının sonuna kadar 5 milyar 586 milyon 594 bin lira, güvenlik ve kamu düzeni için 9 milyar 228 milyon 707 bin lira, sağlık hizmeti için 16 milyar 30 milyon 111 bin lira, eğitim hizmeti için 15 milyar 489 milyon 968 bin lira belediyeçilik hizmetleri kapsamında 17 milyar 527 milyon lira harcamıştır (Ergül, 2017).

Avrupa Birliği'nin 2015-2018 yılları arasında göç yönetimi üzerine yaptığı harcamalara baktığımızda 22 milyar €'luk bir finansman sağladığı görülmektedir. Bu harcamalar sadece Suriyeli sığınmacıları kapsamayıp bununla beraber Birlik içerisinde ve dışarısında yapmış olduğu harcamaları da içermektedir (EU budget for the refugee crisis and improving migration management, 2018)

Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (ECHO)'nun verilerine göre Avrupa Birliği üye devletlerden 17 milyar € finansman sağlamış durumdadır. Bu yardımlarla beraber 4 milyon kişiye sağlık hizmeti sağlanmış, yaklaşık 1 milyon kişinin temel ihtiyaçları ve barınmaları karşılanmış, 850.000 kişiye gıda desteği sağlanmıştır. (ECHO, https://ec.europa.eu/echo/where/middle-east/syria_en, 25 Kasım 2019'da erişildi) Avrupa'nın Suriyeli sığınmacılar için harcamış olduğu 17 milyar €'nun yaklaşık 6 milyar €'su Türkiye'de bulunan sığınmacıların hayat şartlarını iyileştirmek amacıyla kullanılmıştır. ECHO'nun verilerine göre bu 6 milyar €'luk

¹³ İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü'nün en güncel raporunun 2016 yılına ait olması nedeniyle Türkiye'nin sığınmacılar için yapmış olduğu harcama miktarı en üst düzey hükümet yetkililerinin açıklamaları referans alınmıştır.

yardımın 2.4 milyar €'su sığınmacıların insani ihtiyaçlarının karşılanması için finanse edilmiştir. 3.6 milyar €'luk kısmı ise sığınmacılara sağlanan eğitim, sağlık gibi hizmetlerin ve sosyo-ekonomik imkanların geliştirilmesi amacıyla projelerde kullanılmıştır (ECHO, https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/eu_support_in_turkey_factsheet.pdf, 25 Kasım 2019'da erişim sağlandı).

Bu projelere yapılan ödemeler; AB'nin Türkiye'deki sığınmacılar için Mali Yardım Programı (FRIT) kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu proje içerisinde başlıca örnek verecek olursak;

- Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı
- Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi
- SIHHAT – Göçmen Sağlığı Merkezleri Projesi
- Kayıtlı İstihdama Geçiş Programı (KİGEP)
- Eğitim Bursları
- Geri Gönderme Merkezlerindeki Yabancıların İletişim İhtiyaçları
- Okullar ve bu okullarda görev alan öğretmenler

gibi projeler bulunmaktadır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/abnin-turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-frit-komisyon-suriyeli-multeciler>, 10 Kasım 2019'da erişildi).

Tablo 3.2.: Suriyeli Sığınmacılara Yapılan harcamalar ve AB- Türkiye GMSH oranı

	GSMH (2011-2018 yılları arasında 8 yıllık ortalama)	GSMH (2011-2018 yılları arasında 8 yıllık toplam)	Suriyeli Sığınmacılara Harcanan Para (2011- 2018 yılları arası)	8 Yıllık Yapılan Harcamaların Toplam GSMH'ya Oranı
Türkiye	866,5 Milyar \$	6.9 Trilyon \$	31 Milyar \$	%0,44
Avrupa Birliği	17,5 Trilyon \$	141,5 Trilyon \$	18,7 Milyar \$ ¹⁴	%0,01

Not: GMSH Verileri için Dünya Bankası'nın paylaşmış olduğu veriler kullanılmıştır. Dünya Bankası 2011-2018 GMSH Verileri: <https://data.worldbank.org>, 10 Ekim 2019'da erişildi

Tablo 3.2.'ye baktığımızda; Türkiye ve AB'nin yapmış olduğu harcamaların GMSH'ya oranla karşılaştırması görülmektedir. Bu karşılaştırmaya göre AB'nin

¹⁴ Echo'nun paylaşmış olduğu verilere göre sınırlar içerisinde ve dışarda Suriyeli sığınmacılar için yapılan harcamaların tutarı 17 milyar €'dur. Dünya Bankasının GMSH için paylaşmış olduğu verilerin dolar (\$) olarak verilmesi nedeniyle bu tutar dolara çevrilerek tablo içerisine eklenmiştir.

finansal büyüklüğü göz önüne alındığında Türkiye'nin bu noktada daha somut adımlar attığı görülmektedir. AB'ye nazaran daha düşük bir GSMH'ya sahip olan Türkiye 31 milyar \$ ile daha büyük bir maliyet üstlendiği görülmektedir. Öte yandan Avrupa Birliği'nin oluşturduğu bu bütçenin yarıya yakınını Türkiye'ye finanse etmesi ayrı bir yorumlama konusudur. AB'nin sığınmacıların buldukları ülkelerdeki temel ihtiyaçlarını giderecek projelerde yönelmesi bu meseleyi kendi kapasitene göre çok düşük bir finansman desteğiyle giderebileceği ve sorumluluğu üzerinden atabileceği düşüncesi yattığı düşünülmektedir.

3.3.2.2. Bireysel Düzeyde Yapılan Harcamaların Analizi

Suriyeliler Türkiye'de kamu kurumları aracılığıyla farklı yardımlardan yararlanabilmektedir. Bu sosyal yardımlardan en önemlisi ise Avrupa Birliği tarafından fonlanan World Food Programme (WFP), Kızılay ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen Sosyal Uyum Yardımı Programı'dır. (SUY). Yardım için uygun bulunan ailelere SUY kapsamında Kızılay tarafından verilen kartla ailede kayıtlı fert başına her ay 120 TL yardım yapılmaktadır. Türkiye'de SUY'dan yararlanan kişi sayısı Eylül 2019 itibarıyla 1 milyon 689 bin 937 kişidir. Bu yararlanıcıların 1 milyon 505 bin 640 kişisi Suriyelidir. Bunun dışında Irak, Afgan ve İranlı sığınmacılar da Kızılay karttan yararlanmaktadır. (Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu Raporu 2019: <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/eylul-2019-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-25-10-2019-06217528.pdf>, 15 Ekim 2019'da erişildi).

Suriyeliler Valiliklere bağlı olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla tek seferlik nakit yardımından, gıda dışı ihtiyaçların giderilmesinden, kömür yardımından, eğitim sağlık vb. ihtiyaçlardan yararlanabilmektedir Suriyeliler öte yandan mevcut illerdeki Belediyelerin sağlamış oldukları olanaklardan da faydalanabilmektedir (Hamsici, 2019).

Avrupa'da sığınmacılara yapılan yardımlar ise sığınma hukuku çerçevesi içerisinde, sığınma arayan herkesin işlemlerinin adil bir şekilde yapılmasına kadar

bakım ve barındırılmasında asgari ve sosyal standartlara uyulmasını ön görmektedir. Dolayısı ile bu süre zarfında sığınmacıların hayatlarını devam ettirebilmeleri için ya para ödeniyor ya da karneyle alışveriş yapabilmeleri sağlanıyor. AB üyesi ülkeler içerisinde tek tip bir uygulama olmadığından bu yapılan yardımlar tam anlamıyla birbirleri ile kıyaslanamamaktadır. Avrupa’da sığınmacılar için harcanan masraflar üye ülkelerin oluşturdukları mülteci fonlarından karşılanmaktadır (Mültecilere hangi ülke ne kadar yardım yapıyor?, <https://p.dw.com/p/2ztMB>, 05 Kasım 2019’da erişildi).

Sığınmacılara sağlanan yardımların farklı kaynaklar içermesi kıyaslamaları zorlaştırmaktadır. Almanya’da sığınmacılara ayda 354 € ödenmektedir. Fakat bu yardımların bir kısmı aynı bir kısmı nakdi olarak sağlanmaktadır. İtalya’da sığınmacıların giyecek, temizlik maddesi ve beslenme ihtiyaçları karşılanmaktadır. Para yardımı ise yurttan kalma şansına göre değerlendirilmekte ve kişi başı 75 € ödenmektedir. İsveç’te durumu iyi olan sığınmacılar kalacak yeri kendileri ayarlamak zorundadır. Durumu kötü olanlar ise devlet yurtlarında ücretsiz olarak kalabilmektedir. Tüm ihtiyaçları karşılanmakta ve ayda 70 € yardım almaktadır. Ayrıca çocuk başına da 55 € ödeme almaktadırlar. Bir diğer AB üyesi Fransa ise sığınmacıya ayda 204 €, aile ferdi başına da 102 € ek ödeme yapmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri bu yardımları gerçekleştirirken sığınmacıların üye devletlerin göstermiş olduğu yerde kalması şartını aramaktadır. Aksi takdirde bu yardımları kesmektedir (Mültecilere hangi ülke ne kadar yardım yapıyor?, <https://p.dw.com/p/2ztMB>, 05 Kasım 2019’da erişildi).

Bireysel düzeyde yapılan harcamalar göz önünde alındığında Türkiye’nin doğrudan aylık maddi yardımı bulunmamaktadır. Fakat sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Türkiye’de valilikler, belediyeler ve diğer kamu kurumları imkânlarını seferber etmiş durumdadır. Fakat her ne kadar destek sağlanıyor olsa da sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanması bireysel düzeyde yeterli olmaması, sığınmacıların kayıt dışı çalışmasına neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda okul çağındaki bireylerin okuldan uzak kalmalarına ve düşük ücretle kayıt dışı çalışmalarına neden olmaktadır.

Avrupa Birliği'nde ise sığınmacılara nispeten bireysel düzeyde nakdî yardımlar yapılması sığınmacıların uyumunu kolaylaştıracak adımlardır. Fakat sığınmacıların üye devletlerin gösterdiği yerde kalma zorunluluğu sığınmacıların kısıtlı bir hareket alanı sunmaktadır. Her ülkenin sığınmacılara sağlamış olduğu maddi yardımların çeşitliliği bir birleri arasında sağlıklı bir kıyaslama yapılmasını engellemektedir.

3.3.3. Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyonuna İlişkin Politikalar

Günümüzde insanların bireysel veya kitlesel olarak göç hareketleri rekor seviyededir ve günden güne bu durum artış göstermeye devam etmektedir. Bu durumda doğru yönetilen göç politikası hem göçe karar veren bireylere hem de ev sahibi toplumlara fayda sağlayabilmektedir. Bu nokta entegrasyon politikalarının etkili bir göç yönetimi sağlanması için gereklidir.

Uluslararası Göç Örgütü(IOM)'in tanımlamasına göre entegrasyon politikası genellikle ev sahibi toplumlar ile göç eden kişiler arasındaki karşılıklı uyum sürecini tanımlamaktadır. Entegrasyon göçmenler ile ev sahibi topluluklar arasında ortak bir amaç etrafında birleşmesini sağlamaktadır. Entegrasyon politikaları göç eden bireylerin insan haklarının korunmasını, eşit fırsatlar sağlamasını, sağlık, eğitim ve çalışma alanlarına erişimlerinin sağlanmasını diğer yandan vatandaşlık tanınması gibi konularda devletlerin çalışmalar gerçekleştirmesini sağlamaya çalışmaktadır (IOM Türkiye, <https://turkey.iom.int/tr/g%C3%B6%C3%A7-ve-entegrasyon>, 02 Kasım 2019 tarihinde erişim sağlandı). Bu bağlamda Türkiye ve AB'nin eğitim, sağlık, çalışma gibi alanlarda Suriyeli sığınmacılara sağladıkları imkânların tespiti yapılmaya çalışılacaktır.

3.3.3.1. Eğitim Alanında Sağlanan İmkânlar

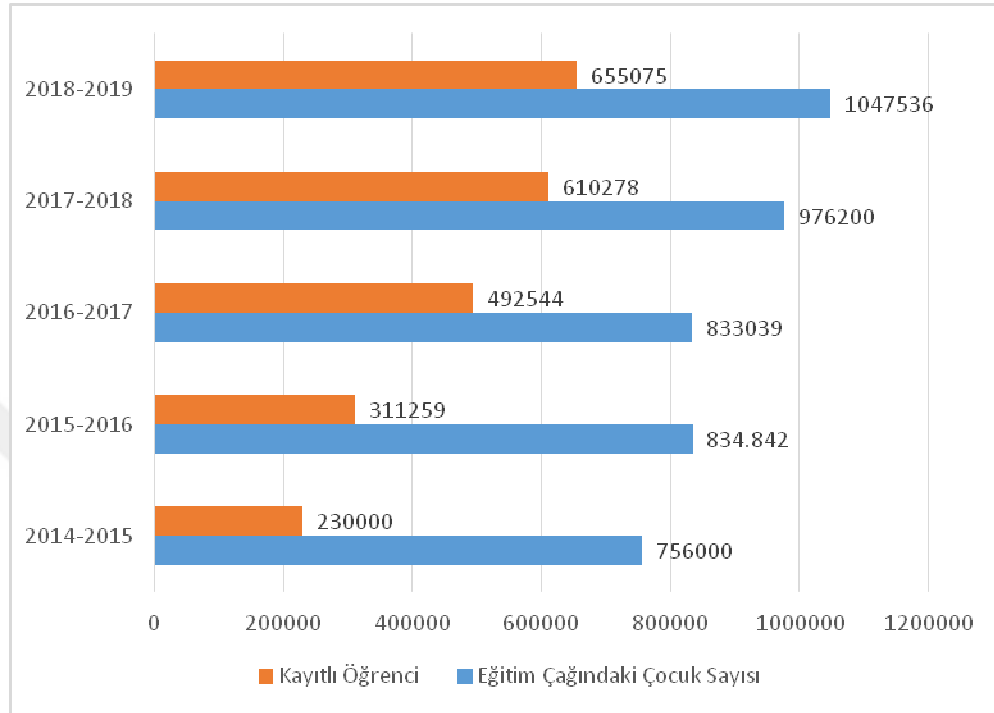
Suriye'de meydana gelen krizin 9. yılını geride bıraktığımız bu dönem içerisinde Suriyeli sığınmacı sayısı günden güne artış göstermiştir. Bu artış esnasında en fazla yerlerini terk eden gruplar arasında çocuklar ve kadınlar gelmektedir. Bu dönem içerisinde çocukların eğitim faaliyetlerinin devam etmesi kayıp nesillerin oluşmasının önüne geçme noktasında büyük önem arz etmektedir.

Eğitim hakkı, sığınmacıların topluma entegrasyonunu da kolaylaştıracak temel haklardan birisidir. Türkiye'nin sığınmacıların eğitim hakkında erişimi noktasında bir takım uygulamalar geliştirmiştir. Krizin dokuzuncu yılında savaştan kaçararak gelen çocuk sığınmacılar için kayıp bir nesil oluşmaması maksadıyla tüm eğitim haklarından yararlanabilmeleri sağlanmıştır. Bu doğrultuda Türkçeyi öğrenen sığınmacılarla yerel toplum arasında uyumsuzluklar da en aza inmektedir. Ayrıca okul çağındaki sığınmacı çocukların eğitim görmeleri Türkiye'nin tarihini ve kültürünü öğrenmelerini sağlamaktadır. Bu durum ayrıca sığınmacıların topluma entegrasyonunu sağlayan önemli bir adımdır. Mart 2016 yılında Kalkınma Bakanlığı'nın yayınladığı “Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi” adlı rapordan Türkiye'de bulunan Suriyelilerin %33'ünün okur yazar olmadığı % 13'ünün ise okula gitmediği anlaşılmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı'nın Mart 2016'da yayınladığı “Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi”, s.7.) Türkiye'de uluslararası anlaşmalara ve mevzuata göre her çocuk eğitim imkânlarından yararlanma hakkına sahiptir ve bu hakları sağlamakla yetkili kurum da Milli Eğitim Bakanlığı'dır (Türkiye'deki Suriyeliler Özel Raporu 2018: 134).

Sığınmacıların en temel ihtiyaçlarından birisi eğitim ihtiyacıdır. Gelen sığınmacıların büyük bir çoğunluğunun çocuk yaşta olması ve eğitimden uzak kalmasının önüne geçilmesi amacıyla Türkiye'de toplam 21 ilde 400'ün üzerinde Geçici Eğitim Merkezi (GEM) bulunmaktadır (Türkiye'de Kayıp bir Kuşak Oluşmasını Önlemek, http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/10.2016_Children%20of%20Syria_revised_TR.pdf, 03 Kasım 2019'da erişildi). Bu doğrultuda Türkiye bazı boş binaları veya bazı devlet okullarını belli saatlerde kullanarak eğitim hizmetinin gerçekteşmesine olanak sağlamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), eğitim çağındaki bu çocukların resmi okullara kaydedilmesi çalışmaları yaparak 2019-2020 eğitim yılında geçici eğitim merkezlerinin sayısını 215'e düşürmüştür (Çalık 2019).

Tablo 3.3: Türkiye’de Suriyelilerin okullaşma oranı (MEB, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018__Ynternet_BYlteni.pdf, 28 Ekim 2019’da erişildi)

Yukarıdaki tabloya göre Türkiye’de 2014-2015 öğretim yılında eğitim çağına gelmiş Suriyeli sığınmacılardan okullaşma oranı %30 oranında iken 2018-2019 öğretim yılında bu oran %62’ye çıkmıştır. Verilere göre okullaşma oranı her geçen dönem içerisinde artış göstermektedir.

Suriyeli sığınmacıların eğitimlerinin devamının sağlanması amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kızılay, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)’nun iş birliği ile birlikte şartlı eğitim programı uygulanmaktadır. Bu program Avrupa Birliği, Norveç ve ABD tarafından finanse edilerek sığınmacıların ailelerine çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri şartıyla nakdî yardım yapılmaktadır (Hamsici 2019)

Türkiye’de üniversite çağına gelen Suriyeliler herhangi bir harç ödemediği dil ve akademik yeterliliklerini karşıladıkları sürece eğitim ve öğretime devam edebilmektedir. Suriyelilerin üniversite eğitimlerinden de YÖK sorumludur. 2018-2019 öğretim yılı

içerisinde YÖK verilerine göre Suriye uyruklu öğrenci sayısı 27.034 kişidir. (YÖK İstatistik, <https://istatistik.yok.gov.tr>, 12 Kasım 2019'da erişildi)

Türkiye'nin eğitim alanında sağlamış olduğu imkanları incelediğimizde krizin başladığı andan itibaren bu hakka erişimini kolaylaştıracak adımlar atmıştır. Öncelikle sığınmacıların kendi dillerinde ve müfredatında eğitim öğretime devam etmesini sağlayacak geçici eğitim merkezlerinin oluşturulmasına olanak sağlamıştır. Fakat Suriye'de iç savaşın devam etmesi ve sığınmacıların geri dönüşlerinin mümkün olmaması nedeniyle okul çağındaki çocukların mevcut eğitim-öğretim sistemine dahil olmasını sağlamıştır. Bu sayede hem kayıp bir neslin oluşması önlenmiş hem de topluma entegrasyonu kolaylaştıracak adım atılmıştır. Sığınmacı çocuklar Türkçeyi öğrenerek yerel toplumla arasındaki duvarları ortadan kaldırabilmektedir. Türkiye'nin bu alanda etkin adımlar attığını gösteren bir diğer durum ise okullaşma oranıdır. Geçen zaman içerisinde sığınmacıların okullaşma oranındaki artış Türkiye'nin bu alanda etkin ve kararlı olduğunu göstermektedir.

AB'de çocukların temel eğitime erişim hakları, uluslararası sözleşmeler ve AB hukuku ile koruma altına alınmış durumdadır. AB sınırları içerisinde doğan sığınmacı çocuklar buldukları ülkedeki eğitim sistemine doğrudan entegre olarak eğitim görebilmekte tüm kişisel gelişim kurslarına katılım gösterebilmektedirler. Öte yandan üçüncü bir ülkede doğmuş ve sınırlarında gelerek sığınma başvurusunda bulunmuş çocuklar da sığınma başvurusunda buldukları ülkelerde eğitim sistemine dâhil olabilmektedir. AB üye devletleri içerisinde sığınmacı çocukların 3 aydan fazla eğitimden uzak kalmaması için çalışmaktadır (Access to Education for Refugee and Migrant Children in Europe 2019, 2).

AB'de gerçekleşen uygulamalara baktığımızda; Suriyeli sığınmacılar ilk sığınma başvurusu yaptıklarında ücretsiz olarak dil eğitim kurslarına yönlendirilmektedir. Bu dil kurslarında diğer ülkelerden gelen sığınmacılar arasında fark gözetmeksizin dil eğitimi verilmektedir. Eğitim entegrasyonun en önemli adımlarından birisidir ve Avrupa Birliği buna önem vermektedir. Bu bağlamda eğitime katılmayan sığınmacıların yardımları kesilmektedir.

AB içerisinde %53 oranla en fazla Suriyeli sığınmacıya sahip olan Almanya’da oturma izni alan sığınmacılar ücretsiz dil kurslarına ve entegrasyon derslerine katılım gösterebilmektedir. Tüm çocuklar örgün eğitime katılmak zorundadır. Sığınmacıların çocuklarına ücretsiz olarak okula ulaşma imkanı sahiptirler. Ayrıca okula giden çocukların aileleri sosyal yardım bürosundan yardım talep etme hakları vardır. Mesleki eğitim ve üniversite eğitimi için C1 seviyesinde Almanca bilgisine sahip olmak gerekmektedir. Bu dil yeterliliğini sağlayan sığınmacılar ücretsiz olarak mesleki eğitim ve üniversite eğitimine katılabilirler. Ayrıca Almanya’da 4 yılın üzerinde ikamet eden sığınmacılar devletin verdiği burslardan yararlanabilmektedir (Flüchtlingsrat BW – Aufenthaltsgestattung 2014, Aktaran: Vardarlı 2019: 664). Burada bir diğer nokta ise 6 yıl eğitim gören çocukların ders notları beklenen başarı düzeyini karşılaması durumunda çocuklara ve ailelerine oturma izni verilmektedir (Jobcenter 2014, Aktaran: Vardarlı 2019: 664).

Sığınmacıların çocuklarının örgün eğitime katılması, eğitim için gerekli ulaşım masraflarının üstlenilmesi, koşulların iyileştirilmesi gibi adımlar entegrasyon ve iş hayatına katılım için önemli bir adımdır. Bu anlamda Federal Göç ve Mülteci Dairesi, yerel yardım kuruluşlar ve belediyeler çalışmalar gerçekleştirmektedir (Vardarlı 2019: 664).

Avrupa Birliği içerisinde eğitim çağındaki sığınmacı çocuklar için doğdukları ülkeler, yaş, dil vs. gibi gruplandırma yapılabilecek sistematik ve uyumlu bir veri olmayışı karşılaştırma yapılmasının da önünde geçmektedir. Sığınmacılar için Avrupa genelini kapsayacak bir eğitim programı olmayışı, Avrupa içerisinde EUROSTAT ve PISA kaynaklarda karşılaştırılabilir verilen bulunmamasına neden olmaktadır.

Avrupa sınırlarına farklı bölgelerden sığınma başvuruları alması, gelen çocuklarının eğitim düzeylerinde de farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır. Akademik yeterlilik, dil uyumsuzlukları ve daha birçok etken çocukların eğitimlerinin devam etmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır. 31 Aralık 2019 itibariyle UNICEF’in verilerine göre AB içerisinde okul çağındaki çocuk sayısı (5-19 yaş arası) 83.272.636 kişidir. Bu çocukların % 25’i 5-9 yaşında, %30’u 10-14 yaşında, %46’sı ise

15-19 yaşındadır (Access to Education for Refugee and Migrant Children in Europe 2019, 2).

UNICEF'in Avrupa devletlerindeki mülteci ve göçmen çocuklar için eğitimi artırmaya yönelik yayımlanmış olduğu raporda AB ülkelerinde bazı eksiklikler tespit etmiştir. Bunlar; yetersiz finansal kaynaklar, sığınmacıları ve mültecileri eğitimi devam ettirecek yeterli okul ve öğretmen olmayışı, dil engelleri, psikososyal destekler örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca 15 yaş üstü çocukların zorunlu eğitim konusunda ulusal yasalardan kapsam dışında kalması bu bireylerin savunmasız kalmalarına neden olmaktadır (UNICEF, <https://www.unicef.org/eca/press-releases/unhcr-unicef-and-iom-urge-european-states-boost-education-refugee-and-migrant>, 26 Kasım 2019'da erişildi).

Bu başlık altındaki karşılaştırmada görülmektedir ki hem AB hem Türkiye sığınmacıların eğitime ulaşmaları noktasında engel teşkil edecek bir durum oluşturmamaktadır. Fakat sığınmacılar oldukça kötü şartlardan bu ülkelere gelmektedir. Bu kişilerin buldukları toplumlarla arasındaki uyumsuzlukları giderecek en temel yol eğitimidir. Dolayısı ile hem AB'nin hem de Türkiye'nin eğitim alanında sığınmacıların daha kolay erişim imkânı sağlayacak adımlar atmasında yarar vardır.

3.3.3.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim Durumları

Sığınmacıların temel sağlık hizmetlerine erişimi insani bir haktır. Ayrıca sığınmacılar bu hakka erişerek kitlesel salgınların yayılması da önlenmektedir. Devletlerin sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimi noktasında ne kadar başarılı oldukları uygulama noktasında bir soru işaretidir. Her devletin sağlık sistemi farklılıklar gösterse de sığınmacılar, ülke vatandaşlarını ile aynı sağlık sistemi içerisine alınması entegrasyonun başka bir ayağını göstermektedir. Bu bağlamda hem Türkiye'nin hem de AB üyesi devletlerin bu meseleye yaklaşımı önem arz etmektedir.

Türkiye'de geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların en başlıca sahip olduğu haklardan birisi; temel sağlık hizmetinden yararlanabilmesidir. Bu kapsamda

sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanabilmektedir. Ayrıca ilaç gibi temel sağlık malzemeleri de AFAD bütçesinden karşılanmaktadır.

Geçici koruma altındaki Suriyeliler, Türkiye’de göçmen sağlığı merkezlerinden, Sağlık Bakanlığı’na bağlı sağlık hizmeti veren kurumlardan, üniversite ve araştırma merkezlerinden gönüllü sağlık merkezlerinden faydalanabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta geçici koruma altındaki Suriyeliler sadece kayıtlı oldukları illerdeki sağlık birimlerinden yararlanabilmektedir. Buldukları ilde tedavi yapılamaması durumunda sağlık hizmetlerinden faydalanmak maksadıyla diğer illere sevk edilebilir (Geçici Koruma Yönetmeliği. (13 Ekim 2014) Resmi Gazete, 2014/8027).

Sağlık Bakanlığı ile AFAD arasındaki protokol kapsamında Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinin ücretleri AFAD tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca Türkiye geçici barınma merkezlerinde uzman doktor, pratisyen hekim, diş hekimi gibi sağlık personelleri bulundurarak kamplarda da sağlık hizmeti vermektedir (Türkiye’deki Suriyeliler Özel Raporu, 152).

Tablo 3.4: Türkiye genelinde Suriyelilere sağlanan sağlık hizmetleri verileri 2011-2017 yılları arası (AFAD’ın 11/12/2017 tarihli ilgi Notu Aktaran Özel Rapor)

Poliklinik Hizmeti Sayısı	Hastaneye Yatırılan	Ameliyat Sayısı	Gerçekleşen Doğum Sayısı	Çocuklara Yapılan Aşılama
31.449.800	1.326.849	1.112.058	276.158	3.215.128

Türkiye’de Suriyelilere verilen sağlık hizmetleri ile ilgili verilere göre 2011 yılından 2017 yılının sonuna kadar 31 milyon 449 bin muayene gerçekleştirilmiş, 1 milyon 326 bin 849 kişi yatakta tedavi hizmeti görmüş, 1 milyon 112 bin 58 kişi ameliyat edilmiştir. TMMM Kamu Denetçiliği Kurumu’nun yayımladığı Suriyeliler özel raporuna göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeli bebeklere tıpkı Türk vatandaşları gibi aşı programı uygulanmaktadır. Bu kapsamda 3 milyon 215 bin 128 doz aşı yapılmıştır. Mobil sağlık hizmetleri sağlanarak toplum sağlığını tehdit edebilecek hastalıkların önüne geçilmeye çalışılmaktadır (Türkiye’deki Suriyeliler Özel Raporu 2018: 137).

AB Temel Haklar Ajansı'nın ve Avrupa Konseyi'nin göç ve sığınma ile ilgili hukuki bilgilerin yayımlanmış olduğu kitapta; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(AİHS) içerisinde sığınmacıların sağlık hakları hakkında açıkça bir bilgilendirmeden bahsetmediği ifade edilmektedir. Ayrıca AİHS'nin belirli bir tıbbi hizmet standartından veya tıbbi tedaviye erişim hakkını garanti etmediği ifade edilmektedir. (Sığınma, sınırlar ve göç ile ilgili Avrupa hukuku el kitabı 2014, 200) AB hukuku kapsamında, AB Temel Haklar Şartı, sağlık hakkını içermez ancak insan onurunun korunması (madde 1) ve fiziksel bütünlük (madde 3) gibi ilgili hakları tanıır (Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, 30 Kasım 2019'da erişildi) Dolayısı ile sığınmacıların her ne kadar sağlık hakkı garanti altına alınmamış olsa da devletlerin insan onuruna saygılı bir şekilde sığınmacıların sağlık haklarına erişimlerini sağlaması gereklidir. Bu durumda Türkiye'nin daha somut adımlar attığı görülmektedir.

Sığınmacılar uluslararası koruma statüsüne sahip olduktan sonra üye ülkelerin kendi vatandaşlarına sağlamış olduğu haklardan eşit bir şekilde yararlanabilmektedir (Sığınma, sınırlar ve göç ile ilgili Avrupa hukuku el kitabı 2014, 203). Sığınmacıların ve mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi Avrupa ülkeleri arasında farklılık göstermektedir. Ancak sığınmacıların ve mültecilerin sağlık durumlarını araştıran çok az çalışma yapılmıştır (Bradby ve Humphris 2015, 2). Sığınmacıların ve mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimindeki farklılıklar aslında buldukları ülkelerdeki sağlık sistemlerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. İngiltere gibi tüm vatandaşları kapsayan bir sağlık hizmetinin olduğu ülkelerde sığınmacı ve mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi daha kolaydır. Fakat Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda gibi vatandaşların kendi ödedikleri sigortalarla yararlandıkları sağlık sisteminde sığınmacıların bu hakka erişimi zordur (Bradby ve Humphris 2015, 4). Bu araştırmalarda üye devletlerin farklı politikalar uygulaması ise sığınmacıların sağlık hizmetlerinden ne ölçüde yararlandığının tespitini de zorlaştırmaktadır.

AB sağlık hizmetleri konusunda sığınmacılara gerekli desteğin verilmesi noktasında çekimser durduğu görülmektedir. Sağlık hizmetlerinden faydalanabilmek için ilk olarak mevcut sağlık sorununun ispatlanması gerekmektedir. Bunun ardından eğer

durum acil bir müdahale gerektirecek bir durum olarak onaylanırsa sığınmacılar sağlık hizmetlerinden yararlanabilirler (Basisinformationen Duldung 2014, Aktaran: Vardarli 2019: 665). Sığınmacılar her muayene öncesi Sosyal Yardım Dairesi'nden sağlık sertifikası için başvuru talebinde bulunması gereklidir. Bu noktada sağlık hizmetlerine erişim sınırlıdır hatta bu durum henüz oturum izni alamamış sığınmacılar için daha da fazladır.

Dünya Sağlık Örgütü(DSÖ)'nün yayımlamış olduğu raporda Avrupa'da sığınmacıların ve mültecilerin genel olarak sağlık durumlarının iyi olduğu fakat göç kabul eden ülkelerde olumsuz yaşam koşulları bu bireylerin hastalıklara yakalanma riskinin arttığı ifade edilmektedir. Bu raporda ayrıca; Türkiye, Avusturya ve İngiltere'de sığınmacılar ile o ülke vatandaşları arasında sağlık hizmetlerine erişimi noktasında bir farklılık olmadığı ifade edilmektedir. Fakat Almanya, Macaristan gibi ülkelerde sadece acil sağlık hizmetlerinden yararlandığı ifade edilmektedir. (Health of Refugees And Migrants, <https://www.who.int/migrants/publications/EURO-report.pdf>, 30 Kasım 2019'da erişildi)

DSÖ bünyesindeki "Göç ve Sağlık" programının sorumlusu Santino Severino'nun sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda üye devletlerin arasındaki farklılıkların giderilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Mültecilere Daha İyi Sağlık Hizmeti Sunulmalı, <https://p.dw.com/p/3BvSM>, 30 Kasım 2019'da erişildi) Sağlık hizmetlerine erişim noktasında üye devletler arasında bir standart olmayışı, sığınmacıların bu haktan yararlanmalarını zorlaştırmaktadır. Bu noktada sağlık hizmetlerine erişim konusunda Türkiye sığınmacılara daha geniş bir hak sağlamış olduğu ortadadır. Sağlık hizmetlerine erişim tedavinin gecikmesini engelleyerek dezavantajların oluşmasının önüne geçmektedir.

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacı krizine en baştan beri insani bir boyutta yaklaşım göstermesi sığınmacıların doğrudan sağlık hakkına erişimini de sağlamıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin kendi vatandaşları ile Suriyeli sığınmacılar arasında sağlık hizmetlerine erişimi noktasında bir farklılık göstermemesi entegrasyon anlamında başarılı bir adım attığını göstermektedir. AB üyesi devler arasında ise farklı sağlık

sistemleri mevcut olması, sığınmacılar için bu hakka erişimini zorlaştırmaktadır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde dahi sığınmacıların sağlık hakkında erişiminin açıkça ifade edilmemesi de devletlerin bu alanda insitiyaf kullanmalarına neden olmaktadır.

3.3.3.3. İstihdam Alanında Sağlanan Olanaklar

Sığınmacıların çalışma alanına erişimleri bireylerin buldukları ülkede entegrasyonunu sağlayacak önemli haklardan birisidir. Sığınmacıların çalışma iznine sahip olmaları buldukları toplumla uyumsuzlukları en aza indirecek aynı zamanda kamu harcamalarını azaltacak bir uygulamadır. Bu sayede devletlerin vergi gelirleri artar ve iş gücü ihtiyacı olan alanlarda yeni istihdamların oluşması sağlanmış olur. Ayrıca sığınmacılar buldukları ülkelerde hayatlarını daha rahat idame ettirebilmesi sağlanabilmektedir. Bu durum sığınmacıların yerleşik toplumla arasındaki sosyo-ekonomik anlamda gelir farkını azaltarak uyumu kolaylaştıracak önemli bir adımdır.

Türkiye'de Sığınmacıların hayatlarını idame ettirmeleri ve yasadışı göçün önüne geçilmesi amacıyla 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun kapsamında çalışma izinlerinde düzenleme yapılmıştır. Sığınmacıların bu haktan yararlanarak çalışma izni almaları kolaylaştırılmış olup kayıt dışı çalışmanın önüne geçilerek düşük ücretin oluşturulmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Sığınmacılara istihdam olanağının sağlanması ilk başta yerleşik nüfusun işlerini kaybedeceği korkusu oluşturmuştur. Ancak bu durum sığınmacıların bulunduğu ülkeye gerek ekonomik anlamda katma değer oluşturmakta gerekse de sığınmacı ve mülteciler için ayırdığı sosyal yardım fonlarının azalmasına fayda sağlamaktadır. Bu amaçla Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların çalışma hakkı yine yasal bir düzenlemeye bağlanmıştır. Düşük işgücünün önüne geçebilmek maksadıyla geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışma izinleri 2016 yılında hazırlanan bir yönetmelikle yasal hale getirilmiştir.¹⁵ Bu kapsamda işverenler sığınmacılar için 1 yıllık çalışma izni almakta ve Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklar çerçevesinde çalışmakta ve iş yeri

¹⁵ . Bakınız: Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik Resmi Gazete, 2016

açabilmektedir. Genellikle Türk işçilerin çalışmak istemediği ağır sanayi iş kollarında çalışan sığınmacılar ülke ekonomisinde katkıları da her iki taraf için olumlu bir gelişmedir. Böylece hem ülke ekonomisine katkılarının önüne açılmış hem de devletin sosyal harcamalarında bir azalma olması hedeflenmiştir.

Suriyeli sığınmacıların çalışma izni başvurusu işverenler tarafından Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na yapılmaktadır. İşveren bu kişileri çalıştırmak için belli bir harç ödemek durumunda ve işçiye en az asgari ücret tutarında maaş ödemek zorundadır. Ayrıca burada bir istihdam kotası bulunmaktadır. Bu kuralara göre işverenler en fazla mevcut personelin yüzde 10'nu kadar Suriyeli sığınmacı çalıştırma hakkında sahiptir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise sığınmacı sadece kayıtlı bulunduğu il sınırları içerisindeki işletmelerde çalışmak durumundadır (Hamsici 2019). Türkiye Cumhuriyeti'nin sığınmacılara vermiş olduğu çalışma izni göç politikaları bağlamında önemli bir anlam taşımaktadır. Birincisi sığınmacıların kendi hayatlarını idame ettirmesini kolaylaştıracaktır, ikincisi ise sığınmacılar yasal bir şekilde çalışarak kayıtsız ve düşük ücret olgunun en aza indirilmesi sağlanmış olacaktır. Çalışma izninin sağlayacağı bir diğer yarar ise devletin sosyal kaynaklar bağlamında harcamalarını en aza indireceğidir. Verilen çalışma izni prosedürü sağlanan kota kuralı sayesinde ise ülke vatandaşlarının yerine sığınmacıların yerleştirilmesinin önüne geçmesini sağlamaktadır.

Mevcut durumda çalışma izni alınarak çalışan Suriyeli sayısı 31 bin 185 kişidir (Hamsici 2019). Bu rakam mevcut Suriyeli sığınmacı sayısına oranla oldukça düşük kalmaktadır. Burada uygulamada her ne kadar kayıt dışı istihdamın oldukça fazla olduğu bilirse de bunu besleyen farklı nedenler mevcuttur. İşverenlerin sığınmacıları yasal olarak nasıl çalıştıracakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması, sığınmacıların ise devletin sağlamış oldukları sosyal imkânların kesintiye uğrayacağı çekincesi bulunmaktadır. Bu noktada doğru ve sağlıklı bilginin ulaşması noktasında bu alanda çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarına önemli roller düşmektedir. Bu noktada ülkede bulunan birçok STK çalışma gerçekleştirmektedir. Örnek verecek olursak BMMYK sığınmacıların ülke içerisinde yetkinliklerinin artması amacıyla birçok çalışma gerçekleştirmekte ve Suriyeli sığınmacıların çalışma prosedürleri hakkında bilgilendirme paylaşmaktadır (Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Çalışma İzni ile

ilgili Sıkça Sorulan Sorular, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/51944>, 16 Ağustos 2019'da erişildi).

Avrupa Birliği'nin Kabul Koşulları Yönetmeliği'nde sığınma başvurusunda bulunan bir kimsenin başvurusu 9 ay içerisinde sonuçlanmamış ise (İrlanda ve Birleşik Krallık için bir yıl) üye ülkelerin sığınmacılara çalışma izni vermesi gerekmektedir. Çalışma piyasasına erişimleri ise her ülkenin ulusal hukukuna uygun olacak şekilde sağlanması gerektiği ifade edilmektedir (Sığınma, sınırlar ve göç ile ilgili Avrupa hukuku el kitabı 2014, 191).

Almanya örneğinde; sığınma başvurusundan sonraki ilk üç ay çalışmalarına izin verilmemektedir. Üç ay sonra iş bulan sığınmacı gerekli kontrollerden sonra işe başlayabilmektedir. Ayrıca istidam büroları iş arayan sığınmacılara ücretsiz olarak danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. Sığınmacılar kendi imkânları ile iş buldukları takdirde çalışma bürosundan geçici çalışma izinlerini alarak işe başlayabilmektedirler (Flüchtlingsrat BW - Aufenthaltsgestattung 2014, Aktaran: Vardarlı 2019: 665).

Avrupa Birliği içerisinde sığınmacıların iş bulmalarını gerçekleştirecek bir adıma örnek verecek olursak; Danimarka'da Roskilde Belediyesi sığınmacıların iş bulmalarını kolaylaştırmak için iş fuarları düzenlemektedir. Bu fuarlarda sığınmacılar özgeçmişlerini hazırlayarak işverenlerle buluşmaktalar. Bu sayede işçiye ihtiyacı olan işverenler ile sığınmacılar bir araya getirilerek iş bulmalarını kolaylaştırıcı adımlar atılmaktadır (Demirkan 2018).

Bu noktada hem Türkiye hem de AB'nin lokomotifini olan Almanya, Suriyeli sığınmacılara geçici olarak çalışma izni vermektedir. Her ne kadar iç mevzuatlarında farklıklar olsa da bu noktada Türkiye İŞKUR aracılığıyla Suriyeli sığınmacılara ücretiz danışmanlık verirken Almanya'da bu konuda istihdam bürolara yardımcı olmaktadır. Her iki tarafta sığınmacıların çalışmasının önüne kısıtlayıcı bir engel koymaması sığınmacıların çalışma hakkına erişim noktasında önem arz etmektedir.

3.3.3.4. Vatandaşlık Verilme Durumu

Sığınma talebinde bulunan bireylere vatandaşlık verilmesi entegrasyonun son halkasıdır. Sığınmacılara ve mültecilere vatandaşlık verilmesi durumunda artık bu bireyler tüm temel haklara erişebilmekte ve güvenceli bir yasal statüye sahip olmaktadır. Ayrıca göç süresince bireylerin maruz kaldıkları ayrımcı politikalar, ekonomik eşitsizlikler, izole bir yaşam, ırkçılık ve ayrımcılık gibi durumları en aza indirmektedir.

Vatandaşlık verilme konusu özellikle Türkiye’de çok sayıda Suriyeli sığınmacı bulunmasından dolayı tartışma konusudur. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta Suriyeli sığınmacıların bir kısmına verilen vatandaşlık istisnai vatandaşlıktır. İstisnai vatandaşlık Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan yabancılara verilmektedir (Mültecilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar, <https://multeciler.org.tr/suriyeli-multecilerle-iligili-dogru-bilinen-yanlislar/>, 29 Aralık 2019’da erişildi).

İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun paylaştığı verilere göre Türkiye 2 Ağustos 2019 itibariyle 92 bin 280 Suriyeliye vatandaşlık vermiş durumdadır. Bu rakam mevcut Suriyeli sığınmacı sayısının % 2,5’uğuna tekabül etmektedir. Bu vatandaşlık verilen kişilerin 47 binini yetişkin 48 bin 280 kişisini ise çocuklar oluşturmaktadır. Soylu’nun paylaştığı bilgiye göre bu vatandaşlık alan kesimin büyük bir çoğunluğu ise öğretmen, mühendis ve diğer nitelikli bireyler oluşturmaktadır (Çocuklar Dahil 92 Bin Suriyeliye Vatandaşlık Verildi, <https://Tr.Euronews.Com/2019/08/02/Bakan-Soylu-92-Bin-Suriyeliye-Vatandaslik-Verildi-Suleyman-Soylu>, 10 Ağustos 2019’da Erişildi).

Türkiye’de Mültecilerle Dayanışma Derneği’nin yapmış olduğu saha araştırmasına göre görüşülen kişilerin %88’i Türk vatandaşı olmak istemektedir. Bireylerin bu kadar yüksek oranda vatandaşlığa geçme isteğinin altında ise birçok etmen bulunmaktadır. Araştırmaya göre vatandaşlığa geçmek isteyenlerin %63,6’sı çalışma iznine sahip olmak isteğidir. Geriye kalan kısım ise Türkiye’de eşit muamele

görmek için istediklerini belirtmiştir. Çalışma içerisinde Türk vatandaşı olmak istemeyen bireylerin nedenleri incelendiğin de kendi içerisinde; Suriye'ye aidet duygusu barındırması ya da Avrupa'ya gitme amacı taşıması bulunmaktadır (Suriyeli Mülteciler Türkiye Vatandaşlığı Hakkında Ne Düşünüyor?, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Sonsuz-Ge%C3%A7icili%C4%9Fe-%C3%87are.pdf>, 27 Kasım 2019'da erişildi). Bu çalışmadan anlaşılması gereken en önemli konu ise çalışma hakkında erişim konusunda yeterli bilgilendirmenin henüz sağlanamamış olmasıdır. Suriyeli sığınmacıların çalışma izni alması diğer yabancıların çalışma izni alma prosedüründen daha kolay olmasına rağmen bu uygulamada bu durumun kağıt üzerinde kaldığını yönündedir.

Avrupa sığınmacıların vatandaşlık alma süreci ise Türkiye'den farklıdır. Türkiye doğrudan sığınmacıların niteliklerine göre aralarından seçilen bireylere vatandaşlık vermiştir. Avrupa'da ise sığınmacılar öncelikle uluslararası koruma altına alınarak mülteci statüsü ya da ikincil koruma altında alınmaktadır. Sığınmacıların uluslararası koruma altına alınması demek Avrupa'da oturma iznine sahip olması anlamı da taşımaktadır. Çünkü bu sayede geri gönderilmeyeceğinden dolayı sınırları içerisinde diğer AB üyesi vatandaşlar gibi hayatlarını devam ettirme hakkı kazanmış olmaktadır.

AB içerisinde vatandaşlık verilme durumuna baktığımızda ise her ülkenin farklı prosedüre sahip olması ve her ülkenin kendi iç meselesi olması nedeniyle AB nezdinde ortak bir kriter bulunmamaktadır. Örnek verecek olursak AB üyesi Finlandiya'da vatandaşlık için beş yıl kesintisiz kalıcı ikamet şartı aranmaktadır. Buna ek olarak bireyin 15 yaşını doldurması gereklidir. İkamette kesinti olması halinde ise yedi yıldan sonra vatandaşlık verilmektedir. Fakat mültecilere özel olarak dört yıl ikamet şartı yeterli görülmektedir. Tüm Bunların dışında bireylerin vatandaşlık alabilmeleri için ise Fince ve İsveççe konuşabilme yetisi aranmaktadır (AB ve Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacılar 2016, 43).

Almanya’da ise vatandaşlığa geçmek için öncelikle uzun süre ikamet izni aramaktadır. Bunun yanında ise bir takım ön koşullar istemektedir. Federal Almanya Hükümeti’nin internet sitesinde bu ön koşullar aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- Vatandaşlığa kabul sürecine kadar oturma iznine sahip olmak,
- Almanya’da en az sekiz yıl sürekli bir şekilde ikamet izni,
- Sosyal yardım ve işsizlik parası alandan hayatını devam ettirebileceğinin ispatı,
- Yeterli Almanca bilgisi (B1)
- Vatandaşlık testi,
- Herhangi bir suça bulaşmamış olmak,
- Almanya anayasası hakkında temel bilgi,
- Eski uyruğun terk edilmesi (Federal Almanya Hükümeti Resmi Web Sayfası, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/die-anspruchseinbuengerung-456774>, 28 Kasım 2019’da erişildi).

AB ile karşılaştırdığımızda Türkiye’nin sığınmacılara mülteci statüsü vermemesinden dolayı durum biraz daha karışık bir hal almaktadır. AB içerisinde yukarıda örneklerde de ifade edildiği üzere öncelikle belli bir süre oturma hakkı aramaktadır. Türkiye’de ise sığınma statüsü ile vatandaşlık statüsü arasında bir orta statüsü olmaması AB ile karşılaştırıldığında farklılık yaratmaktadır. Ayrıca AB hem ekonomik amaçlarla gelen göçmenlere hem de sığınmacılara aynı süreci uygulaması Suriyeli sığınmacılar nezdinde somut verilerin bulunmasını engellemektedir.

Türkiye’nin vermiş olduğu vatandaşlık sayısı ülkede bulunan Suriyeli sığınmacı sayısına oranla düşük düzeydedir. Yetkililerin açıklamalarına göre ise yetkinliğe sahip bireylere vatandaşlık veriliyor olması ise ülkeye artı değer katabilecektir. Fakat ülkede Türkiye’de sığınmacılara sağlanan yardımların günden güne artması ülke ekonomisine olumsuz bir etki yarattığı da ortadadır. Vatandaşlık verilmesi durumunda bireylerin ekonomik anlamda araçlara erişimleri daha kolay olacağından sığınmacılara harcanan bütçelerde de azalma olması muhtemeldir.

AB’de mülteci statüsü alan kişiler çalışma iznine sahip olduklarından vatandaşlık almaları ikinci planda olabilmektedir. Fakat Türkiye’de her ne kadar geçici koruma altında olsalar da bu durumun bir gün sonlanabileceği düşüncesi sığınmacılarda tedirginlik yaratmaktadır. Dolayısı ile Türkiye’nin mevcut sığınmacılara vatandaşlık verilip verilmemesi noktasında ekonomik kazanç kayıp, ülkede doğan çocukların durumları gibi dış etkenleri de kullanarak daha kalıcı bir çözüm bulması gerekli olduğu görülmektedir.

Krizin dokuzuncu yıla girmesi ve hala çözüme ulaşmamış olması bu meselenin kısa sürede sonuçlanmayacağını göstermektedir. Vatandaşlık verilme durumu Türkiye ile AB arasında farklı prosedürler içeren bir durumdur. Vatandaşlık verilme durumu için AB üyesi devletler farklı süreler istiyor olsa da oturma izni alan sığınmacılar için vatandaşlığa sahip olmamak bu büyük bir sorun teşkil etmemektedir. Sığınmacıların oturma izni almaları durumunda tüm haklardan yararlanabiliyor olmaları belirlenen süreleri bekleyene kadar hayatlarını idame ettirebilmelerine olanak sağlamaktadır. Fakat Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların oturma izni olmaması, geçici koruma altında olması bu kişilerde tedirginlik yaratmaktadır. Bu sebeple büyük bir çoğunluğu vatandaşlığa geçmek istemektedir. İlerleyen zamanlarda Suriye’de krizin sona ermesi durumunda, Türkiye’de doğmuş bireylerin ülkelerine dönmeleri durumunda vatansız kalmaları ihtimali soru işareti oluşturmaktadır. Bu nedenle Türkiye sığınmacıların oluşturduğu maliyetleri en aza indirecek ve yerel toplumla uyumsuzluğu giderecek adımlar atmalıdır. Bu bağlamda vatandaşlık verilecek ise yerel nüfusa doğru bilgilendirme yapılarak adım atılmalıdır. Kriz başladığında dünyaya gelen bebek bugün dokuz yaşındadır ve kendini Suriye’ye değil, bulunduğu yere ait hissedecektir. Ayrıca sığınmacılara vatandaşlık verilmesi bu kişiler için oluşturulan bütçelerin de azalmasını sağlayacağından değerlendirilmesi gereken bir konudur.

3.3.3.5 Mültecilik Statüsü Verilme Durumu

Suriyelilerin Türkiye ve AB içerisinde statülerinin farklı olması kavram kargaşasını da ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’ne koymuş olduğu çekinceye bu tez içerisindeki bölümlerde ayrıca yer verilmiştir. Türkiye’de

Suriyeliler mülteci statüsü verilmemesinden dolayı yasalarla geçici koruma altında alınmıştır. Geçici koruma statüsü ile Türkiye sığınmacıların geri gönderilmelerini önlemiş ve mültecilik statüsüne yakın haklar sağlamıştır.

Avrupa Birliği içerisinde ise Tampere Zirvesi ile ortak bir sığınma sistemi oluşturulmaya çalışılmış olsa da üye ülkeler açısından mültecilik konusu egemenlik ve güvenlik meselesi olarak görülmektedir. Özellikle Suriye meselesi ile beraber her ülke farklı bir arayış içerisinde girmiştir. Örneğin Almanya 2016 yılında sığınmacılara mülteci statüsü vermek yerine, ikincil koruma statüsü¹⁶ verme eğilimi göstermeye başlamıştır. 2015 yılına kadar Suriyelilere %95 oranında mülteci statüsü verirken bu oram 2016 yılında %56,4' kadar düşmüştür (AIDA Germany 2016, Aktaran Türkdoğan 2018: 84).

İtalya'da ise sığınma gerçekleştiren kişiler 8 gün içerisinde yetkili kurumlara başvuru yapması gerekmektedir. Sığınma başvuru için bireyler polis kontrol noktalarına başvurmaktadır. İtalya Dublin III tüzüğüne göre sığınmacılara mülteci olup olamayacağını yönünde bir takım sorular yöneltilmektedir. Buna ek olarak sığınma gerçekleştiren kişinin sorumlu bir ülkesi olup olmadığı araştırılmaktadır. Eğer sorumlu ülkesi yoksa başvurular 30 gün içerisinde incelenmekte ve 3 iş günü içerisinde sonuçlanmaktadır (AIDA Italy 2016: 16-17, Aktaran Türkdoğan 2018: 88).

2015 yılında AB genelinde artan mülteci krizinin en çok vurduğu ülkelerin başında Yunanistan gelmektedir. 2015 yılında 885.386 kişi Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçiş yapmıştır. Fakat bu sayının oldukça düşük bir kısmı Yunanistan'a sığınma başvurusunda bulunmuştur (Frontex 2016: 6). Bu duruma neden olan faktör Yunanistan'ının yaşamış olduğu ekonomik kriz göz önünde bulundurulabilir.

Avrupa, Türkiye'ye 2005 yılında yayımladığı İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı'nda Türkiye'nin koymuş olduğu coğrafi çekincenin kaldırılmasını talep etmiştir (Güner 2007, 102). Türkiye'nin coğrafi çekinceyi kaldırarak sığınmacılara mülteci statüsünü

¹⁶ AB mevzuatına göre mülteci statüsü kazanan kişiler AB içerisinde en az 3 yıl ikamet izni kazanırken, ikincil koruma statüsü kazananlara 1 yıl ikamet hakkı verilmektedir.

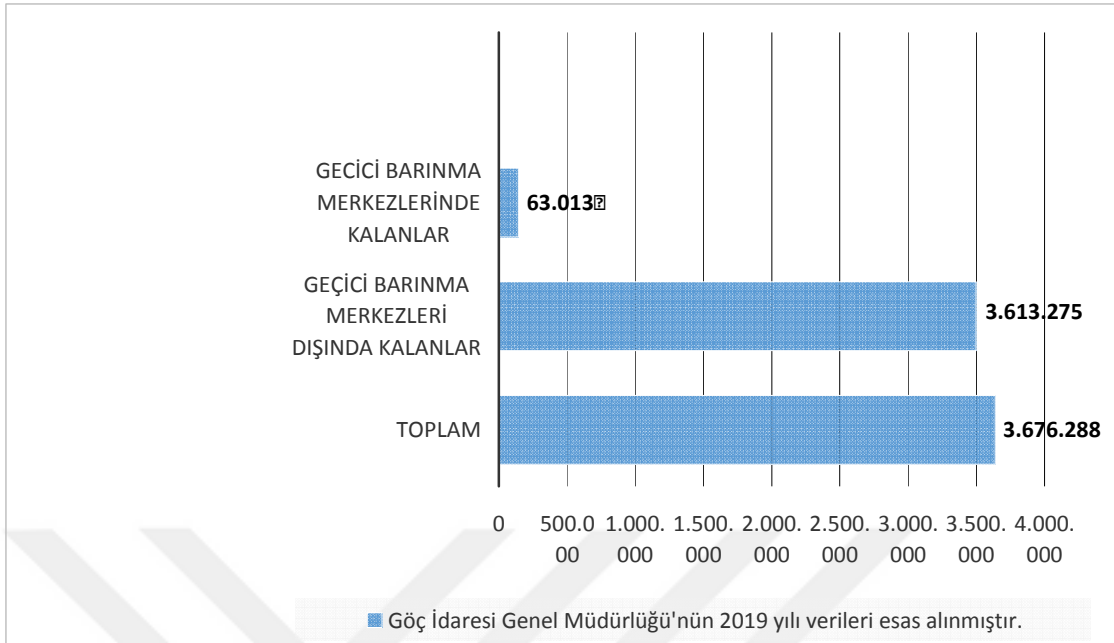

vermesini bekleyen AB ülkeleri aynı özveriyi kendilerinin göstermediği görülmektedir. Avrupa'da sığınmacılara en ılımlı yaklaşan ülkelerin başında bulunan Almanya artan sığınmacılara karşı mülteci statüsü verme oranını biz azalma olması bu durumu doğrular niteliktedir.

3.3.3.6. Kamplarda Yaşayan Sığınmacılar

Türkiye'nin sığınmacılara sağlamış olduğu en önemli hizmetlerden birisi kamplar ve konteyner kentlerdir. AFAD 2011 yılından itibaren 21 barınma merkezi kurarak Suriyelilerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını gidermeye çalışmıştır. Bu kamplar 2018 yılı Mart ayı itibariyle Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu karar neticesinde Göç Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Bu kamplarda sağlanan imkânlar neticesinde 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından En İyi Kamu Hizmet Ödülü'ne layık görülmüştür (AFAD Nüfus Hareketleri, <https://www.afad.gov.tr/nufus-hareketleri>, 08 Kasım 2019'da erişildi). Kamplarda camiler, anasınıfından lise düzeyine kadar Arapça Eğitim veren okullar ve marketler bulunmaktadır (Karadeniz ve Paksoy 2016).

Türkiye'de geçici barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli sığınmacı sayısı 31.10.2019 tarihli Göç Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 62.673 kişidir. Kamplarda yaşayan Suriyeli sığınmacı sayısını toplam sığınmacı sayısında oranladığımızda % 1,7'sine takebül ettiği görülmektedir. Türkiye'de 2019 yılı itibariyle 3 milyon 617 bin kişinin bu kamplar dışında yaşadığını göz önünde bulundurduğumuzda Türkiye'de büyük bir çoğunluğun kamp dışında hayatlarını idame ettiği görülmektedir.

Grafik:3.7. Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında kalan Suriyeliler (Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 30 Ekim 2019'da erişildi).

Geçici barınma merkezleri, Suriyelilerin kaldığı kampların resmi adı olarak nitelendirilmektedir. Bu merkezler Şanlıurfa, Adana, Kilis, Hatay, Osmaniye, Gaziantep ve Malatya'da bulunmaktadır. Bu veriler kayıtlı olan Suriyelilerin yalnızca yüzde 2,4'lük kısmının bu merkezlerde yaşadığını ortaya koymaktadır (Hamsici 2019).

Tablo 3.5: Türkiye'de bulunan geçici barınma merkezleri (Geçici Koruma <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 10 Kasım 2019'da erişildi).

İl	Geçici Barınma Mrkz.	Mevcudu
Adana	Sarıçam	19.296
Kilis	Elbeyli	8.527
Kahramanmaraş	Merkez	10.846
Hatay	Altınözü/Apaydın/Yayladağı	10.874
Osmaniye	Cevdetiye	13.130
Toplam		62.673

Türkiye'de bulunan kampların altyapısının bulunması, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim olanağı bulunması sığınmacıların hayatlarını kaldıkları yerden devam edebilmelerine olanak sağlayabilmektedir. Birçok hizmetin verildiği kamplarda, banyo, tuvalet, okul, oyun parkı, market, cami, hastane, su deposu, atıksu arıtma tesisi,

lojistik depo, spor alanları yer almaktadır. Suriyeli sığınmacılar, Türk Kızılayı ve Dünya Gıda Programı tarafından yürütülen çalışma kapsamında hayata geçirilen gıda kart uygulamasıyla alışveriş yapabilmektedirler (Kocalar 2019).

Avrupa Birliği'ndeki sınır ülkelerde sığınmacı kampları bulunurken, iç tarafta bulunan ülkelerde kamplar yerine sığınmacı yurtları bulunmaktadır. Avrupa'da Türkiye'deki gibi uzun süreli kullanılmayan bu kamp ve yurtlar sadece sığınmacının mültecilik statüsü kazanmasına kadar geçen süre içerisinde kullanılmasını sağlamaktadır. Mültecilik statüsü alınana kadar bu kamplarda kalmak zorunludur.

Sınır ülkelerdeki kamplardan birisi Yunanistan'da bulunan Idomeni kampıdır. Bu kampta yapılan bir röportajda sığınmacılar insani yaşam alanlarının olmadığından şikâyetçi olmaktadır. Bu kampta doktor olmaması tuvalet vb. ihtiyaçların giderilebileceği yeterli alanların mevcut olmaması ve güvenliğin sağlanmaması en büyük eleştiri noktalarından birisidir. Bu kamplarda çocuklar için hayatların oldukça zor olduğu ifade edilmektedir (Demirkan 2018). Türkiye'nin Birleşmiş Milletler 'den kampta sağlanan hizmetlerden dolayı ödül alması buna karşılık Avrupa'da bulunan kamplarda yeterli desteğin verilmemesi her iki tarafında meseleyi ne kadar ciddi oranda ele aldığını göstermektedir.

Almanya'ya sığınma talebinde bulunan mülteciler ilk olarak kendileri için oluşturulmuş en yakın geçici barınma merkezinde gönderilmekte ve daha sonrasında eyaletlere eşit oranda dağıtılmaktadır. Bu nokta sığınmacıların talepleri de değerlendirilmektedir. Bu sığınma merkezlerinde sığınmacıların geçimi, barınması ve sağlık hizmetleri sağlanmaya çalışılmaktadır (Vardarlı 2019: 663).

Türkiye ve AB'nin kampları karşılaştırdığımızda aralarındaki en temel farklılık Türkiye tarafında kampların uzun süre kullanım amaçlı olmasıdır. Avrupa Birliği'nde bulunan kamplar ise geçici sürelidir. Fakat bu geçicilik uzun süre alması durumunda bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılama noktasında eksilikler yarattığı görülmektedir.

3.3.4. Suriyelilerin Geri Gönderme ve Sınır Dışı Edilme Durumu

Türkiye, Suriye’de başlayan iç savaş nedeniyle sınırlarına gelen kitlesel göçe ilk günden itibaren kapılarını açarak insani bir boyuttan yaklaşım göstermiştir. Suriyeli sığınmacılara ilk başlarda misafir olarak yaklaşım gösterilmiş fakat durumun daha uzun olacağı anlaşılması üzerine “Geçici Koruma Yönetmeliği” çıkartılmıştır. Bu yönetmeliğe göre; Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki sığınmacılar hayati tehlikeleri bulunmaları nedeniyle Bakanlar Kurulu kararnamesiyle geldikleri ülkeye geri gönderilmesi engellenmiştir.

Geçici koruma; esasen bir uluslararası koruma olmayıp, kitlesel olarak sınırlarımıza gelen kişileri korumak ve hızlıca güvenli bir ortama kişi ayırt etmeksizin yerleştirmek amacıyla sağlanan bir koruma türüdür (Çelikel ve Öztekin 2017: 27). Uluslararası korumaya nazaran daha zayıf bir koruma biçimi olan geçici koruma statüsü ileride Bakanlar Kurulu’nun alacağı bir kararname ile kaldırılabilir ve sığınmacının geldiği ülkede durumun düzelmesi durumunda geri göndermeler gerçekleştirilir.

Deutsche Welle’nin paylaşmış olduğu habere göre Avrupa Komisyonu Dış İşleri ve Güvenlik Politikasından Sorumlu Yüksek Temsilci Federica Mogherini ve BM Mülteci Dairesi Başkanı Filippo Grandi Suriyeli sığınmacıların sadece kendi istekleriyle ülkelerine geri gönderilebilecekleri konusunda görüş birliği içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Yine aynı haberde Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürü Abdullah Ayaz’ın Suriyelilerin sınır dışı edilmediğini ve bunun hukuken de mümkün olmadığını ifade ettiği belirtilmiştir (AB ve BM’den Suriyelilerin geri gönderilmesine ilişkin açıklama 2019 <https://p.dw.com/p/3OuAQ>, 29 Ekim 2019’da erişildi). İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Kahramanmaraş’ta Geçici Barınma Merkezi ziyareti esnasında hiçbir Suriyelinin sınır dışı edilmediğinin ve bunun hukuki olarak da mümkün olmadığını altını çizmiştir (Demir, 2019).

Her ne kadar basında kamu güvenliğini tehlikeye sokan Suriyeliler geri gönderilme kararı alındı şeklindeki haberler karşılaşılsa da bunun mevzuatta yeri bulunmamaktadır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi geçici koruma sahiplerinin sınır dışı

edilemeyeceğine sınır dışı edilmesinin statülerine aykırı olacağını ilgili kararlarla vermiştir (Anayasa Mahkemesi Kararı 2015: <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/78deb983-3d4a-46b4-bf22-cbb5f8bca0d6?wordsOnly=False>, 05 Kasım 2019'da erişildi). Anayasa Mahkemesi'nin bu kararıyla birlikte uluslararası korumada terör örgütleri ile ilişkisi olan ve kamu düzenini bozması muhtemel kişilerin sınır dışı edilmesi ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre geri gönderilmesi uygundur. Anayasa Mahkemesi'nin geri gönderimi engelleyen emsal kararı ile YUKK'un terör bağlantısı olan sığınmacıların gönderilmesi kararı, farklı bir durumu ortaya çıkarmıştır. Teröre bulaşmış sığınmacıların üçüncü bir ülkeye gönderilmesi diğer bir alternatifi oluşturmuştur (Aydoğmuş 2017: 165).

Gerek uluslararası anlaşmalarda gerekse Geçici Koruma Yönetmeliği'nde Suriyeli sığınmacıların hakları koruma altına alındığından geri gönderme durumu engellenmiş durumdadır. AB ülkeleri ve Türkiye bu açıdan insani boyuttan yaklaşım göstermiştir. Fakat bu noktada AB'yi Türkiye'den ayıran bir nokta ise; AB'nin geri kabul anlaşmaları çerçevesinde gelen sığınmacıları transit ülkelere de gönderebilme maddesini eklemesi bu noktada üzerindeki sorumluluğu üçüncü ülkelere yüklemeye girişimi olarak ifade edilebilir.

3.3.5. Sığınmacı ve Mültecilerin İnsan Haklarının Korunması

AB coğrafi açıdan sınırlandırılmış ve ortak Avrupa kültürel değerleri üzerine inşa edilmiş Avrupa kimliği üzerinde kenetlenen devletlerin oluşturduğu bir topluluktur. Bu topluluk üzerinde bulunan aidiyet duygusu ise ortak kimlik ve meşruiyetinin kaynağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda AB, politikaları uygulamada değerlerini yansıtmalı ve bu değerleri güçlendirmelidir (Saatçioğlu 2017: 215).

2011 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan Suriye iç savaşının en trajik ve önemli sonuçlarından birisi şüphesiz ortaya çıkan insani krizdir. İç savaşın etkisiyle yerlerinden edilen halk can ve mal güvenliğini sağlamak yani daha müreffeh bir hayat yaşamak için Türkiye'ye akın etmiştir. Geçen zaman içerisinde de Avrupa'ya yönelen bu göç hareketi küresel ölçekte bir sığınmacı sorununu ortaya çıkarmıştır. İkinci Dünya

Savaşı'ndan bu yana bu ölçekte sığınmacı krizi ile karşılaşmayan Avrupa, kriz yönetimi ve koordinasyon sağlanma noktasında ortak bir politika geliştirememiştir. Avrupa Birliği'nin sığınmacılara karşı kendi içerisinde barındırdığı değerleri uygulama sorumluluğu olup olmadığı noktasında, AB'nin 2009 Lizbon Antlaşması'na dahil edilen AB Temel Haklar Şartı'na bakmak yarar sağlayacaktır. Bu şartta; “Ruhani ve manevi mirasın bilincinde olan Birlik, bölünmez ve evrensel değerler olan insan onuru, özgürlük, eşitlik ve dayanışma değerleri üzerine inşa edilmiştir. Demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanmaktadır. Birlik bu ortak değerlerin korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunurken Avrupa halklarının kültürleri ve geleneklerinin çeşitliliğinin yansırı üye devletlerin ulusal kimlikleri ve bunların ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki kendi kamu makamlarının düzenlenmesine saygı gösterir.” (Saatçioğlu 2017: 213). Buradan da anlaşılacağı üzere Avrupa kendini oluşturan değerlere önem atfetmektedir. Avrupa'yı bir arada tutan nokta ise bu değerler etrafında kenetlenen ve bunu sözleşme ve antlaşmalarında sürekli dile getiren yapısıdır.

Yukarıda AB'nin vurgu yaptığı değerler göz önüne alındığında, temelinde yatan liberalizm dünya üzerinde barış ve işbirliğinin sağlanması için demokrasi ve insan haklarının sürekliliğini savunur. Dünya üzerinde bu söylemleri savunan ve uygulama noktasında diğer devletlere göre nispeten başarılı olan Avrupa Birliğidir.. Bu değerleri korumak amacıyla kurucu anlaşmalar oluşturmuştur. Bunun ilk adımı Avrupa Tek Senedi'nde atıfta bulunulmuş, Maastricht Anlaşmasında insan hakları maddeler arasına girmiştir. Ardından imzalanan Amsterdam, Nice Anlaşmaları ve Temel Haklar Şartı ile giderek sağlamlaşmıştır.

Sığınmacı krizi AB üye devletler arasında çıkar çatışmalarının oluşmasına ve fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Avrupalı devletler içerisinde sığınmacılara en ılımlı ve olumlu yaklaşan ülke ise Almanya'dır. Almanya 2015 yılında yaklaşık 1,1 milyon sığınmacıyı kabul ederek ön plana çıkmıştır. Bu nokta Almanya'nın öncülük ettiği mültecilik politikasına karşı diğer devletler arasında muhalif söylemler ortaya çıkmıştır. AB'nin Lizbon Antlaşması'nda ve Mülteciler Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'nde de belirtildiği gibi sığınan kişilerin geri gönderilmemesi ve gerekli statüleri gereklidir. Fakat Lizbon Sözleşmesi'nde belirtilen üye devletlerarasında

dayanışma ve adil sorumluluk ilkesi gereğince Avrupa'ya sığınma talebinde bulunan kişilerin adil bir biçimde dağıtılması gerekirken 22 Eylül 2015 tarihli AB Adalet ve İçişleri Bakanları Zirvesi'nde kota sistemini göç karşıtı eğilimler gösteren Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Romanya veto etmiştir.¹⁷ İtirazlara rağmen çoğunluğun oylaması neticesinde bu karar alınmıştır (Saatçioğlu 2017: 223). Fakat ortaya çıkan bu durum ise sığınmacılar ve mülteciler konusunda AB ülkeleri çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ve içinde barındırdığı söylemleri göz ardı ettiğini göstermektedir.

Sığınmacı krizinin 2016 yılında da devam etmesi, Orta Avrupa ülkelerinin ve Doğu Avrupa ülkelerinin aralarındaki sınırları güçlendirilmesine ve korumacı politikaların uygulanmasına neden olmuştur. Ülkeler arası bu tavır bir domino etkisiyle Birlik içerisindeki ülkeleri az ya da çok ölçekte etkilemeye başlamıştır. Birlik içerisinde görüş ayrılıklarının ortaya çıktığını gösteren en somut örneklerden birisi de Şubat 2016 yılında Avusturya'nın Batı Balkan ülkelerinin (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Kosova, Makedonya, Karadağ, Sırbistan,) katılımıyla mülteci karşıtı bir toplantı düzenlemesiyle zirveye ulaşmıştır. Bu ülkeler Balkanlar'da iç sınırları güçlendirerek Yunanistan'dan AB içine doğru mülteci akımının engellenmesi konusunda fikir birliğine varmıştır (AB'de Mülteci Krizi 2016: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160225_ab_bakanlar_multeci_onerilerini_gorusuyor, 18 Ağustos 2019'da erişildi). Yunanistan tarafından eleştiri konusu olsa da ortaya çıkan bu durum AB'nin mültecilere karşı uyguladığı politikaların kurucu ilkelere uzaklaşmakta olduğunu göstermektedir.

AB'nin sığınmacılar konusunda ortak bir adım atmadığını gösteren durumlardan birisi de Macaristan Başbakanı'nın sığınmacı karşıtı söylemleridir. Başbakan sığınmacı sorununun Avrupa'nın değil Almanya'nın bir problemi olduğunu iddia etmektedir. Çünkü sığınmacıların büyük bir çoğunluğunun hedef ülke olarak Almanya'yı belirlediğini öne sürmektedir (Sığınmacılar Hristiyan kökleri tehdit ediyor 2015: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_macaristan_gocmen, 10 Temmuz 2019'da erişildi). Aynı zamanda birlik içerisinde Hırvatistan'ın sadece Hristiyan sığınmacıları kabul etme önerisi gibi veya Çekya Cumhurbaşkanı'nın

¹⁷ Bakınız: Kota Sistemi: mültecilerin üye devletler arasında farklılık gösteren belirli kotalar doğrultusunda AB içinde yeniden yerleştirilmesidir.

Müslüman sığınmacıları potansiyel terörist olarak görmesi gibi yaklaşımların yine aynı zamanda göç meselesine evrensel hukuk kuralları çerçevesinden bakılmadığını ortaya koymaktadır (Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'nde Müslüman Az, Düşmanlık Çok 2016: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/slovakya-ve-cek-cumhuriyetinde-musluman-az-dusmanlik-cok/504349>, 10 Ekim 2019' erişildi).

Sığınmacı politikaları bağlamında Avrupa içerisinde en liberal politikalara sahip olan Almanya, Fransa, İsveç gibi ülkeler başlangıçta AB değerlerine bağlı kalsa da artan sığınmacı krizine karşı sınır kontrolleri uygulamaya başlayarak Schengen Sistemi uygulamasını da askıya aldığı görülmektedir. Ayrıca birlik içerisinde sorumlulukları paylaşma ilkesi gereği mültecilerin yeniden dağıtımı konusunda da ülkeler arası yavaşlıklar söz konusudur.

AB sığınmacı krizinde sahip olduğu değerleri test etme imkanı bulmuştur. Bu bağlamda üye devletlerin Avrupalı çatısı altında toplanmak yerine ulusal çıkarları ortaya koyduğu görülmektedir. Özellikle Doğu Avrupa ülkeleri, mültecilerin en çok giriş yaptığı Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerin sorumluluk almakta çekimser davrandığı görülmektedir. Ayrıca sığınmacılara karşı dışlayıcı ve sert tutumları ise özgürlük, eşitlik gibi etik değerlerden uzak bir görüntü çizdiklerini göstermektedir. Büyük ölçekte sığınmacı sorununu çözemeyen ve kendi aralarında anlaşma gösteremeyen Avrupa ülkelerinin krizi giderek Türkiye'nin üzerine bırakmaya çalışması sorunu çözmekte kararlı olmadığı yorumunu yaptırmaktadır.

AB'nin sığınmacılara insani boyutta yaklaşımının başarısız olduğunu gösteren olaylara birkaç örnek vermek gerekirse; 10 Haziran 2019 tarihinde kaçak göçmenleri taşıyan teknelerin İtalya limanlarına girişine, İtalya'nın izin vermemesi sonrasında 630 kaçak göçmeni taşıyan Aquarius isimli geminin Akdeniz'de hiçbir limana yaklaşmaması ve son olarak göçmen taşıyan Missin Lifeline adlı kurtarma gemisinin kaptanına Malta yargısının dava açması bu noktada insani değerlerin göz ardı edildiğini göstermektedir (Gündüz, 2019).

Demokrasinin bir getirisi olan insan hakları, Avrupa kimliğinin oluşmasında en büyük değerlerden birisidir. Avrupa Birliği insan haklarının korunması için kendi içerisinde düzenlemelere giderek, birliğe üye olunmasının en temel şartlarından birisi haline getirmiştir. Fakat birliğin insan haklarının korunmasında ve gelişmesindeki en önemli adımı Avrupa Toplulukları Mahkemesi'nin oluşturulmasıdır. Amsterdam Antlaşması ile Avrupa Birliği Antlaşması'nın 6.maddesine göre üye devletlerin ortak özelliklerinden birisi olmuştur. Ayrıca Avrupa Birliği anlaşmasının 7. maddesine göre üye devletler insan haklarını ihlal ettiklerinde yaptırımlarla karşı karşıya kalınacağı belirtilmiştir. Avrupa Birliği, yazılı hukukunda ve ortaya çıkışında önemli değerlerden birisi olan insan haklarını hem üye olmaya aday ülkelerin kendi iç hukuklarında uygulamalarını beklemiş hem de dünya üzerinde ticari ve siyasi ilişkileri olan ülkeler ile imzalanan anlaşmalara insan hakları ile ilgili maddeler koymaktadır.

Avrupa Birliği yaptığı yasal düzenlemeler ile özgürlük, demokrasi hukuk devleti ilkeleri üzerine öncü küresel rolünü oynamaktadır. Fakat bu öncü rolde insan hakları söylemi vicdani bir araç olmaktan çok siyasi ve ekonomik bir araç olduğunu mültecilere karşı uygulanan bir tavır olduğunu gözler önüne sermektedir. Öyle ki Birlik üyesi ülkelerin sınırları içerisindeki bireylerin özgürce seyahat edebildikleri ve birçok temel haklara sahip oldukları görülmektedir. Ancak konu sığınmacıların can güvenliğine gelince Birlik üyesi ülkelerin bu duruma duyarsız kaldığı görülmektedir. İnsan Hakları Evrensel bildirgesinde madde 14/1 de sığınma hakkı evrensel nitelikteki temel insan hak ve hürriyeti kapsamında alınarak uluslararası hukukta sığınmacı statüsü tanımıştır. Fakat uluslararası hukukta yerini alan bu sığınmacılara verilen hak karşısında Avrupa, değerlerinden ödün vermektedir.

Göç; uluslararası boyutunu arttırarak daha fazla kişinin daha iyi bir yaşama ulaşmak amacıyla günden güne artmaktadır. Kişilerin bu hareketleri sürekli takip edilmekte ve nedenleri araştırılmaktadır. Diğer yandan ise sığınmacıların hedef ülkesi konumundaki gelişmiş ve belli değerlere sahip olan ülke politikacılarının göçü durdurma girişimleri demokrasilerini ve diğer değerlerini bu krizden ayrı tutmaları sahip oldukları değerlerine karşı samimiyetlerinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Uluslararası göçten etkilenen devletlerin politikalarına bakıldığında hedef ülkelerin

düzensiz göçü insan hakları temeliyle ele almak yerine tamamıyla güvenlik temelli yaklaşımları uluslararası hukuka karşı duyarsız olduklarını göstermektedir. 1951 BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Karşı Sözleşme' ye göre can güvenlikleri tehlikede olan ve sığınmacı olarak kabul edilmesi gereken sığınmacılara karşı Avrupa ülkelerinin limanlarını kapatma girişimleri, kullandıkları ulaşım araçlarını engelleme girişimleri insan hakları ihlalidir. Avrupa ülkelerinin bu olaylara karşı insani bakımdan sessiz kalmalarındaki en acı örneklerinden birisi dört yaşındaki Aylan Kurdi'nin kıyıya vuran bedenidir.

Avrupa Birliği'nin çıkarları doğrultusunda üye devletler ve ekonomik çıkarları olan aday ülkeler ile sınırların ortadan kalkması doğrudan ekonomik temelli olmasına karşın tamamıyla insani bir kriz sebebiyle kapılarına dayanan sığınmacı krizine karşılık sınırlarını daha da koruma girişimleri bu duruma ülkelerin yalnız bir güvenlik tehdidi olarak baktıklarını göstermektedir. Sınırların ortadan kalkması söylemini küresel ekonominin ilerlemesi için amaçlayan neoliberal devletler maalesef bu büyüklükteki bir krizde sınırlarını daha da sağlamlaştırarak insani değerlere kayıtsız kalmıştır.

Avrupa Birliği'nin yapıtaşlarından olan demokrasinin, artan Suriyeli sığınmacı sayısına karşılık sert söylemleri olan sağ partilerin oylarının artmasına neden olmuştur. Buna paralel olarak Avrupa ülkeleri sınırlarına çitler ve duvarlar örme girişimleri görülmektedir. Bu söylemlerin altında yatan düşünce ise Avrupa'nın demokratik ve liberal değerlerinin Müslüman sığınmacılar tarafından benimsenmediği ve korunması gerektiği yönündedir (Karabulut 2017). Avrupalı ülkeler içerisinde barındırdığı neoliberal ve demokrasi değerlerini sınırlarına gelen sığınmacılara karşı korunması gereken bir yapı olarak görmektedir. Fakat bu durum gerçekte böyle olmayıp sığınmacılara karşı sınırların oluşturulması için ortaya atılmış bir söylemdir.

Sığınma hakkını en temel insani haklardan birisidir ve bu hak uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınmıştır. Türkiye sığınmacı krizine ilk andan itibaren kapılarını açık tutması ve ardından uyguladığı politikalara bakıldığında meseleye insani boyuttan yaklaştığı görülmektedir. Avrupa Birliği'nin uyguladığı politikalar ile karşılaştırıldığında ise Türkiye'nin mülteci statüsü vermemiş olması eleştirel bir nokta

olarak görülmektedir. Fakat Türkiye Suriyeli sığınmacılara mültecilerin sahip oldukları hakların tamamını sağlayarak güvence altına almıştır. Türkiye’de sığınmacılar; sağlık, eğitim ve çalışma haklarına erişmeleri yasalar ile mümkün kılınmıştır. Ayrıca bu krizin sağlıklı bir şekilde yönetilmesini sağlamak için Göç Genel Müdürlüğü ve AFAD gibi kurumlar tüm imkânlarını seferber etmiş durumdadır.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Uluslararası göç meselesi, geçmişten günümüze önemi artan bir konu haline almıştır. Bu mesele sadece göç eden bireyleri ya da kitleleri etkilemekle kalmayıp aynı zamanda göç yolları üzerinde bulunan toplumları ve hedef ülkeleri de etkilemiştir. Böylesine önemli bir mesele; uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde de araştırılması gereken bir konudur. Bu bağlamda bu tez; uluslararası göç meselesini AB ve Türkiye'nin göç politikalarının bir karşılaştırmalı analizini yaparak incelemeye çalışmıştır. Bu karşılaştırma yapılırken ise Suriyeli sığınmacılar esas alınmıştır.

Çalışmanın araştırma sorusuna bir cevap ararken tez üç ana yapıdan oluştuğu görülmektedir. Bu araştırma sorusuna yanıt aranırken tezin birinci bölümünde göçün kavramsal tanımına ve altında yatan nedenlere değinildikten sonra uluslararası göç hareketlerinin ölçeği hakkında kısa bir bilgilendirmeye yer verilmiştir. Bu sayede sıkça birbirleri yerine kullanılan göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarının aslında birbirlerinin karşılığı olmadığı ifade edilmiştir. Birinci bölüm içerisinde ayrıca güncel uluslararası göç hareketlerine yer verilerek meselenin uluslararası ilişkiler alanındaki büyüklüğünün anlaşılması sağlanmıştır.

Göç kavramı ve altında yatan nedenleri incelediğimizde Suriyeli sığınmacı krizini de içine alan zorunlu göç kavramı ile karşı karşıya kalınmıştır. Bireyler zulüm ve baskıya uğradığında ya da uğrayacağını hissettiklerinde kendilerinin daha güvenli olacağı yerleri hedef ülke olarak tayin ederler. Bireylerin bu kararı almalarındaki en büyük etken küreselleşme olduğu görülmüştür. Bireyler artık gelişen teknoloji ve iletişim olanakları ile bilgiye çok daha hızlı ve kolay ulaşabilmektedir. Bu doğrultuda bireyler yaşamış oldukları ülkedeki yaşam koşullarıyla diğer ülkelerdeki bireylerin

yaşam koşullarını karşılaştırarak bir kıyaslama yapabilmektedirler. Ayrıca dünyanın bir noktasında başlayan ayaklanma, domino taşı etkisi yaratarak diğer ülkeleri de etkisi altına alabilmektedir. Bunun en büyük örneklerinden birisi ise araştırma içerisinde yer verilen Suriye krizi de buna bir örnektir. Bireyler kendi ülkelerindeki yönetimlerin, üzerlerindeki baskı ve zulmüne sessiz kalmayarak örgütlenmiş ve ayaklanmaların başlamasına neden olmuştur.

Tezin ikinci bölümünde ise araştırmaya taraf olan Avrupa Birliği ve Türkiye'nin geçmişten günümüze kadar nasıl bir politika izlediklerine bir yanıt aranmıştır. Bu sayede hangi tarafın daha tutarlı, uluslararası hukuka uygun ve başarılı bir politika izlediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu tespit beraberinde günümüz Suriyeli sığınmacı krizinde tarafların uyguladıkları politikaların arka planı yorumlanmıştır. İlk olarak Türkiye'nin geçmişten günümüze göç politikalarını incelediğimizde Türkiye'nin üç ayaklı bir politika izlediği ya da izlemek zorunda kaldığı görülmektedir. Türkiye hem dışarıya göç veren bir ülke pozisyonunda olması, hem dışarıdan göç alan bir ülke rolünde olması hem de göç yolları üzerinde bulunması Türkiye'nin göç dinamiğinin yüksek olmasına neden olmuştur. Araştırma içerisinde görülmektedir ki; Türkiye'nin dışarıya vermiş olduğu göçler esasen ekonomik göçler iken, dışarıdan aldığı göçler sığınma temellidir. Her ne kadar yasal düzenlemeler ile bunu engellemeye çalışmışsa da insani anlamda göç meselesine kayıtsız kalmadığı görülmüştür. Türkiye ise mültecilere karşı hukuki olarak bir coğrafi çekince koymuş olsa da farklı din, dil ve ırktan olan kişilerin en zorda oldukları anda kapılarını açarak insani ihtiyaçlara kayıtsız kalmamıştır. Türkiye, daha önce de örnekleri olmakla beraber, sınırlarını aşan bu sığınmacı krizine sessiz kalmayarak kapılarını açmış ve ev sahipliği yapmıştır. Sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında sorumluluktan kaçmayan Türkiye, tüm kamu kurumlarının konu hakkında çalışma gerçekleştirmesini sağlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin transit ülke olma durumu ise AB ülkeleri ile bir takım düzenlemeler yapmasını gerektirmiştir. Bu nedenlere bağlı olarak Türkiye'nin göç politikalarında üç farklı bir yaklaşım gösterdiği görülmüştür.

Avrupa Birliği göç politikası tarihsel bir bakış açısı ile incelendiğinde; ilk başlarda dışarıdan göçe ihtiyacı olan Avrupa devletleri sanayisinin ihtiyacı olan iş gücü

açığını kapatması sonrasında göç meselesine günden güne engelleyici bir yaklaşım gösterdiği görülmüştür. Fakat burada Avrupa Birliği'nin sahip olduğu değerlerin konu sığınmacılar ve mülteciler olduğunda istenilen düzeyde işlemediği görülmüştür. Her konuda ilerleme kaydedebilen, ortak karar alabilen AB ülkelerinin konu uluslararası göç olduğunda bu meseleyi kendi sınırları dışında tutma eğilimi gösterdiği görülmüştür. AB üyesi devletler geçmişten bu yana bir takım düzenlemeler, toplantılar yapmış olsa da günümüzde sınırlarını koruyan, kaynak ve transit ülkelerle geri kabul anlaşmaları yürürlüğe koymaya çalışan bir Birlik karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği göç kavramına ilk başlarda farklı bakış açısıyla yaklaşırken, son zamanlarda bu yaklaşım değişkenlik göstermiştir. Yani Birlik ilk yıllarında küllerinden yeniden doğmuş gibi ekonomilerini kalkındırma sürecinde göçmen kabul ederken, son zamanlarda ise göç konusuna kültürel ve ekonomik yapılarının bozulacağı düşüncesiyle korumacı yaklaşmıştır.

AB'nin göç yönetimi incelendiğinde üye ülkelerin çıkarlarını ön planda tutması, kuruluşundan bu yana elde ettiği hoşgörü, insan haklarına saygı, çok kültürlülük gibi kazanımları kaybettirmektedir. Sorunu komşu ülkeler ve diğer ülkelere yaymaya çalışmak yerine AB, mültecilerin insan haklarını da dikkate alarak bir göç politikası belirlemelidir. Aksi takdirde bu durum Avrupa Birliği ülkelerindeki sığınmacıların gerçekleştirmiş olduğu suç oranlarının ve insan kaçakçılığının artmasına sebep olacağı düşünülmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde ise ilk başta araştırma konusunu merkeze alan karşılaştırma yapılmadan önce Suriyeli sığınmacıların ortaya çıkmasına neden olan krize bir açıklama getirilmiştir. Bu açıklama da görülmektedir ki; dünyanın bir köşesinde başlayan bir olay domino etkisi ile birçok ülkeyi etkileyebilmektedir. Ayrıca sonuçları bölgesel ve küresel ölçekte etkiler doğurmaktadır. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların meydana gelmesine etki eden temel faktör Arap Baharı'nın başlamasıdır. Arap Baharı her toplumda farklı sonuçlar doğururken Suriye'de ise yaklaşık dokuz yıldır çözülemeyen bir insani krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda kriz Türkiye ve Avrupa Birliği'nin daha önce hiç karşılaşmadığı kadar büyük ölçekte sığınmacı göçünü ortaya çıkarmıştır. Bu krizin büyüklüğünü daha iyi anlatabilmek

amacıyla dünya üzerinde Suriyeli sığınmacıların yayıldıkları bölgeleri ve sığınmacı sayısını sayısal veriler ve grafiklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

Suriyeli sığınmacıların sayısındaki artış hem yasal düzenlemeleri hem de Türkiye ve AB arasındaki bir takım anlaşma arayışlarını ortaya çıkarmıştır. Bu konuya açıklama getirmek amacıyla Türkiye'nin sadece Suriyeli sığınmacılar için çıkarmış olduğu Geçici Koruma Yönetmeliği incelenmiştir. Bu yönetmelik Suriyeli sığınmacıların geri gönderilmelerini önleyen ve bir takım yasal haklara sahip olmasını sağlayan bir yasal düzenleme olduğu görülmüştür. Türkiye bu yönetmelikle Suriyeli sığınmacılara mülteci statüsü vermemiş olsa da, en az mültecilerin sahip olduğu hakları sağlamıştır. Bu yönetmelik ile Suriyeli sığınmacılar geçici koruma altına alınmış, eğitim çalışma ve sağlık alanlarında birçok temel hakka erişimi sağlanmıştır.

Türkiye ve Avrupa Birliği arasında gerçekleşen Geri Kabul Anlaşması ise taraflar arasında bir çözüm mahiyetinde olsa da ortaya istenilen düzeyde bir başarı çıktığı söylenemez. Avrupa Birliği, Türkiye'ye taahhüt ettiği yardımları oldukça geciktirmiş, etkin ve doğru kullanımı konusunda yeterli desteğin verilmediği görülmektedir. Bu bağlamda AB'nin bu meseleyi düşük finansmanlarla üçüncü ülkelerde tutma gayreti içerisinde olduğu görülmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde yapılan niceliksel karşılaştırmalarla Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Suriyeli sığınmacılar özelinde ne kadar sorumluluk üstelendiğine bir cevap aramaya çalışılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak tarafların sınırları içerisinde bulunan sığınmacı sayısını karşılaştırdığımızda; Türkiye 82 milyonluk nüfusa oranla 3 milyon 600 bin Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu oran Türkiye nüfusunun % 4,46'sına tekabül etmektedir. Buna karşılık 513 milyonluk nüfusa sahip olan Avrupa Birliği 2018 yılı sonu verilerine göre 1 milyon 46 bin Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu rakam ise AB nüfusunun %0,20'sine denk gelmektedir. Bu verilerle bir karşılaştırma yapıldığında Türkiye'nin nüfusuna oranla bu yükü kaldırabildiği görülmektedir. Avrupa Birliği'nin ise nüfusuna oranla bu sorunu daha rahat kaldırabileceği ortadayken bu meseleyi sınırları dışında tutmak istediği

görülmektedir. Özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin yüksek seste itirazları bu meselede Avrupa Birliği'nin bir blok halinde hareket etmesini engellemektedir.

Suriyeli sığınmacı ve mültecilere yapılan harcamalara bakıldığında; GSMH'ya göre ekonomik anlamda daha yüksek bir kazanca sahip olan AB'nin sığınmacılara, Türkiye'den daha az bir harcama yaptığı görülmektedir. Ayrıca yapılan bu harcamaların büyük bir çoğunluğunu komşu ülkelerde kullanması sığınmacı krizini düşük bir bütçeyle sınırları dışında tutmak istediği anlaşılmaktadır. Burada Avrupa Birliği ülkelerinin belirli bir standartı olmasa da her sığınmacıya sağlamış olduğu maddi yardımlar kişilerin o ülkede asgari düzeyde hayatta kalmalarını sağlamak adına önemli bir adımdır. Türkiye kamu kurumları aracılığıyla ihtiyaçları gidermeye çalışsa da doğrudan maddi yardım yapmaması ülke içerisinde bulunan sığınmacıların kayıt dışı olarak düşük ücretle çalışmalarına da neden olmaktadır.

Sığınmacılara sağlanan entegrasyon politikaları yerel toplumla arasındaki sorunları en aza indirecek uygulamalar olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılar açısından hem AB içerisinde hem Türkiye'de eğitimin zorunlu olması her iki tarafın da entegrasyona önem verdiğini göstermektedir. Türkiye'nin geçici eğitim merkezlerinin sayısını azaltarak okul çağındaki çocukları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullara yönlendirmesi kişilerin ülkedeki adaptasyonlarını kolaylaştıracaktır. Özellikle Türkiye'de bulunan sığınmacıların okullaşma oranının %30'lardan %62'lere yükselmiş olması ve bunu somut verilerle ispatlayabiliyor olması önemli bir göstergedir. Bu bağlamda hem Türkiye'nin hem Avrupa Birliği'nin okul çağındaki çocuklar için ailelere maddi yardım sağlaması çocukların okullaşma oranlarını arttırmaktadır. Fakat Türkiye'de lise çağına gelmiş çocuklarda okullaşma oranlarının daha düşük olması bu kişilerin ailelerine yardım amacıyla kayıt dışı çalıştıklarını göstermektedir. Türkiye bunu engelleyecek adımlar atmalı ve kayıp nesillerin oluşmasının önüne geçmelidir. AB'de ise UNICEF'in yayımlanmış olduğu raporda ifade edildiği üzere; yetersiz finansal kaynak, az sayıda öğretmen gibi sorunları gidermeli ve kayıp nesillerin oluşmasını engellemelidir. Araştırma esnasında AB içerisindeki durum için kolay ve ayırt edilebilir verilere

ulaşılamaması sağlıklı bir karşılaştırmanın yapılmasının önüne geçmiştir. Bu durum AB'nin gerekli özveriye göstermediği düşüncesine neden olmaktadır.

Sığınmacıların temel ihtiyaçlarından birisi de sağlık hizmetlerine erişim olanağıdır. Türkiye'nin bu noktada Avrupa Birliği'nden daha başarılı bir adım attığı görülmektedir. Bu konu insani açıdan ele alındığında Türkiye; sığınmacıların zaman kaybetmeden tıbbi müdahalelerine olanak tanırken, Avrupa Birliği'nde sığınmacılar önce tedaviye ihtiyaçları olduklarını ispat etmek zorundadır. Türkiye sağlık açısından gerekli önemi göstermesine rağmen sığınmacılar açısından tercüman desteğinin olmaması eksik bir noktadır. Sığınmacılar kendileri yanında dil bilen birileri veya gönüllü sivil toplum çalışanları ile bu hizmetten yararlanabilmektedir. AB içerisinde sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişim noktasında belirli bir standart olmayışı büyük bir eksikliktir. Her ülkenin sağlık sisteminde farklılıklar olması sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimini zorlaştırmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerinde de ifade edildiği gibi Türkiye'de sığınmacılar ile vatandaşlar arasında sağlık hizmetine erişim noktasında bir farklılık bulunmamaktadır. Bu da Türkiye'nin sığınmacıların bu hakka erişimi noktasında gerekli önemi verdiğini göstermektedir.

Çalışma evrensel bir haktır. Suriyeli sığınmacılar açısından bakıldığında hem Türkiye hem Avrupa Birliği içerisinde bu hakka sahip olmaları sığınmacılar adına olumlu adımdır. Türkiye'de Suriyeliler İŞKUR aracılığıyla yasal olarak iş arayabiliyorken Avrupa'da göçmen bürolarına kayıt olabilmektedir. Çalışma hakkı açısından bakıldığında yasal düzenlemeler paralellik göstermektedir. Fakat Türkiye'de yüksek sayıda sığınmacı bulunması kayıt dışı istihdama neden olmaktadır. Türkiye bunun önüne geçmek amacıyla hem sığınmacılara hem işverenlere doğru bilgilendirme yapmalıdır. Sığınmacılar adına çalışan Sivil Toplum Kuruluşları ile ortak projeler yürüterek daha çok kitlelere ulaşmalıdır. Bu sayede sığınmacıların ekonomik anlamda entegrasyonu sağlanarak devletin sosyal yardımları için harcadığı bütçelerde de azalma görülecektir. Türkiye Suriyeli sığınmacılara yasal olarak çalışma izni veriyorken, Avrupa Birliği'nde Suriyeli sığınmacıların uluslararası bir koruma statüsü alana kadar çalışmalarının yasak olması bir dezavantajdır. Güvenlik zafiyeti, sıkı kontrol vs. gibi

nedenlerle uzun süren koruma statüsü alma süresi sığınmacıların kamplarda hayatlarını yeteriz bir şekilde devam etmelerine neden olmaktadır.

Türkiye'nin sığınmacılara kamplarda sağlamış olduğu üstün hizmetlerden dolayı BM tarafından "En İyi Kamu Hizmet Ödülü'ne" uygun görülmesi, Türkiye'nin bu alanda başarılı olduğunu doğrular niteliktedir. AB'de sığınmacılar kampları geçici olarak kullanıyor olsa da insani açıdan daha donanımlı ve elverişli bir hale getirmesi gereklidir

Avrupa Birliği, Türkiye'ye nazaran büyüklüğüne göre oldukça az Suriyeli sığınmacıya sahiptir. Fakat şu an bile Suriyeli sığınmacılara sağlanan haklar yeterli düzeyde değildir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden daha fazla sığınmacıya sahip olmasına rağmen başarılı bir politika izlemiştir. Türkiye'nin sığınmacılara karşı uyguladığı adımlara bakıldığında göç konusunda daha somut ve insan hakları nezdinde daha başarılı adımlar atıldığı görülmektedir. Suriye'deki iç savaştan kaçanların yarısından fazlasına ev sahipliği yapan Türkiye, bünyesinde barındırdığı ekonomik ve sosyal sorunlara rağmen sığınmacılara sağladığı insani yardım, eğitim, sağlık ve mesleki eğitim gibi sunduğu olanaklar sığınmacıların daha iyi bir yaşam standartına ulaşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda da Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkelerine kıyasla özellikle Suriyeli sığınmacılar konusunda ve genel olarak göç politikalarında daha başarılı olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara sağladığı imkanlar elbette yeterli gelmeyecektir fakat bu sorunu tek başına üstlenmesi de mümkün değildir. Dünyanın daha önce hiç tanıklık etmediği kadar sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye, sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılanması noktasında liberal değerlerin savunucu olan Avrupa'ya örnek teşkil edecek durumdadır. Avrupa ülkelerinin daha fazla sığınmacı kabul etmemek için sınırlarını koruma altında alması, denizlerinde sığınmacıların ulaşım araçlarını bekletmesi ya da imha etme girişimleri insan hakları nezdinde bir eleştiri noktasıdır.

Avrupa Birliği mülteci akımına karşılık kriz yönetimini ve koordinasyonu sağlayamamıştır. Ancak oluşabilecek sorunlara yönelik Avrupa Ortak Sığınma Sisteminin reforme edilmesi gerektiği düşünölmektedir. Bu sayede sığınmacıların Birlik içerisinde dağılımı ve kabulü noktasında daha etkin ve başarılı sonuçlar alınabileceği öngörülmektedir. Aynı zamanda sığınmacılar belirlenecek kotalar dâhilinde mevcut ölkelere yeniden yerleştirilerek üye ölkelerin kapasitelerince sorumluluk almalarının sağlanacağı düşünölmektedir. Avrupa'nın sığınmacılar konusunda yapacağı bu tarz düzenlemeler ile sorunu tamamen Türkiye gibi üçüncü ölkelerin üzerine bırakılmasının önüne geçilmesi sağlanacaktır. Aksi takdirde AB'nin değerler mi yoksa çıkarlar üzerine kurulu bir birlik mi olduğu sorusu sığınmacı meselesi noktasında eleştirel bir hal alacaktır.

En temelde Türkiye'de Göç Genel Müdürlüğü, sığınmacılara ait güncel verileri ve yasal hakları hakkında bilgilendirmede bulunup bu meseleyi tek bir çatı altında toplamayı başarabilmiştir. Ayrıca Türkiye; diğer kamu kurumlarını da seferber ederek sığınmacı krizine daha profesyonel bir yaklaşım göstermeye çalışmıştır. Bu sayede çalışmada Türkiye içinde gerçekleşen göç politikalarına şeffaf ve net bir şekilde ulaşabilirken Avrupa Birliği kanadında doğru verilere ulaşmak açısından sorun olduğu görölmektedir. Bu da çalışmanın kısıtlı olmasına neden olmuştur. Avrupa'da göç konusunda ortak bir kurumun olmayışı hem sığınmacılar açısından hem de AB ölkeleri açısından sorun teşkil etmektedir. Bu durum meselenin daha karmaşık olmasına neden olmaktadır.

Bireysel düzeyde sığınmacılara sağlanan imkânlar incelendiğinde AB'nin daha başarılı bir uygulama geliştirdiği görölebilir fakat bu durum kapasitesine göre karşılaştırma yaptığımızda yeterli olmadığı görölecektir. Transit ölkelere sağlamış olduğu yardımlar, sığınmacı karşıtı, insan hakları nezdinde başarısız uygulamalar, geri kabul anlaşmaları gibi sorumluluğu üçüncü ölkelere atan adımlar Avrupa Birliği'nin bu meseleden kaçtığını göstermektedir.

Avrupa Birliği'ne kıyasla ekonomik anlamda daha az bir kazanca sahip olan Türkiye'nin daha fazla sığınmacıyı ev sahipliği yapması ve asgari temel hakları sağması Türkiye'nin daha başarılı olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalarda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne kıyasla pek çok açıdan daha başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'nin nüfusuna oranla daha fazla Suriyeli sığınmacı barındırıyor olması, ekonomik anlamda kapasitelerine göre daha fazla sorumluluk üstlenmiş olması, sağlık alanında acil durumlara daha hızlı sonuçlandırabilmesi, insan hakları açısından temel değerlere daha uygun adımlar atması bu durumu doğrular niteliktedir. Aynı zamanda sistematik verilere ulaşılabilmesi, politikalardaki tutarlılık bu durumu desteklemektedir. Avrupa Birliği'nin ise sığınmacılara sağlamış olduğu bireysel düzeydeki maddi yardımları, ayrıca sığınmacıların okul çağındaki çocuklarının okullaşmasını desteklemek amacıyla ailelerine sağlanan yol masraflarının karşılanması gibi uygulamalar entegrasyon açısından başarılı adımlar olsa da bir bütünü kapsamaması nedeniyle yeterli değildir.

Avrupa Birliği'nin Suriyeli sığınmacılar dışında da sığınmacı barındırması, Suriyeli sığınmacılar nezdinde kolay erişebilir ve sistematik bir veri ağı oluşturmaması çalışmanın kısıtlılığına neden olmuştur. Türkiye'nin bu noktada Suriyeli sığınmacıları geçici koruma altında gruplandırması her veriye ulaşım açısından kolaylaştırmıştır. Bu durum bile Türkiye'nin bu meseleyi ne kadar ciddiye aldığını gösteren bir çıkarımı ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

Abadan U. Nermin (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

AB ve BM'den Suriyelilerin Geri Gönderilmesine İlişkin Açıklama (2019). (<https://p.dw.com/p/3OuAQ>, 29 Ekim 2019'da erişildi).

AB'de Mülteci Krizi (2016). (https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160225_ab_bakanlar_multeci_onerilerini_gorusuyor, 18 Ağustos 2019'da erişildi).

AB ve Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacılar (2016). (https://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/kadem_ab_turkiyede_multeci_ve_siginmacilar_anket_raporu.pdf, 20 Ekim 2019'da erişildi).

Access to Education for Refugee and Migrant Children in Europe (2019). (<https://migration.iom.int/reports/europe-%E2%80%94-access-education-refugee-and-migrant-children-europe-september-2019>, 08 Kasım 2019'da erişildi).

Açık Kapı Politikası Sürdürülüyor (2014). (<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/acik-kapi-politikasi-surduruluyor/163103>, 10 Temmuz 2019'da erişildi).

AFAD Geçici Koruma, (<https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>, 10 Haziran 2019'da erişildi).

AFAD Nüfus Hareketleri, (<https://www.afad.gov.tr/nufus-hareketleri>, 08 Kasım 2019'da erişildi).

Akgün, Birol (2011). "Yasemin Devrimi Sömürge Sonrası Düzenin Çöküşü mü?", Stratejik Düşünce Enstitüsü, <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/719/yasemin-devrimi-somurge-sonrasi-duzenin-cokusu-mu.aspx>

Akkaya, Ç. (2004). “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yasayan Türkler ve Türkiye’nin AB’ye Entegrasyonu Kapsamındaki Rollerini”. *2004 Türkiye İktisat Kongresi Üyelik Perspektifinde Türkiye-AB İlişkileri Tebliğ Metinleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi. 203-225.

Aksel B. Damla ve İçduygu, Ahmet (2013). "Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective" *Perceptions* 18(3): 167-190.

Aksoy, Zeynep (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi: 5 (20): 294-295*

Anayasa Mahkemesi Kararı (2015). (<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/78deb983-3d4a-46b4-bf22-cbb5f8bca0d6?wordsOnly=False>, 05 Kasım 2019’da erişildi).

Arslan, O. Nebahat (2007). “Güney Kafkasya’dan Türkiye’ye Gelen Muhacir ve Mültecilerin Durumu”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 14(35): 341–359.

Ataman, Hakan (2015). "Mülteci mi, Sığınmacı mı, Misafir mi". *Görüş Dergisi* 88.

Ash, G. Timothy (2011). *Tunisia's Revolution Isn't A Product of Twitter or Wikileaks. But They Do Help*. (www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/jan/19/tunisia-revolution-twitter-facebook. 12 Kasım 2018’de erişildi).

Aslan, Seyfettin ve Demirhan, Yılmaz (2015). "Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 5(1): 23-62.

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, (<https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/abnin-turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-frit-komisyon-suriyeli-multeciler>, 10 Kasım 2019’da erişildi).

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, (<https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, 30 Kasım 2019’da erişildi).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (<https://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>, 01 Ekim 2019'da erişildi).

Aybay, Rona (2005). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Aydın, Mustafa (2003). "Birlikte Yaşama Bağlamında Çok Kültürlülük". *Tezkire Dergisi 1(35)*: 39-53.

Aydoğmuş, A. Yasemin (2017) "Türk Hukukunda Geçici Korumadan Yararlananların Sınır Dışı Edilmesi" *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 37*: 141-169

Batır, Kerem (2017). "Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme". *Yönetim Bilimleri Dergisi 15(30)*: 585-604.

BBC News Migration to Europe in Charts (2018). (<https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>, 18 Ağustos 2019'da erişildi).

Başel, Halis (2007). "Türkiye'de Nüfus Hareketlerinin Ve İç Göçün Nedenleri". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi (53)*: 515-542.

Batı, F. Güney ve Özgöker, Uğur (2016). "Avrupa Birliği Hukukunda Göç Sorunu Parametreleri." *Ekonomi, Yönetim Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 1(2)*: 1-10.

Bayraklı, Cemile (2007). *Dış Göçün Sosyo- Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenler Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bingöl, A. Selcen (2006). *Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Dönük Eğitim Politikaları ve Uygulamaları*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

BM 1951 Mülteci Sözleşmesi Md. 1, (<https://www.goc.gov.tr/uluslararası-mevzuat>, 04 Nisan 2019'da erişildi).

BM Mülteci Örgütü, (<https://www.unhcr.org/tr/>, 10. Kasım 2019'da erişildi).

BMMYK Küresel Eğilimler Raporu 2017 (2018). (<http://www.unhcr.org/tr/12402-kuresel-egilimler-raporu.html> 20 Ekim 2018'de erişildi).

BMMYK Küresel Eğilimler Raporu 2018 (2019). (<https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf>, 10 Ekim 2019'da erişildi).

BMMYK Veri Sayfası, (http://popstats.unhcr.org/en/overview#_ga=2.1907889.1264644762.1573761022-420527760.1573761022, 10 Ekim 2019'da erişildi).

Bozkaya, Özge ve Kıncal Ali (2018). "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi." *Göç Araştırmaları Dergisi* 4(2): 90-126.

Bradby H, Humphris R, Newall D, Phillimore J (2015) Public Health Aspects of Migrant Health: A Review of the Evidence on Health Status for Refugees and Asylum Seekers in the European Region. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe.

Castles, Stephen ve Miller, Mark J (2008). "*Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*". Çev. İ. Akbulut. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cleveland, L. William ve Harmancı, Mehmet (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. İstanbul: Agora Yayınları

Çalık, Burcu (2019). "Türkiye, Suriyeli Çocukların Okullaşmasında Dünya Ortalamasını Geçti". (<https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiye-suriyeli-cocuklarin-okullasmasinda-dunya-ortalamasini-gecti/1468778>, 03 Kasım 2019'da erişildi).

- Çağlayan, Savaş (2006). "Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (17)*: 67-91.
- Çakır, Sabri (2011). "Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 24*: 129-142.
- Çalık, Tacettin (2015). "Sığınma Hakkının Korunması". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 23 (1)*: 117-146.
- Çakran, Şebnem ve Eren, Veysel (2017). "Mülteci Politikası: Avrupa Birliği Ve Türkiye Karşılaştırması". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 14*: 1-30
- Çavuşoğlu, Halim (2007). "Yugoslavya – Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri". *Bilig Dergisi Bahar (41)*: 123–154.
- Çelik, A. Hüsrev (2015). "Buazizi'den Rabia'ya, Trablus' tan Şam'a Arap Baharının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme". *Akademik Yaklaşımlar Dergisi 6(2)*: 34-53.
- Çelikel Aysel ve Öztekin Günseli (2016). *Yabancılar Hukuku* İstanbul: Beta Yayınları,
- Çiçekli, Bülent (2013). *Açıklamalı Göç ve İltica Hukuku Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü
- Çilingir Sevgi (2018). "Kriz Gündeminde Ab Göç Politikasının Yetkiler, Hedefler Ve Araçlar İtibariyle Değerlendirilmesi: Sınır Yönetimi Örneği". *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi 19(1)*: 19-49.
- Çocuklar Dahil 92 Bin Suriyeliye Vatandaşlık Verildi, (<https://tr.euronews.com/2019/08/02/bakan-soylyu-92-bin-suriyeliye-vatandaslik-verildi-suleyman-soylyu>, 10 Ağustos 2019'da erişildi).

- Demirkan, Tarık (2018). “Avrupa’nın Mültecilerle İmtihani”. (https://www.ntv.com.tr/video/dunya/avrupanin-multecilerle-imtihani-bolum-1,lix_Dt3KQkaC1cKfC9QBYA) 12 Kasım 2019’da erişildi).
- Demirkan, Tarık (2018). “Avrupa’da Göçmen Karşıtlığının En Yüksek Olduğu Ülkeler”. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43392262>, 18 Ocak 2019’da erişildi.).
- Dünya Bankası (2019). (<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=TR>, 03 Kasım 2019’da erişildi)
- Dünya Bankası 2011-2018 GMSH Verileri, (<https://data.worldbank.org>, 10 Ekim 2019’da erişildi)
- Değirmenci, Gamze (2011). *Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Fransa’nın Göç Politikası*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Hakkı (2019). “İçişleri Bakanı Soylu: Geçici koruma statüsündekilerin sınır dışı edilmesi söz konusu değil”. (<https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-soylu-gecici-koruma-statusundekilerin-sinir-disi-edilmesi-soz-konusu-degil/1543632>, 02 Kasım 2019’da erişildi)
- Deniz, Taşkın (2014). “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1): 175-204.
- Dilek, Latif (2002). “Refugee Policy The Turkish Republic”. *Ankara Üniversitesi Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı* 33: 1-29
- Doğan, Serap (2007). *Avrupa Birliğinde Uluslararası Göçün Güvenlikleştirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Dünya Bankası, (<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=TR>, 03 Kasım 2019’da erişildi).
- ECHO, “Syria” (https://ec.europa.eu/echo/where/middle-east/syria_en, 25 Kasım 2019’da erişildi).
- ECHO, “Responding to the Syrian Criseu Support in Turkey” https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eu_support_in_turkey_factsheet.pdf, 25 Kasım 2019’da erişim sağlandı).
- Ercan, Murat (2016). “Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması”. *Bölgesel Çalışmalar Dergisi 1 (1)*: 1-22.
- Erder, Sema (1986). *Refah Toplumunda “Getto” ve Türkler*. İstanbul: Teknografik Yayınları.
- Eren, Veysel ve Şebnem Çakran (2017). “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği Ve Türkiye Karşılaştırması”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 14 (39)*: 1-30.
- Ergül, Coşkun (2017). “Başbakan Yardımcısı Akdağ: Suriyeliler için harcanan toplam maliyet 84 milyar 880 milyon lira”. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509>, 15 Ekim 2019’da erişildi).
- Ergüven, Nasih Sarp ve Özturanlı, Beyza (2013). “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 62(4)*: 1007-1061.
- EU Budget For The Refugee Crisis And Improving Migration Management, (2018) (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/162493fe-04a9-11e8-b8f5-01aa75ed71a1/language-en>, 03 Kasım 2019’da erişildi).
- Federal Almanya Hükümeti Resmi Web Sayfası, (<https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/die-anspruchseinbuengerung-456774>, 28 Kasım 2019’da erişildi).

Frontex (2016). (<https://data.europa.eu/euodp/data/storage/f/2016-04-6T124932/Annula%20Risk%20Analysis%202016.pdf>, 18 Kasım 2019'da erişildi)

Geçici Koruma, (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 30 Ekim 2019'da erişildi)

Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Çalışma İzni ile ilgili Sıkça Sorulan Sorular, (<https://data2.unhcr.org/en/documents/download/51944>, 16 Ağustos 2019'da erişildi).

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. (15 Ocak 2016). *Resmi Gazete*, 2016/8369.

Geçici Koruma Yönetmeliği. (13 Ekim 2014) *Resmi Gazete*, 2014/8027.

Göç Araştırmaları Merkezi (2015). (<http://www.gam.gov.tr/files/sayi1-4.pdf>, 14 Ağustos 2019'da erişildi).

Göç Geçici Koruma (2019). (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 10 Nisan 2019'da erişildi).

Göç Genel Müdürlüğü (2019). (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 16 Ekim 2019'da erişildi)

Göç ve İltica Mevzuatı (2005) Ed: Kadir AY/ Thomas Vom Braucke / Işıl Tokcan / Mustafa Öztürk / Çiğdem Alp, Başkent Matbaası, Ankara.

Göç Terimleri Sözlüğü, (<https://www.goc.gov.tr/goc-terimleri-sozlugu>, 04 Ekim 2018'de erişildi).

Güçtürk, Yavuz (2014). *İnsanlığın Kaybı Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu*. İstanbul: SETA Yayınları.

Güner, Cemil (2007). "İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4 (56): 81-109.

- Güleç, Cansu (2015). "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları". *TESAM Akademi Dergisi* 2(2): 81-100.
- Gündüz, Rahmi (2015). (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-siginmaci-krizinin-cozumunde-kilit-ulke/436180>, 06 Haziran 2019'da erişildi).
- Gündüz, Rahmi (2019) <https://tr.euronews.com/2018/09/11/sinir-kriminolojisi-raporu-ab-nin-goc-politikasi-yasal-insani-ve-ahlaki-degerlerden-yoksun>, 01 Ağustos 2019'da erişildi
- Gündüz, Rahmi (2019). "Denizde Bekletilen Göçmen Kurtarma Gemisi Sea-Watch'un Kaptanı Hakkında Soruşturma Başlatıldı." (<https://tr.euronews.com/2019/06/28/gocmen-kurtarma-gemisi-sea-watch-un-kaptani-hakkinda-sorusturma-baslatildi>, 02 Temmuz 2019'da erişildi).
- Gündüz R. Demet ve Koçak, Orhan (2017). "Avrupa Birliği Göç Politikaları Ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 7(12): 66-91.
- Güven, H. Sami (1977). *Dış Göç ve İşçi Yatırım Ortaklıkları*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları
- Hamsici, Mahmut (2019). *Türkiye'de Kaç Suriyeli Var, En Çok Suriyeli Nüfusu Hangi Şehirde Yaşıyor?*. (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49150143>, 21 Ağustos 2019'da erişildi).
- Hazan, Jacob Ceki (2012). "Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler Ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler". *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. Ed. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner. İstanbul: İletişim Yayınları. 183-197.
- Health of Refugees and Migrants, (<https://www.who.int/migrants/publications/EURO-report.pdf>, 30 Kasım 2019'da erişildi).

- IOM (2015). “International Organization for Migration.”. (http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf, 14 Kasım 2018’de erişildi).
- IOM Türkiye, (<https://turkey.iom.int/tr/g%C3%B6%C3%A7-ve-entegrasyon>, 02 Kasım 2019’da erişildi).
- ILO (2015). Women in Labour Markets: Measuring Progress and Identifying Challenges. International Labour Office. Geneva: ILO pub https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_elm/---trends/documents/publication/wcms_123835.pdf, 01 Nisan 2019’da erişildi.
- İşıl, Özkan (2011). “Ankara Barosu Dergisi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Avrupa Birliği’nin Göç ve Sığınma Politikası”. *Ankara Barosu Dergisi (1)*: 184.
- İçduygu, Ahmet (2003). “Irregular Migrationin Turkey”, *IOM Migration Research Series Geneva: International Organizastion for Migration 12*
- İçduygu, Ahmet (2004b). “Migration Management From the Perspective of a Transit Country-The Turkish Case”. Regional Conference on Migration “Migrants in the Transit Countries: Sharing Responsibilities in Management and Protection”. İstanbul.
- İçduygu, Ahmet (2005). *Transit Migration of Turkey: Trends, Patterns and Issues, Research Reports 2005*. Florance : European University Institue
- İçduygu, Ahmet ve Keyman E. Fuat (2000). "Globalization, security, and migration: the case of Turkey". *Global Governance 6*: 383-398.
- Kalyoncu, Şeyma (2018). *Suriye İç Savaşı Sonrası Avrupa Birliği Güvenlik Denklemine Mülteci Krizi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

Kandemir, Onur (2018). *Türkiye Ve Kanada Mülteci Politikalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karabulut Tolga, (2017) “Mülteci Krizi ve Demokrasi Üzerine Düşünceler” <http://ayrintidergi.com.tr/multeci-krizi-demokrasi-uzerine-dusunceler/> 03. Ocak 2019’da erişildi.

Karadeniz, Mine ve Paksoy, Sadettin(2016). "Kilis'te Çalışan Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma." *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 15(58): 785-798.

Karakaş, Deniz (2016). "Mülteci Sorunu Çerçevesinde Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri". *ORMER Perspektif Serileri* 16: 1-8.

Karpat, Kemal (2000). “Historical Continuity and Identity Change or How to be Modern, Muslim. Studies on Ottoman Social and Political History Ottoman and Turk. Ed. K. Karpat. Leiden: Brill.

Kaya, Gözde (2017). “AB’de Yeni Bir Ortak Sığınma Sistemine Doğru: Dublin Sisteminin Reformu”. *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu Ve Türkiye-AB İşbirliği* Drl. Yaprak Gülcan Sedef Akgüner ve Yeşim Kuştepe İstanbul İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları. 92-134

Keser, İnan (2011). *Göç ve Zor: Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Kocalar, Kerem (2019). “Kamplar Suriyeli Sığınmacıların Yüzünü Güldürüyor” <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kamplar-suriyeli-siginmacilarin-yuzunu-gulduruyor/512295>, 8 Kasım 2019’da erişildi).

Kıyıya Vuran Mülteci Çocuk Cesedi İnfial Yarattı, (2015). (https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150902_suriyeli_cocuk_fotografi, 20 Haziran 2019’da erişildi).

- Kızılay Göç İstatistik Raporu 2017, (2018). (https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf, 16 Mayıs 2018’de erişildi).
- Kirişçi, Kemal (2000b). “Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices”. *Middle Eastern Studies* 36(3): 1-22.
- Kirişçi, Kemal (2005). “Turkey: the Political Dimension of Migration”. Mediterranean Migration 2005 Report Cooperation Project on the Social Integration of Immigrants, Migration, and the Movement of Persons. Ed. P, Fargues. Florence: European University Institute. 349-357
- Kirişçi, Kemal. (2000a). “Zorunlu Göç ve Türkiye”. Göç Konularına İlişkin Türkiye’deki Yargı Kararları. Der: T. Akın. Ankara: BMMYK.
- Latif, Dilek (2002). “Refugee Policy The Turkish Republic”. *The Turkish Yearbook of International Relations* 33: 1-29.
- Küçükcalay, M. Abdullah (1998). “Planlı Dönemde Yurtdışı İş Gücü İstihdamı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”. *Dış Ticaret Dergisi* 11.
- Mat, Y. Tülay ve Özdan, Selman(2018). “AB ile Türkiye arasındaki Geri Kabul Anlaşması’nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 24: 36-49
- MEB Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri (2018). https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018__Ynternet_BYlteni.pdf, 28 Ekim 2019’da erişildi
- Mutluer, Mustafa (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması-Denizli*. İstanbul: Çantay Kitapevi
- Mültecilere Daha İyi Sağlık Hizmeti Sunulmalı (2019). (<https://p.dw.com/p/3BvSM>, 30 Kasım 2019’da erişildi)

- Mültecilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar, (<https://multeciler.org.tr/suriyeli-multecilerle-iligili-dogru-bilinen-yanlislar/>, 29 Aralık 2019'da erişildi).
- Mültecilere hangi ülke ne kadar yardım yapıyor?, (<https://p.dw.com/p/2ztMB>, 05 Kasım 2019'da erişildi).
- Mültecileri Tekmeleyen Macar Kameraman, (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46044914>, 25 Kasım 2019'da erişildi).
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Madde 1A(2) (2015). (http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641, 20 Ekim 2018'de erişildi).
- Naz, Yasemin (2015). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası Ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nurdoğan, Ali Kemal; Ali İhsan Burak Dur ve Mustafa Öztürk. (2016). "Türkiye'nin Mülteci Sorunu ve Suriye Krizinin Mülteci Sorununa Etkileri". *İş ve Hayat* 2(4): 217-238.
- Özcan, Mehmet (2004). *Avrupa Birliği – Türkiye İlişkilerinde Yasadışı Göç*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Özcan, Selami ve Taş H. Yunus. "Suriyeli Göçmen Sorunlarının, Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi." *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* 7(17): 36-54.
- Özdemir, Çağatay (2016). "Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?". *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi* 2: 81-102.
- Özer, Deniz (2014). "İnsan Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması". *Küresel Siyasete Giriş*. Ed. Evren Balta. İstanbul: İletişim Yayınları. 133-146.

- Özer, Yonca (2017) “Mülteci Sorununun Türkiye-AB İlişkilerine Yansımaları”. *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu Ve Türkiye-AB İşbirliği* Drl. Yaprak Gülcan Sedef Akgüner ve Yeşim Kuştepelı İstanbul İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları. 37-70
- Özkan, Işıl (2011). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Avrupa Birliği'nin Göç ve Sığınma Politikası” *Ankara Barosu Dergisi 1*: 165-188.
- Özsöz, Melih. *Batı Balkan Ülkelerinde Vize Serbestliği Süreci: Vize Kolaylaştırma, Geri Kabul, Yol haritası ve Vize Serbestliği*. İstanbul: İktisadi ve Kalkınma Vakfı
- Özyakışır, Deniz (2013). *Göç Kuram Ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Yayınları
- Paris Anlaşması, (<http://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa>, 04 Nisan 2019'da erişildi).
- Pazarcı, Hüseyin (2008). *Uluslararası Hukuk*. Ankara Turkan Kitapevi.
- Pirinççi, Ferhat (2016). “Suriye Krizinin Komşu Ükelere Etkileri.” (<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suriye-krizinin-komsu-ulkelere-etkileri/564957>, 5 Kasım 2018'de erişildi).
- Saatçioğlu, Beken (2017) “AB'nin Mülteci Krizi: Normlar-Çıkarlar Dikotomisi Üzerinden AB'yi Yeniden Değerlendirmek”. *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu:Mülteci Sorunu Ve Türkiye-AB İşbirliği* Drl. Yaprak Gülcan Sedef Akgüner ve Yeşim Kuştepelı İstanbul İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları. 212-237
- Samur, Hakan (2008). "Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 5(2)*: 1-16.

Sayın, Yusuf (2016). "Arap Baharı Süreci Ve Sömürgelerin Çözülmesi". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 18 (30): 65–70.

Sığınma, Sınırlar ve Göç İle İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı (2014) Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı Lüksemburg: Avrupa Birliği Resmî Yayınlar Ofisi, 2015 (https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_asylum_TUR.pdf, 12 Kasım 2019'da erişildi)

Sığınmacılar Hristiyan kökleri tehdit ediyor, (2015). https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_macaristan_gocmen, 10 Temmuz 2019'da erişildi.

Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'nde Müslüman Az, Düşmanlık Çok, (2016). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/slovakya-ve-cek-cumhuriyetinde-musulman-az-dusmanlik-cok/504349>, 10 Ekim 2019'da erişildi

Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu Raporu, (2019). <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/eylul-2019-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-25-10-2019-06217528.pdf>, 15 Ekim 2019'da erişildi)

Suriyeli Mülteciler Türkiye Vatandaşlığı Hakkında Ne Düşünüyor?, (<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Sonsuz-Ge%C3%A7icili%C4%9Fe-%C3%87are.pdf>, 27 Kasım 2019'da erişildi).

Somuncu, Başak (2006). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şen, Mustafa (2014). "Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi". *Çalışma ve Toplum Dergisi* 40(1): 231-256.

Şen, Y. Furkan (2006). *Dünya ve Türkiye Perspektifinden Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Organ – Doku Ticareti*. Ankara: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı ve Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi Yayınları.

Şentürk, Doğan (2003). *Ortadoğu'da Arap Birliği Rüyası: Saddam'ın BAAS'ı*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

TDK Göçmen Kavramı. (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b8bd869854473.89373818, 20 Ekim 2018'de erişildi).

Tekin, Ferhat (2011). “Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 25: 91-100.

Toksöz, Gülay (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Türkdoğan, M. Arif (2019). *Mülteci Hukuku Bağlamında Avrupa Birliğinde Mülteci Ve Sığınmacı Politikaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2019). (<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99418/-suriye-ihtilafinin-kuresel-sorun-h-line-donusmesinin-sebebi-uluslararası-toplumun-meseleyi-yeterince-sahiplenmemesidir->, 20 Ekim 2019'da erişildi).

Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı: Rakamlarla Genel Bakış (2019). (<http://echo.info.tr/>, 18 Kasım 2019'da erişildi).

Türkiye'de Kayıp bir Kuşak Oluşmasını Önlemek, (http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/10.2016_Children%20of%20Syria_revised_TR.pdf, 03 Kasım 2019'da erişildi).

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlıımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (30 Kasım 1994) Resmi Gazete, 22127

Türkiye Sığınmacı Krizinin Çözümündeki Kilit Ülke (2015). (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-siginmaci-krizinin-cozumunde-kilit-ulke/436180>, 06 Haziran 2019'da erişildi)

Türkiye'deki Suriyeliler Özel Raporu 2018, (https://www.ombudsman.gov.tr/suriyeliler/ozel_rapor.pdf, 15 Kasım 2019'da erişildi).

Tüzgen, B. Ahmet (2017). *Suriye Krizi'nde İnsan Güvenliği Kavramının AB Ve Türkiye'nin Politikalarına Etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi

Ünal, C. Mustafa (2017). "Arap Baharı Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği." *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 16(2): 147-170.

Uluslararası Göç Hukuku, (https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, 20 Ekim 2019'da erişildi).

Unat, Abadan (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ünlü, Güler (2007). *Uluslararası Göç ve Göçmenliğin Değişen Koşulları İçinde "Mültecilik"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uslu, Salim (1999). "Türkiye'den Avrupa'ya Göç". Hak-iş Eğitim Yayınları, Ankara

UNCHR, (http://popstats.unhcr.org/en/asylum_seekers_monthly, 1 Kasım 2019'da erişildi).

UNHCR Data Sayfası, (<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> 01 Kasım 2019'da erişildi).

UNHCR Suriyeli Sığınmacı Sayısı, (http://popstats.unhcr.org/en/asylum_seekers_monthly, 01 Kasım 2019'da erişildi)

UNHCR Türkiye İstatistikleri, (<https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, 12 Kasım 2019'da erişildi).

UNICEF, (<https://www.unicef.org/eca/press-releases/unhcr-unicef-and-iom-urge-european-states-boost-education-refugee-and-migrant>, 26 Kasım 2019'da erişildi).

Weiner, Myron (1996). "Bad Neighbors Bad Neighborhoods: An Inquiry in to the Causes of Refugee Flows". *International Security* 21(1): 5-42.

Vardarlı, Bade vd (2019). "Türkiye ve Almanya'daki Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Haklar Ve Yaşanan Sorunlar". *Electronic Journal Of Social Sciences* 18(70).

Yalçın, Cemal (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yeniciler, Zeynep (2006). *Mülteci Sorununun Tarihi ve Bir Çözüm Arayışı: Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

YÖK İstatistik, (<https://istatistik.yok.gov.tr>, 12 Kasım 2019'da erişildi).

Yıldırım, Bora (2017). *Suriye Krizi Sonrası Ab Mülteci Politikasının Uygulanmasındaki Zorluklar ve Türkiye- AB İlişkilerine Yansıması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yıldırım, Kazım (2007). "Göçün Aile Üzerindeki Etkisi". *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu* 38: 965-978

Yılmaz, E. Muzaffer (2011). “Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması”. *Ortadoğu Analiz* 3(30): 18.

Zorba, Hilal (2016). “AB’nin Göçmenlere Yönelik Politikalarını Etkileyen Faktörler”. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 4(1): 1-17.

